

תהאזנים

דו־ירחון לספרות

| גיליון מס' 1 | כרך צ' | שבט תשע"ו | February 2016 | המחיר: 40 ש"ח |

האמנית: הדסה גורוחובסקי

קוראות יקרות, קוראים יקרים,

שני עמיתים שלנו הלכו לעולמם בטרם עת: אמיר גוטפרוניד נפטר ב-27.11.2015, סופר, בעל טור בעיתון ותסריטאי. ספרו "שואה שלנו זכה בפרס בוכמן, והספר "אחוות החוף" זכה ברס ספיר (2003). על סמך ספרו "בשבילה גיבורים עפים" הופק הסרט "פעם הייתי". ספריו תורגמו לשפות זרות. היה חבר מועצת יד ושם. סמדר שיר פרסמה רשימה על אמיר גוטפרוניד בגיליון זה.

יוסי שריד נפטר ב-4.12.2015, הגם שהוא ידוע כאיש ציבור, חבר ב-9 כנסות ושר החינוך, כתב צבאי, עיתונאי, קריין בקול ישראל – אנו נזכיר כאן פכים מיצירתו הספרותית: "פגישה במקום אחר" (שירים), "שירים – 2003-2005", "פפצ'ק: הוא לא ידע את שמו", "שירים אחריי". הח"מ כתב על שיריו רשימה בגיליון ספטמבר 2005 של "מאזנים".

יהי זכרם ברוך.

את גיליוננו הפעם מקשתים ציוריה של האמנית הדסה גורוחובסקי – בעטיפות הקדמית והאחורית, וכן בגוף הגיליון. הדסה גורוחובסקי עוסקת באמנות בהיבטים שונים: רישום, ציור, פיסול, צילום, עיבוד דיגיטלי, אוצרות, מרצה על תולדות האמנות ומפרסמת מאמרי ביקורת בתחומים אלה, מדריכה סיורים בחו"ל בדגש על אמנות. הציגה את עבודותיה בעשרות תערוכות וגלריות בארץ ובגרמניה. מערכת "מאזנים" מודה להדסה גורוחובסקי על תרומתה.

ועתה לנחת שגרמו לנו חברינו:

לפני מספר שנים הקים איש האומנות והתרבות יון דרגושאנו, בשיתוף עם מנחם פאלק, את "מולדת המשוררים", גוף שיקדם את התרבות בבוקובינה, יקרב נוער ויפתח קשרים עם מדינות נוספות. במסגרת זו תרגם מנחם פאלק מבחר משירי דן פגיס לרומנית, פרויקט שעליו זכה בפרס "שגריר רוחני של בוקובינה בישראל" 2014.

בשנת 2015 תרגם מנחם פאלק 8 משוררים ישראלים לרומנית: מנפרד וינקלר, (ז"ל), חדווה בכרך-רבינוזון, אביב עקרונני, מנחם מ' פאלק, לאה טרן, אביגדור גונן, חווה צוטרין-נתן ואביבה גולן. במקביל הוא תרגם עוד 7 משוררים רומנים לעברית: דורין ליביו

קלמנט, יון דרגושנו, רומן איסטרטי, ויקטור ט. רוסו, קונסטנטין סברין, סופיה ויקוביאנקו, ואלקסנדרו אובידיו וינטילה.

השירים המתורגמים נכללו באנתולוגיה דו-לשונית מפוארת, הכוללת פורטרטים של כל יוצר שצויר בידי האומן מיחאי פינזרו – פים, ונכללים בתעודות ההוקרה.

בנוסף למפגשים התרבותיים, הספרותיים והמוסיקליים חולקו תעודות לשלושת הישראלים המשתתפים: למנחם מ' פאלק, יו"ר המשלחת הישראלית, המתרגם והמארגן, "פרס אירופי על תרומתו לתרגום והידוק הקשרים האומנותיים באירופה"; לשירי לאה טרן ניתן פרס ע"ש דן פגיס, להנצחת שמו במחוז ילדותו בוקובינה; לשירי אביבה גולן ניתן פרס ע"ש מנפרד וינקלר, להנצחתו כיוצר יהודי יליד בוקובינה.

לאה טרן, משוררת וציירת, תרמה לכתב העת של סופרי בוקובינה – Bucovina Literara (ספטמבר 2015) את ציור העטיפה, וכן רישומים בחוברת כולה.

חובה נעימה היא להודות לאלי אורן ולצוותו על ההפקה המושקעת של הגיליון, לדוד מלמד השוקד תמיד על סקירת הספרים וליצחק בריוסף על התמדתו במדור "גנוים".

עם סגירת הגיליון נודע לנו שמנכ"ל אגודת הסופרים העברים, ארנון פורת, מסיים את תפקידו. אנו מבקשים להודות לו על תמיכתו ומסירותו לכתב-העת "מאזנים".

אני מאחל קריאה מועילה ומהנה,

משה גרנות

עומדים משמאל לימין: יון דרגושנו (המארגן והמארח ברומניה), לאה טרן, אביבה גולן. יושבים משמאל לימין: ויקטור רוסו, מנחם מ' פאלק, אלכסנדרו אובידיו וינטילה, רומן איסטרטי.

החוברת יצאה לאור בסיוע:

ח'אזנ'ים

דו"ר יוחנן לספרות

מוזנאיים - مجلة أدبيه

MOZNAIM

אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל

<p>עורך: ד"ר משה גרנות</p> <p>מועצת מערכת: יו"ר - עדנה מיטון-מלר, שלמה אברמוביץ, נילי דגן, נורית יובל, ד"ר לימור שרייבמן שריר</p>
<p>גיליון מס' 1 • כרך צ' (שנה 90) שבט תשע"ו • February 2016</p>
<p>Literary Journal – published by The Hebrew Writers Association in Israel. Edited by Dr. Moshe Granot P.O.B. 7111, Tel Aviv 61070, Israel • E-mail: granotmoshe@walla.co.il</p>
<p>יוצא לאור על-ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט</p>
<p>כתובת המערכת: בית הסופר על-שם ש. טשרניחובסקי רח' קפלן 6, ת"ד 7111, תל-אביב 61070 טל' 03-6953256/7, פקס' 03-6919681 דואר אלקטרוני: granotmoshe@walla.co.il אתר אינטרנט: www.hebrew-writers.org</p>
<p>סדר והפקה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ, טל' 03-6850980</p>

<p>הוראות לכותבים:</p> <ol style="list-style-type: none"> מפאת החומר הרב המגיע למערכת מאזנים, מתבקש כל כותב לצמצם במספר היצירות הנשלחות. נא לשלוח חומרים בקובץ WORD בלבד. יש לקרוא לקובץ הנשלח על פי הפרטים הבאים, ובאותו סדר: שם פרטי, שם משפחה, שם יצירה וסוגה. כתבי יד לפרסום יש לשלוח לדואר האלקטרוני של העורך granotmoshe@walla.co.il. ניתן ליצור קשר עם העורך בטל' 03-5494915. הכותבים מתבקשים למעט ככל האפשר בהערות שוליים. שירים יש להגיש כְּנֻקְדִים! <p>תודה</p>

הציורים בעטיפה הקדמית, בעטיפה האחורית ובתוך הגיליון – של הדסה גורחובסקי; ציור שלושת מייסדי "מאזנים" – ביאליק, לחובר וברקוביץ, שבראשי המדורים – של משה גרנות.

תוכן העניינים

דבר העורך [עטיפה קדמית פנימית]

שער הסיפור

- צבי מלאכי: חנוכית תרמילי הכדורים [2]; יהודה גור-אריה: שקרן [3]; אמנון צורף: מתנה [6]; יעקב אלג'ם: פגישה במטוס [9]; שרה אהרונוביץ' קרפנוס: תור ל־CT [11]; עודד ניב (נימקובסקי): על השחיטה [12]; מיה גורן: לוינסקי פינת החלוצים [13]; צביה גולן: טיפה אחת של מזל [15]; שושנה קירש: אווה פריד אהבה את שופן [17]; אירית סלע גבורי: בת הרב [18]

שער השירה

- יעקב סיקא אהרוני: לאחי ירעי הזקנים [19]; שמחה סיאני: אל אמי [19]; יערה בן-דוד: פריז 2015 [20]; טלי וייס: נטפי אשר [20]; רוי דינר: כְּשֶׁאֵלֶךְ [20]; כרמית רינצלר: עופרת יצוקה [21]; יעל זליגמן: אָתְמוֹל; אֵלָיו [21]; מרים דרור: אור וְשֶׁקֶט; כְּשֶׁהָאוֹר גּוֹנֵעַ [22]; משה שפריר: שְׁנַת אֵם רְחוּקָה [23]; פנחס ענברי: קדיש [23]; צביה פורר: קֶשֶׁה לִישׁן בִּירוּשָׁלַיִם [24]; אלי בריהלום: השם המפְרָשׁ [24]; אסתר רוזנפלד: בְּשִׁמּוּרָה לִיד הַגֶּדֶר; על המַצֵּב [25]; יצחק ששון: אֶכִּילָה עֲצָמִית [26]; מיכאל רייך: יום נופל על [27]; דניאל רוזנצויג: מִסְתוּרֵי הַחֲמִנִית [27]; ענבל קליינר: כְּנֶגֶד [28]; נעמה ארז: הַדְּבָר הַזֶּה [28]; תמה חזק: שְׁדֵרֶת הָעֶרְמוּנוֹים [28]; ענת קוריאל: נְעִים בְּמֶרְחֵב [29]; ורד זינגר: רְטוּסֶפֶקֶטִיבָה [29]; אלי שמואלי: חִי קֶלֶסֶר [29]; איה הוכשטט כהן: אֶלְמֵן שָׁחַר [30]; ציפי לידר: מְחַר זֶה לֹא מְאֻחָר [31]; עפרה קליגר: בְּיוֹם הַמְשֻׁפָּחָה [31]; עמיר עקיבא סגל: שִׁיר בְּבֶקֶר [31]; יפעת בורשטיין: לילינבלום [32]; מיכל גונן: רֵב־אֶמֶן [32]; שוקי גוטמן: מְשֻׁכְּנוֹת הַשְּׂאֲנִיִּים [32]; ניקולא יוזגוף אורבך: בְּקֶרוֹס הַמְעַרְכָּת הַחֲסוּיִת שֶׁל הַנְּפֶשׁ [33]; גלעד מאירי: פְּרִדָּה [33]; אמילי דיקנסון: עוֹרְבָנִי [34]; שושנה אידל: לִיד לֵאגוֹ מְגוֹרָה [34]; גדעון זעירא: אָדָם תָּר אַחַר נְתִיבֵי חַיִּו [34]

לזכרם

- שרה בן-ראובן: שנתו האחרונה של ברוך תור-רז [35]; סמדר שיר: "אהבתך, אמיר" [37]; עדנה מיטון-מלר: הגליל, החרוז והצליל [38]

שער העיון והביקורת

- ד"ר ארנה גולן: "השקט הנפשי" הוא אכן רומן נועז, ולא דווקא, ולא רק במה שחשבתם... [40]; אורה עשהאל: "לכוון את אור הזרקור על מילות המפתח" [42]; בלפור חקק: שירת וידוי [43]; מעיין בן-יהודה: מהומה גדולה... [45]; ד"ר עדינה בריאל: לרעות את העז של אשת הרבי [47]; יחיאל חזק: "אישוני עיניך הצמיחו בתוכי עץ אלמוג" [49]; ד"ר ארנון לותין: פרידה מן הסתיו [49]; צילה דגון: שיח עם אשכול נבו על ספרו 'שלוש קומות' [51]; יאיר צורן: "וישב שם עד עולם" – משם פרטי לשם ספרותי [52]; מוני גריזים: "האחרים" [53]; עתליה רוזנברג: חמישה דורות בין שלוש יבשות [56]; פולי בכורה רגב: שירים בגוני הקשת [57]; משה גרנות: דיסטופיה טעונה הגיון פנימי [57]

סקירת ספרים

- דוד מלמד: ספרים חדשים שהגיעו למערכת [60]

גנזים

- יצחק בר יוסף: רשימות מן הגנזך [62]
- צביקה ניר: אגרת לחברים [עטיפה אחורית פנימית]

חנוכיית תרמילי הכדורים

(מסדרת החנוכיות שלי)

צבי מלאכי

הרובה הפרימיטיבי שהיה אז בשימוש צה"ל. עתה הייתה לי חנוכייה לתפארת.

בשובי עם משאית הלחם לבית דרס הוברר לי כי המחלקה יצאה ל"שדה התעופה" ל"אימון הרץ". וזה מעשה האימון: כל חייל מקבל פתק ובו "מסר" סודי שעליו להסתיר – למשל במחסנית הרובה, בקש שבכובע הפלדה שלו וכד' – ולהעביר למטרה מסוימת בלי להיתפס. עליו להסוות את עצמו ולהסתתר בדרכו שלא ייתפס. מי שנתפס יעמוד בעינויים קשים, ולמרות זאת אסור לו לגלות את המסר. אם לא יעמוד בלחצים ייענש כפליים, כאילו בגד בשליחותו...

חיילינו הובאו לקצה המרוחק של שדה התעופה, והיה עליהם לעבור את המרחב ולהגיע לתוך מבנה נטוש בתוך מטע בננות סמוך למחנה. המפקדים היו אמורים – במשחק הוגן – להתפזר בשטח, אבל הם הקיפו את המבנה הנטוש כך ששום חייל לא יכול היה להיכנס מבלי שנתפס, ומשנתפס הועמד ערום מתחת לממטרה, הוכה בחוטי חשמל, ולאחד מהחיילים שהיה שנוא עליהם – שברו את היד. החיילים הטיירונים, שחלקם היו דתיים וחלקם בני קיבוצים קשוחים, אנשי השומר הצעיר וכד', נודעזעו למראה האכזריות של מפקדיהם ורבים מהם פרצו בבכי...

הערב ירד, ואני הזמנתי את כל המחלקה לבית הכנסת להדלקת נר ראשון של חנוכה. איש מחיילי המחלקה לא נעדר. הנר הבווד בחנוכיית תרמילי הכדורים הבהב קלות כששירת מעוז צור בקעה ונשמעה ברחבי המחנה. היו שם אנשים שראו בפעם הראשונה בחייהם טקס הדלקת נר חנוכה, והיו שם חיילים שהייתה זו הפעם האחרונה בחייהם – זמן קצר אחרי כן פרצה המלחמה... בעקבות המאורע בוטל אימון הרץ בצה"ל.

הערת העורך: אני התגייסתי לצה"ל שנה אחר כך (1957), ואימון הרץ היה קיים גם בטיורנות שלי.

בשנת 1956, זמן מה לפני "מערכת סיני", התגייסתי לנח"ל – שהיה אז "נוער חלוצי לוחם" – ויצאתי לטיורנות בת שלושה חדשים בבסיס הנח"ל 906, הוא בית דרס, המרוחק מספר קילומטרים ממושב באר טוביה שלייד צומת קסטינה. בערבים היינו רצים את המרחק של שמונה קילומטרים מהמחנה עד קסטינה – ריצת "לילה טוב" בחגור מסע כולל נשק ופאוז'ים מלאים, ותרמיל גדול וכבד על הגב. במורד הכביש השתרע מישור נרחב מלא עשבי בר וקוצים. מרחב זה היה בתקופת המנדט הבריטי שדה תעופה בעל מסלולי המראה על פני השטח, ומערכת צינורות בגובה אדם מתחת לאדמה. בתקופת חדירות המחבלים הפדאינים מעזה לישראל – כן, כבר אז פשטו המחבלים בארץ לרצוח יהודים חפים מפשע – היינו צריכים לסרוק את המנהרות מידי פעם מחשש שהן מהוות מסתור לרוצחים. ואולם השדה שימש גם למטרות אחרות כפי שנראה להלן.

מחנה בית דרס שימש מחנה טירוני הנח"ל שהיו גם חלוצים, כי אחרי הטיורנות עברו לתקופות שונות לסייע לקיבוצים. כן היה במקום קורס מפקדי כיתות של הנח"ל, שעברו גם קורס צניחה (נח"ל מוצנח). ואכן הם זכו להיות צנחנים קרביים בצניחתם במלחמת סיני על צוקי הטרשים במעבר המיתלה בלב סיני, בקרב עקוב מדם ורב אומץ.

בתוך המשטר האינטנסיבי מאוד של האימונים, שכלל טיפוס במסלולים קשים וקפיצות ממגדל בגובה של עשרה מטרים, לא שכחנו את ימי חג החנוכה הקרבים ותמהתי מניין אמצא חנוכייה ונרות להדלקה. והנה התחולל לי נס חנוכה – בערב חנוכה נשלחתי לעבוד במטבח. שם קיבלתי תפקיד לנסוע להביא כיכרות לחם ממחנה אספקה שבצריפין. בדרך, בעוברנו במושב יבנה, עצרנו לקנות קופסת נרות חנוכה צבעוניים.

נרות כבר יש, וחנוכייה ניצור. מצאתי חתיכת עץ מתאימה, חיררתי בה שמונה חורים וחור לשמש, והשחלתי בהם תרמילי כדורים ריקים של רובה צ'כי מגושם – זה

שקן

יהודה גור־אריה

ה היום השלישי שהגשם יורד בלא הפוגה. גשם סתווי כבד: טיפות גדולות וחודרות אל מתחת לבגדים, רוח קרה, מקפיאה, עננים נמוכים, אפורים, כמעט שחורים, ברקים ורעמים – כאילו מבול שני בא לעולם. העיירה הקטנה והמנומנמת, אי־שם בפאתיה של פולין, בתים נמוכים, מכוסי גגות קש, שעשבים ואזוב צומחים עליהם, חלונותיהם עקומים, שקועים כמעט באדמה, ניצבת דמומה תחת מטחי המטר, מכורבלת בתוך עצמה כמו תרנגולת רטובה בגשם.

האנשים מדשדשים בבוץ העמוק בדרכם לבית־הכנסת. רגליהם רטובות וקפואות, בגרביים בלבד, שהרי יום כיפור היום, וביום זה לא נועלים נעלי עור. נעלי בד, אנפילאות או קבקבים לא יספגו לעת הזאת בתוך הבוץ הסמיך והשלוליות. וכך הם מתנהלים בכבדות בדרכם לבית־הכנסת. מזל שזה קרוב. העיירה קטנה ואנשים בה מעט, קרוב למאה משפחות בסך־הכול, ובתיהם צפופים, סמוכים זה לזה, ונסמכים זה על זה, כך שהדרך קצרה, כמה מאות צעדים בלבד. הם הולכים, היהודים, צאן קדושים, בדרכם לבית־הכנסת, עטופים במעילים כבדים, ברדסים על הראש, ואפילו אדרות כבדות, גסות, של פרוות כבשים, כפי שנוהגים האיכרים ללבוש בחורף. אך הקור והרטיבות חודרים לעצמות, והרגליים קפואות כמעט.

בין ההולכים לבית־הכנסת מדדה בקושי רב העיירה הישיש, ר' מנחם מנדל – מנדלֶה כפי אנשי הקהילה, המקובל עליהם כ"צדיק", ואפילו אדמו"ר, שרבים משחרים לפתחו עם "צעטאלעך" [פתקי בקשה] לקבלת ברכה מפי הרב הנערץ, או עצה טובה בענייני פרנסה או שידוך, או ברכת רפואה שלמה לחולה – לא עלינו. זאת, בצד תפקידו כרב ופוסק ודיין, ובכלל – מנהיג העדה, מקובל ונערץ על כולם. השמש [משרתו האישי של הרב] נושא את הטלית ואת המחזור ביד אחת, ובידו השנייה אוחו בזרועו של הרב, ובנו של ר' מנדלה, ר' יוסף חיים, אוחו בידו השנייה, תומך בו בלכתו.

הבאים נכנסים ל"פוליש" [מבוא] הקטן, השופע אור וחום מנרות השעווה הגדולים, שדולקים מאז אתמול עם

כניסת היום הקדוש. הרצפה כאן, ובאולם התפילה, מכוסה נסורת ושבבי־עץ מנגרייתו של קונה [אלקנה] הנגר, שנוהג לאסוף את הנסורת בתוך שקים גדולים, כדי לפזרה על רצפת הטיט של בית־הכנסת בימי גשם. הדבר נחשב לו למצווה מיוחדת.

בבית־הכנסת עצמו נודף ריח טחב מן הקירות העתיקים, העומדים על תילם זה יותר מ־150 שנה. גג הקש הוחלף רק לפני כ־20 שנה ברעפי־עץ, המונעים מן הגשם לחדור פנימה.

הרבי שכב חולה כל חודש אלול, לא יכול היה לקום לסליחות בבית־הכנסת. על אף הוראתו של הרופא שהוועק מעיר המחוז, שלא ללכת לתפילות ראש השנה ויום כיפור, הרבי התעקש ללכת לבית־הכנסת בראש השנה, וחזר הביתה מותש עד מוות. הוא שכב במיטה בין כסה לעשור, עיניו עצומות, כמו ישן, וכאשר פקח אותן, בהה בתקרה במבט קפוא. בקושי בלע כמה כפות מרק עוף במשך היום, ודייסת סולת עם חלב ודבש בבוקר ובערב. אך אלה לא המתיקו את ייסוריו, והוא נחלש מיום ליום.

כמובן שלגבי הליכה לבית־הכנסת ביום כיפור לא היה כל ספק. הגשם והקור הכבדו עליו עוד יותר. בבואו לבית־הכנסת הושיבו אותו על כיסא בפוליש, והשמש כרע על ברכיו ורחץ את רגליו של הרבי מן הבוץ. כמה מתפללים רצו גם הם לזכות במצווה זו, אך כבר לא היה צורך בכך. השמש עטף את רגליו של הרבי במעיל שפשט מעליו, שיתחממו מעט.

אחר־כך הובילו אותו צעד־צעד אל מושבו בכותל המזרח, סמוך לארון הקודש. לאחר שישב, הוא עצם את עיניו ונראה כמנמנם, רק שפתיו מלמלו, וזקנו הלבן, הקלוש, רעד קלות. לבוש בקיטל הלבן הרב נראה כמו בר־מינן עטוף תכריכים.

זקני העיר זוכרים עדיין את ר' מנדלה בצעירותו, כאשר הגיע לעיירה זו לפני כיוכל שנים לשמש בקודש כרב, לאחר מותו של הרב הקודם, ר' אברהם מקרוויסאר.

הוא היה איש צעיר, בעל הדרת פנים, זקנו השחור מסולסל וצפוף, פיאותיו תחובות מאחורי אוזניו, אפו ישר,

החולים ["ביקור חולים"], בניהולו של ה"פֿלֿשר" [חובש], ששימש בו כל השבוע, ולא רק במקרים של מחלה או פציעה. בקיץ עקרו אנשי העיירה עשבים שוטים שגדלו בין הקברים בבית-העלמין העתיק, שבו אפשר היה למצוא מצבות של יהודים שנפטרו לפני 175 שנה ויותר. הגברים החסונים שביניהם, בעלי הכוח הגופני, השתדלו להרים מצבות עתיקות שנפלו או שקעו באדמה.

רק לשיפוץ בית הכנסת התנגד הרב משום-מה. כאשר באו אליו הפרנסים והגבאים והציעו לשפץ את המבנה הישן, לפחות מבפנים, שלל הרבי את הצעתם באומרו: רבותי היקרים והנכבדים, אני מעריך מאוד את רצונכם לשפץ את המקום הקדוש הזה, והדבר כרוך כמובן בהוצאה לא קטנה מקופת הקהילה. אך לא העניין הכספי מניע אותי להתנגד ליוזמתכם. ראו את הקירות העתיקים הללו: הם ספגו במשך דורות תפילות ותחנונים ודמעות [וגם מעט גילויי שמחה] של בני העיירה שלנו, ואין זה מן הראוי לכסות אותם בטיח ובסיד. מוטב שיעמדו כך עוד שנים רבות, עד ביאת המשיח במהרה בימינו.

עכשיו הרב היה זקן וחולה. הוא דעך מיום ליום. כל גופו כחש, פניו חיוורים, צנומים וגרמיים, אפו מחודד, שפתיו שנהגו לחייך תדיר – הדוקות, כולאות מאחוריהן אנקות כאב וייסורים. עיניו המאירות בעבר – כבויות, עצומות רוב הזמן. דומה שהרב איבד צלם אנוש.

בני העיירה ראו בכאב ובצער את דעיכתו של רבם האהוב, שואלים את עצמם: מדוע זה מגיע לו לצדיק הזה? אך תשובה הם לא העלו על דל שפתותיהם, שכן היה בה שמץ הרהור של כפירה לגבי הצדק האלוהי.

תפילת שחרית החלה, כאשר החזן הוותיק ר' שמעון פותח בתפילה: "המלך היושב על כיסא רם ונישא".

המיית תפילה הקיפה את אולם בית-הכנסת, מנומרת מדי פעם בהבוקי ברקים וקול רעמים מרעידים את החלל. ילדים מפוחדים מסתתרים מתחת לטליתות אבותיהם והילדות הקטנות נצמדות בוכיות אל חיק אמותיהן בעזרת הנשים. ריח טחב עלה מן הקירות הלחים, מעורב בריח זיעה והבל נשימתם של מֵאֵת המתפללים, היושבים צפופים באולם בית-הכנסת הקטן למדי.

רעמים וברקים המשיכו לרדת, שולחים מטחי מטר על האדמה, כאילו גם היא, האדמה, עומדת לדין לפני הקב"ה, רועדת מאימת יום הדין.

במשך כל התפילה, הרב לא פקח את עיניו ולא קם על רגליו בפרקי התפילה הדורשים עמידה על הרגליים.

לחיי סמוקות מעט כמו של ילד. אך מה שבלט במיוחד בפניו היו עיניו הכחולות, המאירות בטוב-לב, ושפתיו הפתוחות קמעה בחיוך כמעט תמידי.

הרב הצעיר בא בלוויית אשתו, חיה אסתר ושני ילדים: יהושע ויעקב. עם הזמן נולדו לו עוד שתי בנות ובן. בבגרותם עזבו את העיר, כל אחד למקום אחר, ורק הבן יוסף חיים נשאר עמו בעיירה, הן כשוקד על פרנסתו כסופר סת"ם [שלא זכה לכתוב ספר תורה שלם מימיו], וכן מלמד בני מצווה ראשית גמרא, וכן קרוא וכתוב ביידיש, וגם ארבע פעולות החשבון. אך בעיקר התכוון יוסף חיים להיות בקרבת אביו, לדאוג לו ולאימו המזדקנים, וכן להשגיח עליהם, מתוך מצוות כיבוד אב ואם.

שכרו השנתי של הרב היה צנוע, בקושי הספיק לקיום המשפחה בצמצום, אך הוא לא התלונן על כך ולא דרש יותר.

עד מהרה התחבב הרב מנדלה על כל אנשי הקהילה בהתנהגותו הצנועה והלא מתנשאת. הוא התייחס אל כל אדם בכבוד ובמאור-פנים. הוא פסק [לרוב לקולא] בשאלות הלכתיות שהתעוררו בקהילה, הדרך נשים שבאו לשאול בענייני כשרות, שפט – נכון יותר תיווך – בין אנשים ניצים, בסכסוכים, שהיו נדירים למדי בעיירה זו, בין בעלי דין שבאו להישפט לפניו משפט צדק. כולם קיבלו את פסיקותיו ברצון ובהבנה.

הם החלו לקרוא לו אדמו"ר, אך ר' מנדלה התנער מכך בענווה: אל נא אחי. ריבנונו של עולם לא חנן אותי בתכונות ובמעלות של אדמו"ר. אני מסתפק בתוארי כרב ומנהיג הקהילה הקדושה הזאת ודי לי בכך.

למן השבת הראשונה הקסים הרב הצעיר את שומעיו בדרשותיו המעניינות, מרחיבות הדעת על פרשת השבוע, תוך פירושים והסברים מאירי-עיניים. בסעודה שלישית בבית-הכנסת שפע פניני תורה, סיפורי חסידים ואגדות, ואחר נתן קולו הנאה בזמירות וניגונים, וכל המסובים סביב ה"טיש" [שולחן הסעודה] חשו התעלות נפש, יחד עם תחושת עצב על השבת היוצאת.

מדי פעם היה בא לתלמוד תורה לבחון את הדרדקים בלימודם, ואת הגדולים יותר – בפרשת השבוע. כך היה מנהגו במשך שנים רבות מאז שישב על כס הרבנות בעיירה. ראשית מפעליו הקהילתיים של ר' מנדלה הייתה בייסוד חברת "סעודת שבת", שעסקה באיסוף תרומות – כסף, אך בעיקר מאכלים לשבת, כדי להבטיח לעניי העיירה סעודת שבת ראויה: עוף למרק, דג לגעפילטע פיש, חלה [שנשות העיירה אפו בתנוריהן], וכן בקבוק יין לקידוש ולהבדלה. בהוראתו של הרב, שנאמרה בטון של הצעה, שופץ חדר

הנני העני ממעש, נרעש ונפחד מפחד יושב תהילות
 ישראל. באתי לעמוד ולהתחנן לפניך על עמך ישראל אשר
 שלחוני. ואף-על-פי שאיני כדאי והגון לכך, אבקש ממך,
 אלוהי אברהם, אלוהי יצחק ואלוהי יעקב, אדוני אדוני, אל
 רחום וחנון, אלוהי ישראל, שדי איום ונורא, הִיָּה נא מצליח
 דרכי אשר אנוכי הולך ועומד לבקש רחמים עלי ועל שולחי.
 ונא אל תפשיעם בחטאותי ואל תחייבם בעוונותי, כי חוטא
 ופושע אני...

כאן הבריק ברק מסנוור, ורעם אדיר הרעיד את בית-
 הכנסת, ומתוך הרעם דומה שנשמע קול שלא מן העולם
 הזה, קול מעורר אימה, זועם וזועף:
שקרן!

הרב התמוטט על עומדו ונפל על הרצפה. כאשר הרימו
 אותו – הוא היה מת.

בקריאת התורה, כאשר לפי המסורת, הרב עולה שלישי
 לתורה, בנו של הרב ביקש שלא להזמין הפעם לעליה
 לתורה. הרב לא היה מודע כלל למה שמתרחש סביבו.

נסתיימה קריאת התורה, נאמרה תפילת יזכור המרטיטה,
 והרב עמד לפתוח את תפילת מוסף, כנהוג בעיירה זו מימים
 ימימה, כאשר לאחר תפילת "הנני העני ממעש" הוא מְפְנֶה
 את מקומו לפני העמוד, שלא לקפח חלילה את פרנסתו של
 החזן הקבוע, ר' שמעון.

בדי-עמל קם הרב על רגליו, נתמך בבנו ובשמש,
 שהובילו אותו – ספק מובילים ספק סוחבים – את הצעדים
 הספורים אל העמוד. הוא עמד על רגליו, תומך עצמו בלוח
 העמוד, בעוד השמש והבן העמידו מאחוריו כיסא.

הרב פתח בקול חלש, כמעט לא נשמע. הס הושלך
 באולם.

מתנה

אמנון צורף

הרוניק דיווש בכוח על אופניו בשביל העולה מן הלול אל צריף מזכירות הקיבוץ שבפסגת הגבעה. "הם הקדימו", מלמל לעצמו בכעס, "זה לא מכובד לארח אורחים ככה, ישר מהעבודה".

על אף שרגליו בלטו מחוץ למכנסי החאקי, לכד באמצעות אטב כביסה את שולי המכנסים, לבל יתפסו בשרשרת האופניים החשופה והמדולדלת.

הכנף האחורית של האופניים הישנים שפשפה את הגלגל, הרגלית התנדנדה והשמיעה קול נקישה כל אימת שרגלו פגעה בה. בגלגל הקדמי חסר אויר.

כך הגיע אל צריף המזכירות, הישר אל מול הפמליה של עשרה אנשים שחורי עור, חנוטים בחליפות, שטיפות זיעה ניגרו מצוואריהם אל חולצותיהם המעומלנות.

"תכיר", אמר לו אברהם רוזן, איש משרד החוץ, "זהו מובוטו ססה סקו, נשיא מדינת זאיר החופשית, שהייתה פעם קונגו הבלגית, הוא הגיע לביקור ממלכתי בישראל בראש משלחת, וביקש לבקר בקיבוץ כדי ללמוד על הקואופרציה המתקדמת בעולם".

גבר כבד גוף, לבוש מדי צבא, שכנפי צניחה של צה"ל ענודות על צווארו, קד קידה קלה לעומתו. "זהו אהרון שרון, מזכיר הקיבוץ", המשיך רוזן, בפנותו אל האורחים.

אהרוניק קד קידה מסורבלת. "אני מכיר אותו", אמר לרוזן בקול נמוך, "אימנתי אותו בקורס צניחה, הוא שבר את הרגל בצניחה הראשונה".

"אל תגיד לו כלום על זה", מלמל רוזן, "אולי הוא לא יאהב זאת".

אבל מובוטו, חייך חיוך רחב: "מה שלומך", אמר בעברית, "אתה זוכר את הסווינג, מתקן האימונים שכולם פוחדים ממנו?" הוסיף באנגלית מלווה במבטא כבד.

"לא חשבתי שתזכור אותי", חייך אהרוניק. "הָא, הָא, הָא", צחק מובוטו, "את הסווינג אהבתי, לא את הצניחה".

"מר מובוטו ססה סקו מבקש ללמוד על הקיבוץ", פתח רוזן בטון רשמי, "יש לו רצון להעתיק את השיטה הקיבוצית לארצו, ולהביא לניצול יעיל יותר של משאבים".

"תסלחו לי על הלבוש שלי", אמר אהרוניק בטון מתנצל, "הקדמתם, ובאתי ישר מן הלול. בואו ניגש לחדר האוכל".

"איך זה, שאתה מזכיר הקיבוץ, ועובד בלול?" שאל רוזן בעת שפסעו על מדרכת בטון שחצתה מדשאה רחבת ידיים בדרך לחדר האוכל.

"העיקרון פשוט", ענה אהרוניק, "ככל שאתה נמצא יותר זמן במזכירות, כך גדלה כמות הפניות של החברים. כשאתה לא נמצא, רבות מהבעיות נפתרות מעצמן".

בחדר האוכל הסמוך למזכירות, כבר היה ערוך שולחן מכוסה במפה לבנה של ערב שבת. כלי אוכל של סדר פסח הוצאו מהמחסן והוברקו.

הארוחה הוכנה על פי הנחיות משרד החוץ, שמימן את הוצאות האירוח.

האורחים המכובדים הופנו לצידי האחד של השולחן, אנשי משרד החוץ וחברי מזכירות הקיבוץ הושבו מולם. ברכות נישאו לפי כל כללי הטקס.

"לפני שנים רבות ביקרתי בישראל", פתח מובוטו, "בעת שהייתי ראש הצבא. מדינת ישראל, תמכה בצבא שלנו ואימנה את חיילינו. עברתי כאן, יחד עם חיילי, קורס צניחה, והמדריך המצוין שאימן אותי, היה החבר שלכם אהרון, שזכרתי אותו לטובה כל השנים. לכן החלטתי לקיים ביקור חוזר בישראל, ובקיבוץ. אני מאוד שמח שהוא יארח אותנו כאן היום".

אהרוניק קם להשיב. "ברוכים הבאים אורחים נכבדים, ודאי שאני זוכר את מר מובוטו, הוא היה תלמיד מצטיין, ועל אף דרגתו הגבוהה, מילא אחר כל ההוראות".

בתום הסיוור שערך אהרוניק לאורחים, לאחר הארוחה, ולפני הפרידה, אמר מובוטו "נהניתי מאוד מהביקור המעניין. אכן, יש לי רצון, להעתיק את השיטה ולהקים קיבוצים כאלו לבני שבט ההוטו הנאמנים לי. אנחנו נבקש ממשרד החוץ הישראלי לשלוח אנשי קיבוץ לארצנו ולהדריך אותנו בהקמת הקיבוצים. מובן שמר אהרון יהיה רצוי כראש המשלחת".

אהרוניק נשם נשימה עמוקה בהתבוננו באוטובוס המתרחק, וחזר אל הלול על אופניו המטרטרים.

"מר מובוטו, היה מרוצה מאוד מהביקור", אמר רוזן לאהרוניק בטלפון שבוע לאחר מכן, "אנחנו מטפלים בנושא המשלחת. זה לא פשוט כפי שמובוטו חשב, יש קשיים פרוצדורליים, אבל אנחנו מטפלים. הוא לא חדל להזכיר את שמך והביע רצון להעניק לך מתנה מיוחדת. הוא ישלח אותה אליך בהקדם".

עיתונים וטלוויזיה, החונים בצד הכביש גם ברגע זה. חברת שמירה דואגת לכך שלא יתגנב איש. עלינו לקבל החלטה מהירה, כי ברור שסכנות רבות אורבות לפתחנו."

ישראל, ותיק החברים, ביקש רשות הדיבור: "האופניים האלו שלנו", אמר, "קיבל אותם חברנו אהרוניק המזכיר. הואיל וזהו רכוש שיש לו ערך גבוה, יש צורך לקיים החלטות. האופניים הם רכוש המשק".
 "נו ומה יעשה המשק ברכוש הזה?" סנטה בו מאשה ממקומה בקהל.

"צריך למכור אותם ולחלק לחברים את הכסף". צעק נחומיק.

"לדעתי", קם ואמר צבי, בוגר הכשרת קלוסובה, "כל חבר יקבל את האופניים לשבוע בשנה ויזכה גם הוא לחוש בעל ערך".

"חברים", היסה אותם אהרוניק. "אתם שוכחים שכל יום שהאופנים נמצאים כאן, הסכנות גוברות, שלא לדבר על ארגוני פשע שיגיעו, או סתם גנבים. מר רוזן, איש משרד החוץ, יושב כאן איתנו, ואני נותן לו את רשות הדיבור".

רוזן קם, פשט את מקטורו, ופתח כפתור עליון בחולצתו הלבנה. "שלום לכל החברים", הכריז, "התברכתם באיש מופלא, אהרוניק, המזכיר שלכם, ששבה את ליבו של מובוטו, נשיא זאיר לשעבר. המתנה שמר מובוטו שלח לאהרוניק, הינה יקרת ערך באופן מיוחד. לנציבות שירות המדינה ישנן תקנות לגבי מתנות שמקבל עובד ציבור". הוא עשה אתנחתא, ולגם מכוס המים שעמדה לפניו. "אמנם אהרוניק אינו עובד מדינה, אבל בתוקף הנסיבות הוא שימש כמארח רשמי של מר מובוטו. לפיכך, חלות עליו התקנות. תמונה ועדה בין-משרדית, אשר תחליט על גורל המתנה. בינתיים יועברו האופניים לרשותו של האפוטרופוס הכללי של המדינה". הוא ניגב את מצחו במפית, והמשיך. "עליכם לארוז שוב את האופניים ולהכניסם לארגו, בפיקוח של אנשי משרדי הממתנים כאן, מחר תגיע משאית שתיקח את הארגו לירושלים". הוא סיים את דבריו והתיישב.

"איזו חוצפה", צעק אחד החברים. "גזלנים", זעק חבר אחר.

"חברים, חברים", ניסה אהרוניק להרגיע את הציבור. "יש כללים במדינה ואין לנו אלא להישמע להם".

חברות חברות, המשיכו החברים להתגודד לאחר האספה והוויכוחים נמשכו עד שעה מאוחרת.

האופנים, שבו והוכנסו על ידי מנחם המסגר לארגו, בפיקוח אנשי משרד החוץ. הארגו ננעל והועבר למחסן הכלים של המסגרייה, שננעל גם הוא. את המפתחות מסר אהרוניק למר רוזן שנכנס למכוניתו ונסע לדרכו.

כעבור חודש, נקרא אהרוניק אל הטלפון במזכירות בעת ארוחת הצהרים.

"יש חדשות", אמר לו רוזן. "מובוטו הודח מהשלטון, אפשר לנשום לרווחה ולרדת מכל עניין המשלחת".

"כבר כמעט שכחתי מכל העניין", ענה לו אהרוניק, "זה באמת מיותר לי לגמרי".

"אבל בטרם הודח, הוא הספיק לשלוח לך משהו בדואר דיפלומטי", המשיך רוזן, "איני יודע מה הדבר. הוא סגור וארוז. תקבל זאת מחר".

למחרת היום הגיע סנדר לקיבוץ, וממנו הורד ארגו העץ הגדול, שהתנוססה עליו חותמת הדואר הממלכתי של זאיר. הארגו היה ממוען 'אל: מר אהרון, מזכיר הקיבוץ'.

הארגו הוצב ברחבת חדר האוכל. גרשון הנגר הביא כלי עבודה והחל לפתוח את דופן העץ הכבד. סקרנים החלו להתאסף ולצפות בנעשה.

משנפתח הארגו, נתגלה לעיני כול – זוג אופניים חדש. החברים התבוננו, משפשפים את עיניהם בתדהמה. האופניים היו מזהב טהור.

השתררה דממה. החברים התקרבו וניגשו למשש את הפלא, מביטים כלא מאמינים. מנחם, המסגר המדופלם, ניגש אל האופניים, שלף מכיסו מיקרומטר וזכוכית מגדלת. גרד פה, שפשף שם, בדק, מדד ולבסוף ציין בחגיגות: "האופניים מצופים ב-0,25 מ"מ של זהב 14 קראט". לאחר מכן הוציא מכיסו השני מפתח ברגים ושחרר את האופניים מאריזתם.

אהרוניק ניגש אל האופניים. הכול היה מצופה זהב: המושב, השרשרת, הצמיגים, ואפילו הפעמון. הוא עלה על האופניים, והחל לדווש. הכנף לא שפשפה את הגלגל, הרגלית לא טרטרה. האופניים החליקו ללא קול על מדרכת הבטון. לבסוף, חזר ואמר לחברים: "הואיל ולא נאה הדבר, שמזכיר קיבוץ ירכב על אופני זהב, תתקיים אסיפת חברים עוד הערב, ויוחלט בה מה יעשה עם האופנים".

צריף חדר האוכל הישן היה מלא. רבים מהחברים עמדו לאורך הקירות.

תורניות בוטלו, ילדים הושכבו לישון מוקדם, עובדי החוץ התקבצו ובאו, חברים הנמצאים בחופשה נהרו. הכול רצו לחזות בפלא, ולהיות שותפים להחלטות.

מעולם לא אחזה באנשי הקיבוץ התרגשות כזאת. האופניים המבהיקים הוצגו בפינת האולם, מגודרים לבל

ייפגעו מידיים סקרניות ובלתי זהירות.

אהרוניק קם, כחכם בגרונו, ופתח בדברים: "השמועה על האופניים כבר עשתה לה כנפיים בכל הארץ. הטלנו סגר על הקיבוץ, ונאלצנו להרחיק כתבי

לקראת הצהריים הגיעה החבילה ליעדה בירושלים,
נפרקה ונפתחה.
בתוך הארגז התגלה זוג אופניים חבוטים, הכנף האחורית
משפשפת את הגלגל, הרגלית מתנדנדת ומטרטרת, ובגלגל
הקדמי חסר אויר.
אהרוניק השכים קום, כדרכו, לעבודת יומו. הוא עלה על
זוג אופניים שחורים מבריקים, ונסע אל הלול, נסיעה חלקה
ושקטה. ■

על פי הוראות משרד החוץ, התבקש אהרוניק להציב
חברים לשמירה על המחסן.
מנחם ששימש גם כרכז הביטחון, ערך את רשימת
השומרים והציב את עצמו בראש הרשימה. הוא חזר הביתה
בשעת לילה מאוחרת וצנח מותש על מיטתו.
למחרת בבוקר, הגיעה המשאית. הנהג הוציא מכיסו את
המפתח ופתח את המחסן. שני סבלים העמיסו את הארגז
על המשאית, וזו יצאה לדרכה.

פני יאנוס. ציור – הדסה גורוהובסקי

פגישה במטוס

יעקב אלג'ם

ב 5 ליוני 2001 טסתי עם רעיתי לאתונה. למה לאתונה? – זה סיפור אחר.

נתבקשנו להגיע לשדה התעופה בחמש בבוקר. בשקית נפרדת הכנתי לעצמי טלית, תפילין וסידור "רינת ישראל". התכוונתי להתפלל שחרית בשדה התעופה, ולכן לא הכנסתי את השקית למזוודה. בעצם, לא כל כך הגיוני, הרי יכלתי להוציא את השקית לפני מסירת הזיווד. בירידה מהמונית בשדה התעופה, בעודי מפהק מהקימה המוקדמת – חֶשֶׁךְ לְבִי!: השקית שהייתה אמורה להיות בידי – איננה! סקירה מהירה בתאי הזכרון צילמה את הרגע בו התעסקתי עם בדק בית אחרון – גז, חשמל, ובעוד המונית צופרת ללא רחמים, כנראה, אז שכחתי לקחת את שקית הניילון עם הטלית והתפילין. כך להתחיל טיול בחו"ל, כבר ברגל שמאל?

עצוב וחפוי עליתי למטוס, ובנוסף לחרדת הטיסה עכשיו התווספה חרדת העבירה וחרדת הרשלנות שבגללה לא אוכל לקיים מצווה בסיסית של יהודי – להתפלל!

בעודי נובר נואשות בתיק היד – צץ לפתע הסידור הקטן של "רינת ישראל". דפדפתי בו במפוזר, מדמיין איזה חדוות רוח הייתה שֹׁרָה עלי אילו הטלית והתפילין היו ברשותי. בהיסח הדעת סובבתי את ראשי לכיוון הנוסעים, וראיתי בחור חרדי, באמצע המטוס, שקוע בקריאה. הוא היה אדם צעיר, שחור שיער, פניו נמרצות, עיניו נצצו פֶּשֶׁל אדם נחוש. קמתי וניגשתי אליו, הצגתי את עצמי, סיפרתי על השכחה המביכה, וביקשתי שישאיל לי טלית ותפילין כדי שאוכל להתפלל כהלכה. הוא קם, וללא היסוס הגיש לי את השקית שלו. כיוון שזאת הייתה טיסת צ'רטר, המקום היה צפוף, ולכן הציע שאגש למחלקת העסקים ואסביר לדיילת את סיבת נוכחותי שם. אכן, לאחר ההסבר הדיילת נתרצתה והניחה לי לנפשי.

תפילתי עברה ברטט רב ובריגוש, אבל בחטף. מאז שהיהדות "קפצה עלי" – זו הפעם הראשונה שאני מתפלל כך (אני ומטוס, כידוע, צהובים זה לזה). עם סיום התפילה רווח לי. הודיתי לחרדי האדיב והחזרתי לו את כל הציווד. בעודי פונה לעבר כיסאי, תוך שאני אומר "שלום" מנומס, האיש אחז

לפתע בכתפי, ובקול סמיך ומתכתי אמר: "אתה לא יודע מה עשית!" וחזר על דבריו שוב ושוב:

אתה לא יודע מה עשית! כמושוק קפאתי במקום, אחוז בהלה למשמע המילים האלה. מהו הדבר הנורא שעשיתי, שבגללו האיש הזר קם מכיסאו, הניף את שתי ידיו לצדדים, ובדרמטיות מודגשת הוסיף: "אתה עכשיו זעזעת את אמות הסיפים! עכשיו צברת למעלה אלפי נקודות זכות! עכשיו הבקעת רקיעים! עשית רעש גדול למעלה! מלאכים ומִשְׁרָתֵי מרום מדברים עליך". הסבריו של האיש שאזכירו בראשי תיבות – י.ד. – לא הרגיעו אותי – להיפך!

נחרדתי! אני שבורח מרעשים, ועוד בשמיים, אני שבמטוס מעי מרקדים – אלה לא סימנים טובים! בוודאי הרגזתי מישהו! י.ד. ראה את מצוקתי, הוביל אותי לכיסאי, ובעומדו מעליי, נרגש עד מאוד, המשיך לדבר: "מידת השכר שיהודי מקבל גדולה כמידת הקושי לקיים מצווה! הקב"ה פעמים מערים קשיים גדולים בפני האדם, ובדיעבד גם בוחן אצלו דבקות באמונה וכוח רצון ונחישות", ולסיכום הוסיף: "לפום צערא אגרא".

לרגע היה נדמה שהאיש התחרפן! על מה הוא מדבר? הרי שכחתי בבית טלית ותפילין, וזה מעשה לא נסלח ליהודי, בייחוד כשהוא נוסע לחו"ל, ולא רק זה – והתפילה היתה חטופה, ולכן נתמלאתי צער ורגשי אשמה – על זה מקבלים שכר?

נוסע אחר שישב לידי הסכים להתחלף עם י.ד., וכך, סמוכים זה אל זה הפלגנו בדיבורים, כלומר, הוא דיבר ללא הרף, ואני מקשיב וכך הסחתי דעתי מהפניקה שאוחזת בי בזמן טיסה. כן, אני שונא לטוס!

י.ד. סיפר שהוא תושב לונדון, ימיו עוברים בנסיעות עסקים, משפחתו דתית-מסורתית, אך הוא התחזק מאוד ונהיה לחרדי. לפני שנים אחדות פשט רגל, כשהנדל"ן קרס בסיטי של לונדון, אך האמונה חיזקה אותו עד שעסקיו פרחו מחדש. עכשיו החל לדבר על הגאולה הקרבה לבוא, על הסובלנות, על יראת שמיים ועל הצורך לעשות מעשים טובים. הרֵבָה לצטט דברי חכמים, טען שרוב האנשים "עיוורים" מלראות שללא אמונה ומצוות – החיים חסרי תוחלת.

לומר. כל הנמצאים באוטובוס, כולל היהודים שביניהם, הפנו מבטים תמוהים לעבר שני הטיפוסים, אחד בבגדי תייר ממלמל מילים משונות, שם את ידיו על ראשו של השני הלבוש שחורים ועטור זקן – מה הם חשבו עלינו?

עם גמר "הברכה" נפרדנו בלחיצת ידיים ובהבטחה ששוב וניפגש – לא לפני שהחלפנו בינינו כתובות ומספרי טלפון. התברר שהיהודי גר ב־גולרס גרין, שכונה יהודית בלונדון – שני רחובות מביתה של אחותי, שהיא אזרחית בריטית! העולם נהיה פתאום קטן וידידותי.

עברו כמה שבועות, הטיול הסתיים, רעיתי ואני שוב בבית. אני מצלצל ל.ד. לדרוש בשלומו. הוא כבר יצר קשר עם אחותי, ועזר לה באיזה עניין. חלפו חודשים, כל אחד בענייניו. בינתיים אסון התאומים היָּכָה באנושות החופשית. לפני שבוע, בתחילת חודש אדר, טלפנתי אליו מסקרנות – עברו שמונה חודשים מהפגישה במטוס וגם קשר הרי צריך לְשַׁמֵּר! פעמיים לא הייתה תשובה. עם הצלצול השלישי השארתי הודעה. לאחר כמה שעות טלפון הבית השמיע קול. י.ד. היה בצד השני. מייד החל לדבר, כאילו לא נפרדנו. שוב שמעתי את קולו הסמיך והמתכתי. הוא גילה לי היכן יש סימוכין בכתובים על בְּן־לאדן, על מגדלי התאומים, ועוד אמר שעומד להתרחש משהו רציני בינינו ובין אחת מארצות ערב. לא, הוא לא דיבר על הגאולה הקרבה.

בסוף השיחה, בהיסוס ובהתרגשות שאלתי בקשר לברכה שביקש ממני.

לא ציפיתי שיענה, הרי זו גלישה לאינטימיות, אל תוך תוכו של סוד ההוויה.

י.ד. ענה בשמחה אך במהירות, כאילו כנגד עין הרע: "זה בסדר. זה בסדר."

לבי פעם בחזקה: "מה זאת אומרת בסדר?"
 "זה בסדר, זה בסדר, ברוך השם אנחנו בחודש השמיני!"

איחלתי להם לידה קלה ושיהיה במזל. לבסוף נדברנו בעזרת השם, להיפגש, אולי הקיץ, בלונדון, הרי אנחנו ידידים ותיקים. ■

לפתע נעצר והוסיף: "כתושב לונדון אני נוסע תמיד בטיסות ישירות, זו הפעם הראשונה שהזמנתי טיסה עם חניית באתונה, שאלתי את עצמי למה קניתי כרטיס שיחייב אותי לשהות כמה שעות טובות באתונה, כאשר אשתי ממתינה לי בלונדון? – כעת אתה הסברת לי מדוע! מישהו כיוון אותי מלמעלה שאזמין טיסה דרך אתונה כדי שאתה תִּזְכֶּה אותי בעשיית מצווה!"

נרעש מהדברים האלה שאלתי את עצמי האם זה בגדר מצווה להשאיל טלית ותפילין ליהודי אחר, כדי שיתפלל?

בינתיים התקררנו ליעד, וביודעי שהוא איש העולם, שאלתי האם הוא יודע כתובות וטלפונים של בתי עסק ומסעדות כשרים באתונה? "תיכף אברר", ענה, ומייד שלף מחשב נייד ושלח מייל לאישתו בלונדון. "היא מתמצאת בתחומים האלה". ואכן, בדלפק הקבלה של המלון באתונה המתין לנו פקס ובו פירוט המבוקש, ובנוסף כתובת משרדי הקהילה בעיר ובתי מלון שמגישים ארוחות כשרות.

המטוס נחת. הצטופפנו בתוך האוטובוס, מתכוננים לפרידה – כל אחד לדרכו. י.ד. לקח את ידי לפתע ואמר: "תן לי ברכה". הייתי נדהם וגמגמתי: "סליחה?! מה ביקשת?". "תן לי ברכה", חזר ואמר, "אני נשוי פעם שנייה. אשתי גיורת. אנחנו לא מצליחים להביא ילד לעולם – תן לי ברכה". כאן ממש הייתי בטוח שהבן אדם התחרפן: "מה אתה רוצה ממני? אני לא ראוי לדברים האלה. תפנה לרב! אני יהודי פשוט!" י.ד. התעקש. "לא, אתה יהודי צדיק! הרעשת עולמות למעלה! יש לך זכויות, קיימת מצווה למרות הטרחה והקושי. תן לי ברכה! אולי בזכותה אקיים גם אני מצוות פרו ורבו!"

מה יכלתי לעשות? יהודי שעזר לי לקיים מצווה, והרגיע אותי במשך הטיסה, ובכן, אמרתי לעצמי, אם זה רצונו של הקב"ה שאניח את ידי על ראשו, ואמלמל כמה מילים ששמעתי מפי הרב – ובכן, מי אני שאסרב? והייתה זו סיטואציה סוראליסטית ביותר שהתרחשה בין שני יהודים בעיר זרה, באוטובוס של גויים – אני שם את ידי על ראשו וממלמל: "יברך אתכם הַשֵּׁם בפרי בטן, ותזכו לגדל ילד לתורה ולמצוות" – משהו כמו שהרב בוודאי היה נוהג

תור ל־CT

שרה אהרונוביץ' קרפנוס

לזכר בעלי המנוח, יהושע (שיקי) קרפנוס

ש

עת צהריים בבית חולים במרכז הארץ. אפס מעלות בפרוזדור הקפוא, אין די מקומות ישיבה, אפי כולם זולגים, גרוני מתחיל לכאוב, חוטמי נסתם, וקצהו שלגי. מדוע טמפרטורת חדר מתים פה? כעשרה ממתנינים בגילים שונים אוחזים בידיהם קנקנים צבעוניים ו"משובבי עין", ובהם נוזל שקוף. לוגמים.

אומרת אחת הממתניות: איכס, למה אין בטעם פטל? כולם בוהים בה, ולא עונים. זה מגעיל, אני לא יכולה לשתות טעם כזה, היא מלינה. זה מגעיל, אני לא יכולה לשתות טעם כזה, היא שונה. זה מגעיל, אני לא יכולה לשתות טעם כזה, היא מדקלמת, ועצבי כולם מתחילים לבעבע. קר לי.

היכן חדר השירותים?
יוצאת האחות מחדר הבדיקות.

למה אין בטעם פטל? שואלת הנגעלת. אין, נגמר, עונה האחות. אמרתי לכם שבית חולים פרטי הרבה יותר טוב, קובעת תאבת הפטל. עדיין שתיקה מצד הנגעלים האחרים. איזה מזל שיש לי בתיק תמיד סוכרייה, אמרה הנגעלת הראשונה. הוציאה סוכרייה מתיקה, הניחה אותה בפיה והחלה שותה מנוזלה השקוף שאינו בטעם פטל. הא, אמרה בניצחון, עכשיו טעים לי. רוצה? הציעה סוכרייה לשכנתה שישבה דמומה, ושאלה אותה, למה היא לא שותה גם. היא עושה CT ראש, היא לא צריכה, עונים לה "המומחים". מזל שיש לי סוכרייה, תחבה מחבבת הפטל לפיה עוד סוכרייה והמשיכה לשתות. ■

על השחיטה

עודד ניב (נימקובסקי)

ב”

וא, הולכים לשוחט”, אמרה לי אימא באחד הימים של ערב חג. אימי המנוחה לא הראתה מעולם סימנים כלשהם לאכזריות או סדיון לשמו, רחמנא לצילן. אישה טובת כוונות וחומלת הייתה, וכך אזכור אותה תמיד. לבד, אולי, מהאמבטיות שנהגה להטביל אותי בתוכן בילדותי. בכל פעם, כשהתחיל טקס הטבילה, הייתי בדרך כלל מזנק מהאמבטיה מלאת המים החמים בזעקות שבר: “איי! שורף!” ואימי בתגובה: “אבל המים לא חמים בכלל!” ודוחפת אותי שוב ושוב למים המבעבעים. אני גם זוכר את הקרפיונים המפרפרים שאימי נהגה להנחית על ראשיהם מהלומות מערוך קצובות לפני שהפכו לגעפילטע פיש נפלא בטעמו. אבל מכאן, לשייך אפיזודות כאלה לסדיון – תהיה הגזמה פרועה, לא מתאימה ולא הוגנת כלפי אימי, מנוחתה עדין, שבסך הכול עשתה מה שנשים רבות בדורה נהגו לעשות.

אין לי מושג עד היום, מדוע בחרה אימי לקחת אותי, ילד רגיש בשחר ימיו, לולן, שהוא גם השוחט (אולי לא מצאה בייבי סיטר?). בשנות ה-50, אם רצית עוף טרי באמת, היית שם פעמיך ללולנים-שוחטים, היית בוחר מתוך הלול שבחצרם תרנגולת עבת בשר כלבבך, והשוחט היה עושה מה שעושה, מורט את הנוצות, שומר גם את כפות הרגליים והכרובות בשביל המרק והרגל הקרושה, כורך את הכול בנייר עיתון, והיית חוזר הביתה שמח וטוב לב.

וכך עשתה אימי, כאמור, באותו יום מר ונמהר. כבר מחוץ לבית השוחט, שגר בשכונה נידחת (שהרי בשכונה מיוחסת מי היה מוכן לסבול שכנות שכזו) שמעתי את קרקור התרנגולות הנדונות לתנור ולסיר המרק. החצר רחבת הידיים הייתה מוקפת לולים-לולים ובתוכם תרנגולות-תרנגולות בצפיפות נוראה. נוכחותם של השוחט, אמי ואנוכי הקטן כמו הגבירה את הפאניקה בקהילה התרנגולית, גרמה לעופות להיתקל אלו באלו, לנפנף בכנפיהן חסרות התועלת ולקרקר בקולי קולות, או כך לפחות זה נראה לי.

“מה בשבילך?” נהם השוחט מתחת לשפמו, זקנו מטולא בשרידי נוצות, והוא מהדק את סינרו מוכתם הדם. אימי בחרה לה תרנגולת נחמדת מהלול ההומה, השוחט

החדיר ידו אל הלול, והתרנגולת ניסתה לשווא להימלט. הוא אחז בכנפיה, ושלף אותה החוצה. הוא הציג את העוף המפרפר אל מול עיניה הבוחנות של אימי המנוסה. היא בחנה אותה מכל צדדיה, והנידה בראשה לאות הן, כמו הייתה אחראית לטקס הוצאה להורג דמיוני. דינה של התרנגולת נחרץ סופית. נס לא קרה לה. השוחט קרב את העוף המפרפר, שהבין גם בשכלו הדל, שחנינה כבר לא תהיה, וניסה להיחלץ בכל כוחו מלפיתתו של השוחט, תוך קרקור משווע, אבל ללא הצלחה יתרה. זה שלף מכיסו סכין (היום אני יודע שהוא מכונה ‘חלף’), ושמה בין שיניו כאיש קומנדו. ביד אחת קיפל את כנפי העוף כדי להפסיק את הפרפור, וגם אחז בכרובות, כופף את הצוואר אחורנית ובאבחת בזק שיסף בידו השנייה את קנה הנשימה שלו, כדי שהדם יפרוץ החוצה, כדת וכדין, שהרי כך כתוב בדיני ההלכה המקודשת. אחר כך הניח את העוף המת-חי על הקרקע, כמחווה אחרון של חסד, להעניק לו עוד שניות אחדות של רסיסי חיים. התרנגולת החלה לרוץ מסביב לחצר בשארית כוחותיה, אחיותיה זועקות-מקרקרות מכל קצווי הלולים שמסביב, מעין ברכת שלום, אולי “קדיש” של תרנגולות. המסכנה צנחה לבסוף... ודווקא למרגלותי, ילד בן 6, שנתקף בהלם.

לימים ניסיתי ללמד סנגוריה על האירוע הטראומטי ולנסות לתת לו הסבר רצינאלי, אנתרופולוגי, דתי. ככל שהחכמתי והתנסיתי בחיים – שהרי גם בחו”ל ראיתי במסעדות למאכליים לקוחות ניגשים אל אקווריום רוגש, בוחרים מתוכו לובסטר אדמדם לפי גודל ומשקל, שאחרי זמן לא רב היה מוגש להם לצלחת בתוספת צבת מאיים לריסוק שריונו – מענה משכנע לא מצאתי.

היה צפוי שאיהפך לצמחוני, ובכן – לא, אני דווקא אוהב עוף צלוי או אפוי, ועל מרק עוף אני משתגע. אני גם מחבב את טעמם הערב של הלובסטרים. לעומת זאת, עד היום אני מפחד פחד מוות מסכנים שלופות, מכל המינים ומכל הסוגים. אני גם מתגלח בדחילו ורחימו ובוזהירות אין קץ. הפסיכולוג אומר לי שזה בסדר, ואני לא צריך לדאוג, ושלנוכח המצב זה אפילו סביר מאוד.

לוינסקי פינת החלוצים

מיה גורן

ש

ני פליטים נכנסו לאוטובוס, שניהם בחולצות שחורות, דקות מכופתרות. בחוץ ירד גשם. זה שהתיישב ליד החלון צייר עליו משהו באצבע. השני ישב רכון קדימה, כמו בהיכון. זה שליד החלון היה כהה יותר מהשני, לשניהם היו אוזניים בולטות ושיער שחור קצר, הפנים שלהם היו רוזות, הלחיים שקועות, כמו אצל כל הפליטים מאריתריאה. הם דיברו ביניהם על משהו. הימני חיך, השמאלי שיחק במטרייה שלו. היא הייתה ארוכה ומפוספסת בכחול ולבן. בקצה היה לה שפיץ מעץ. כשראיתי אותה הוקל לי.

הם ירדו בתחנה שלי. שמחתי שלא אהיה לבד, אבל ישר גירשתי את השמחה הזאת. הם הלכו אחריי. הכביש היה חשוך וריק. הם דיברו ביניהם וצחקו. התחלתי ללכת מהר. הלכתי ככה בערך שתי דקות עד בית הקפה של ההיפסטרים. מעבר לכביש, בכניסה לחניון צ'לנוב, פתחו דוכן קטן של אוכל. שני גברים עמדו שם ודיברו. מעניין איזה טעם יש לאוכל שם, בטח זה כיסוי לסמים. עברתי את הספסלים בכיכר המושבות וחציתי את הכביש, הוצאתי את המפתחות מהתיק, דלת הפלדה הכחולה חרקה כשפתחתי אותה. עליתי שתי קומות למעלה, מהדירה של מייקל נשמעו קולות של צחוק. נכנסתי הביתה והדלקתי את חצי הג'וינט שנשאר מאתמול.

*
משאית גדולה חסמה את הרחוב. עברתי מלפנים והלכתי לפינה של מרחביה, איפה ש"תיקי ג'ו". חנויות של תכשיטים ישנים, חרוזים, כלי בית, גרביים. זקן עמד בכניסה לחנות שמוכרת פיג'מות בסיטונאות, ושתה קפה שחור. קניתי כמה ספלים זולים אצל מוכר עם מבטא פרסי, היו מודבקות עליהם תמונות של כלבלבים כמו בספלים של פעם; כשהגעתי הביתה ושטפתי אותם, אחד נשבר.

ב"קאימק" ישבו רק שני אנשים. המלצר, שנראה כמו דיוויד בואי צעיר, היה במשמרת. אחת הנרקומניות הבלונדיניות עברה, היא אמרה לעצמה משהו. ברחוב שלי יש שתי נרקומניות, שתיהן בלונדיניות, גבוהות ורוזות, אולי באו מאותו מקום. אחת לובשת בגדים צבעוניים, ונראית כאילו היא לקחה משהו, והוא לא יורד לה. הייתי רואה אותה באזור של ה"סנטר" עוד כשגרתי עם איתמר בדירה של אח שלו בדב הון. תמיד היה יוצא לי לראות אותה אחרי שהיינו חוזרים ממסיבה, כמו מין אזהרה. יש לה שיער לא ארוך שאסוף בקוקו, ולפעמים, בבקרים שטופי שמש, היא מתמקמת עם האוזניות ליד הספסלים בכיכר המושבות ורוקדת. השנייה מדברת לעצמה ברוסית בלילה. היא עומדת בכניסה לספק מועדון – ספק בית תמחוי, כשאני עוברת לידה היא יורקת.

*
נגמר לי הכסף. הלכתי לסניף של לאומי בכיכר המושבות. בתור לדלפק חיכו הרבה אנשים, רובם פליטים. הפקידה ב"שירות אישי ללקוח" יצאה מהעמדה שלה ורצה אחרי בחור ששכח למסור לה משהו; "אין ללקוח הזה כתובת, אין להם כתובת", היא קראה בלחץ לפקידה השנייה. בספה לידי ישבו שלושה בחורים, שמתני לב שהם יושבים קרוב יותר אחד לשני מגברים ישראלים. לאחד מהם, זה שישב באמצע, היה עור בהיר, מולטי, ופנים עדינות. כשהגיע תורי, הפקידה אמרה שזה לא הסניף שלי, אז היא לא יכולה לעזור, שאני צריכה לנסוע לצפון. כשהתחננתי שתתקשר אליהם, היא אמרה שהיא לא יכולה, כי הם אף פעם לא עונים.

כשיצאתי מהסניף כבר היה כמעט חמש, והמוכרים טיאתאו את החנויות. זבל נערם ברחובות. יונה עלתה על

*
הכי קשה זה לקום בבוקר. אני מרגישה כאילו מישהו בועט בי בבטן. אני גוררת את עצמי מהמיטה בכוח ופותחת את החלון. בלילה חלמתי על איתמר. היינו באיזו טירה עם כל המשפחה שלו במין משתה גדול של פעם. היו שם המון אנשים ושתיה ואוכל. אבא שלו נשא נאום. לא הבנתי על מה הוא מדבר. מישהו צפר למטה, ההוא מהבניין ממול פתח את החלון וצעק לו שיהיה בשקט. אחר כך הוא סגר אותו. בקומה מעליו התנופפו פיג'מות על חבלים; גרים שם זוג הודים, לפי אחת הפיג'מות יש להם תינוקת, אבל אף פעם לא ראיתי אותה.

*
זה אף פעם לא יעבור לי, אני יודעת. זה אף פעם לא יעבור.

מזכוכית. יחידות הדיור היו אחידות ובהן ריהוט מודרני ומסך פלזמה דק. הלכתי משם.

הדירה שלי, יותר נכון חדר, הייתה מרובעת וקטנה. היו בה מיטה, מקרר ושולחן עץ ישן. אחותי אמרה שהיא נראית כמו חדר בבית חולים, אבל אני התאהבתי בה ממבט ראשון. על הקיר הייתה תלויה תמונה של כפר אירופאי בשלג במסגרת זהב. פסגות מכוסות בלבן ואגם המוביל לבקתה. אם מסתכלים עליו מספיק טוב, נראה כאילו באמת יש בו מים. מישהו, בטח הדייר הקודם, השאיר בה מאפרה בצבעים טורקז וורוד עם תבליט של דולפינים. מייקל אמר לי שהוא היה בחור קשוח כזה, ושהוא חזר לרוסיה. דמיינתי אותו גבוה ובלונדיני, כמו דמות ממערבון.

צבעתי את הקירות בסגול, ושמתי על המיטה את הכרית של הפייה שאחותי תפרה לי. החדר עדיין היה ריק. על המדף עמד הדובי שאיתמר קנה לי בשדה תעופה במדריד, ועל הדלת של המקלחת תליתי את שרשראות התפילה והצעפים מוואראנאסי. לא היה שם שום דבר חדש. מישהו דפק בדלת, זה בטח מייקל. לא זזתי. אחרי כמה שניות שמעתי את הצעדים שלו מתרחקים.

*

נכנסתי ל-city בצומת והזמנתי הפוך קטן. ניסיתי לכתוב משהו, אבל המבט שלי נדד לקיר זכוכית, לאנשים שעברו שם, מכוניות צפרו. קמתי לקחת את הכותרת. אחרי כמה דקות פתאום ראיתי אותו. הוא נראה כל כך לא קשור, כל כך זר, כאילו הדביקו אותו, עם האופניים שלו, בנוף של יהודה הלוי. הוא רכב במין ריחוף איטי שתמיד עצבן אותי, כשהוא התקרב לשולחנות שבחוץ ראיתי שהחליף את המסגרת של המשקפיים. יצאתי אליו.

"זה במקרה?" שאלתי.

"חיפשתי את הרחוב שלך", אמר, ונתן לי מעטפה ביד. "רציתי לשים לך את זה בתיבת דואר".

הסתכלתי עליו, "זכויות פנסיה מ'אל על'?"

"זה לא משתחרר", הוא אמר לי, "זה לא משתחרר".

התחבקנו, אחר כך הלכתי הביתה.

עמוד חשמל. היא הסתובבה סביב עצמה, אחר כך התעופפה מהעמוד. נכנסתי לחנות של הבדים מהמזרח בפינה של דרך יפו. צעיפים מפוספסים כמו בשוק בגואה, שאֵלים רקומים בחוטי זהב.

*

כשחזרנו מהמסיבה התיישבתי על הרצפה עם הגב לספה והתחלתי לבכות. בכיתי ובכיתי, ולא יכולתי להפסיק. ניסיתי לחשוב מה לעשות. לא הייתי צריכה לקחת, לא בתקופה כזאת. איתמר אמר שהוא איתי, שהוא מבטיח שנעבור את זה ביחד, מה שזה לא יהיה.

בגלל הרגע הזה, רק בגללו, אני לא אסלח לעצמי אף פעם.

*

חברה שלי באה לעזור לי עם הדברים. איתמר לבש את הטרנינג הצהוב שלו מהתקופה בברצלונה, והיה בלי חולצה. היא נתנה לו נשיקה בלחי. כשנכנסנו לאוטו, היא אמרה שהוא נראה עצוב. לקחתי שידה אחת ואת הארגז של הכביסה. את שאר הרהיטים השארתי. השארתי גם את השאל הירוק שהוא קנה לי בנסיעה האחרונה לרישיקש כדי שהחדר לא ייראה ריק כל כך. חוץ מזה, נראה לי לא פייר לקחת אותו ממנו, כי כשהוא חזר מהנסיעה הזו כבר ידעתי. השידה הייתה פעם בחדר השינה של ההורים שלי, היא הייתה לבנה והיו לה ידיעות עגולות מכסף, לא חשבתי שהיא תהיה כבדה כל כך. גררנו אותה למחסן בבניין של חברה שלי, והשארנו אותה שם ליד כל זוגות האופניים.

*

מצאתי את הדירה ביום הראשון של החיפושים. בהתחלה ראיתי איזו חורבה באזור הירקון. החלונות שם היו מפורקים לגמרי, אבל היה בה משהו מיוחד וכמעט היה אפשר לראות ממנה את הים. המשכתי לבית דירות מוזר באלנבי, הוא היה שייך למשפחה גרוזינית עשירה. נכנסים דרך חנות של שמלות נוצרות לאירועים והולכים במסדרון. בפנים הכול היה חדש, מפואר ממש, בתקרה של המסדרון הייתה נברשת

טיפה אחת של מזל

צביה גולן

טיפה עגולה נשרה אל הכיור, מזכירה טיפה אחת של חסד, של רחמים ושל אהבה שהייתה שם פעם. "הגעת", ציינה דנה אל דמותו המעורפלת, השקופה משהו, "האמת היא שלא חשבתי שתבוא". הוא לא ענה, אף לא הסתכל אל עיניה, ודנה הושיטה אצבע מרחוק, לעצור את הטיפה הבאה, שלא תזלוג אל הכיור, שלא תיעלם שארית חייה אל הסיוט, אל הביוב העירוני.

"אז מה בעצם את עושה כאן?", הוא שאל, לא שם לב לעובדה שהוא מצטט שיר ידוע.

"אני איתך", היא ענתה לו, ממשיכה בכוונה את "אגדת דשא". מחשבה מהירה חלפה במוחה, שאם ימשיך גם הוא על פי השיר, תשובתה ודאי הייתה מביכה, ויהיה עליה ללכת. היא חייכה לעצמה חיוך קטן כשזנכרה בשורה נוספת מתוך אותו שיר, שורה המדברת על מסע ארוך ומפותל של ידיה על גופו. מסע מטפורי, היא חשבה לעצמה. אבל הוא לא שם לב לשיר המתנגן במוחה.

"האמת היא שלא האמנתי שתבוא", היא חזרה על דבריה שוב. למען האמת היא הכירה אותו כל כך טוב, עד שידעה שמה שרואות העיניים הוא את מעטפת גופו בלבד, מחוספסת, קשוחה, אפילו קצת מאצ'ואיסטית. אבל בפנים, היא ידעה, הוא רך כחמאה, אוהב וחם, רק לא יודע להוציא מעצמו את הדברים. בסתר ליבה היא ידעה שכן יבוא, שלא יעמוד בפיתוי של לראות אותה שוב, וידעה שישאל אותה למה חיכתה עשר שנים ולא יצרה קשר קודם.

הייתה לה תשובה על זה, אבל הוא לא שאל. היא כמעט התפתתה לספר לו על יובל, הבן הצעיר שלה, שגם הוא כבר עזב את הבית והתחתן. היא הסתכלה לסירוגין על הברז הדולף, ועל גופו הכחוש של אהובה, ותחושת החמצה ענקית טיפסה במעלה הוושט. הוא לא שאל, אבל היא ידעה שקודם נישאה בתה הבכורה, וארבע שנים אחר כך עזב את הבית גם הבן השני, ועכשיו, חמש שנים נוספות, וגם הצעיר כבר עזב. הבית התרוקן, קולות השמחה והצחוק של יובל וחבריו נדמו, והיא נותרה לבדה מול האיש ההוא, בעלה, היושב בכורסא ונוחר מול הטלוויזיה.

אבל הוא לא שאל דבר, ודנה נחרדה מהכאב העצור שראתה בעיניו. אתמול, כשהעיזה להתקשר אליו, להזמין

אותו אל אותו חדר שנהגו לחגוג בו, היה בה אומץ, הייתה בטוחה בעצמה, ידעה מה תגיד, איך תסביר, מה תשאל. אבל עכשיו, מולו, נאלמה דום, וטיפה גדולה נוספת נשרה אל הכיור. כבר עשר שנים, חשבה דנה בפליאה, איך שהזמן רץ, ממש לא להאמין. כאילו רק אתמול היא פגשה אותו, ארבע שנים של יחד מטורף, ועשר שנים חלפו. לא להאמין.

"אתה זוכר את הפעם הראשונה?" היא שאלה, כמיהה בקולה. היא לא שכחה את היום ההוא. בקושי סיימה את יום העבודה, יודעת שהוא ממתין לה בחוץ, ששכר להם חדר לפי שעה, במלון דרכים שכוח אל ועלוב. קן אהבה הם עשו מהחדר ההוא. כמעט הרגישו שזה בית עבורם. ארבע שנים של התחמקויות, שקרים, תירוצים, אבל גם ארבע שנים של אהבה, תשוקה שלא נגמרת, כיסופים וגעגוע אין סופיים. גם הפעם הראשונה הייתה כאן, ממש באותו חדר. אפילו את המספר היא זכרה. לא רק שזכרה, אפילו הפכה אותו לקוד הסודי שלה, באימייל, במחשב, בכספת בבתי מלון אחרים, תמיד אותו מספר, תלת ספרות, ואותיות שמו.

"אתה זוכר?" היא שאלה שוב.

"זוכר", הוא השיב בקצרה. היא זכרה היטב את התשובות הקצרות האלה שלו, כמו מברק. פעם אפילו שאלה אותו אם הוא עובד בדואר, כשענה במילה אחת על השאלה: "מתי?" כל כך הרבה היה מקופל בתוך השאלה הזו, אפילו לה לא הייתה תשובה ברורה לשאלה הזו, והוא ענה במילה אחת: "אולי", הוא אמר, "אולי". זה היה חרוז, וזה הצחיק אותה אז, אבל אחר כך כבר פסקה מלצחוק, כשחלפו החודשים, והוא לא דרש ממנה שתעשה מעשה, וגם הוא עצמו לא קם, ולא עזב את הבית, ונשאר שם, נשוי "על הנייר", כפי שהוא קרא לזה, ולא ענה על השאלה המתבקשת: "עד מתי?"

עכשיו, בעודה עומדת באותו חדר שנהגו לשכור על פי שעה, נשרה טיפה נוספת אל הכיור.

היא הוציאה חפיסת גולף לייט ומצת. "אתה חושב שיש כאן מאפרה?" היא שאלה.

"הרגלים מגונים", הוא אמר, והרים מן הרצפה כוס חד פעמית מעוכה, "לא השתנית".

היא הסתכלה מהופנטת אל הליכתו, בעת שפסע מאמצע החדר לכיוון הכיור. מעט כפוף יותר ממה שזכרה,

בבכי. ובכל זאת נשארה במערכת הכפולה, ההרסנית הזו. ארבע שנים היא לא עזבה. הם נפגשו תמיד באותו חדר, ממש כאן, חדר דל וקטן, מיטה זוגית קטנה, כיסוי דהוי, ארון עץ חום וכיור ישן עם ברז דולף. לא פעם התלוצצו ביניהם שצריך להביא מפתח ברזים, לתקן את הדליפה, אך מעולם לא עשו זאת באמת.

"יש כבר כתם מכוער בכיור מהמים האלה", הוא אמר, והניח את הכוס המעוכה תחת הברז, "לא מבין את בעל המלון העלוב הזה, כמה כבר עולה להחליף ברז?" טיפה עקשנית ומרדנית נשרה בלי לעצור, מושכת אחריה טיפה נוספת, גדולה ממנה.

ככה זה בחיים, חשבה דנה, מה שמתחיל מלוכלך, לא יסתיים נקי. רעש הטיפה הנושרת נשמע בחלל החדר. היא שלחה אצבע מרחוק לעצור את הטיפה הבאה, כאילו שיש בכוחה לשנות את המציאות, ולהפוך את הטיפה העכורה הזו לטיפה אחת של מזל. ■

וכשהסתובב ראתה גם שיבה שזרקה בשערו. ליבה נכמר. הרי מעולם לא הבטיח לה דבר, ופעמים רבות ביקש שפשוט תאהב אותו, ככה, כמו שהוא, בלי לבקש דבר. זו רק היא שפיתחה תקוות, שחלמה חלומות, שקיוותה להתגרש, שרצתה לחדול להיות האישה האחרת בחייו.

היא שאפה מן הסיגריה בעוצמה רבה מידי, עשן סמיך ומרעיל חדר אל הראות, והיא השתעלה שיעול קצר ועצבני. דווקא ברגעים אלה, היא זכרה איך אימא שלה הייתה אומרת תמיד שכל הגברים אותו דבר, רוצים לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה. אימא שלה דיברה על גברים בולזול, ועוד יותר מכך, דיברה על אהבה כעל משהו בזוי, כמעט מיותר. דנה חשבה אז שאולי דווקא בגלל זה, היא חיפשה נואשות אהבה בחוץ, כאילו בשביל להוכיח שאימא שלה טועה.

אבל היא ידעה שאימא שלה צודקת, שאהבה לא מביאה עמה תוצאות טובות, שכך או כך זה כמעט תמיד ייגמר

אווה פריד אהבה את שופן

שושנה קירש

אווה פריד אהבה את שופן, ובסיום כל שיעור נהגה לנגן את אחד הנוקטורנים, הבלדות, או הפרלודים שלו, וכינתה אותו "גדול משוררי הפסנתר", וכאשר ניגנה את הפרלוד בדו מינור, הטרגי מכולם, או אז היו עיניה הכחולות בהירות מתמלאות דמעות אשר הרטיבו את לחייה, אבל היא מעולם לא נתנה לזה להפריע לנגינתה תוך שהיא שוכחת לגמרי מהתלמיד הבא הממתין לה בחדר השני.

היו אלה שנות השבעים המוקדמות, ואני, חיילת נמרצת במדים, גמרתי אומר להגשים את חלום חיי וללמוד לנגן על פסנתר – ויהי מה. אווה הייתה אישה יפהפייה בשנות החמישים לחייה, ושיערה הגלי שהחל מאפיר כיסה את כתפיה. זכורה לי היטב הקנאה שחשתי באצבעותיה הארוכות והעדינות שהגיעו בקלות, כמעט בריחוף, לכל הקלידים ובווירטואוזיות מהפנטת. לעומתן, היו אצבעות ידיי קצרות, כמעט גוציות, ולא ממש נועדו לנגינה – בניגוד גמור לכישרון המוזיקלי ולשמיעה האבסולוטית בהם ניחנתי. עמוק בלב קיוויתי להיות תלמידתה האהובה והמועדפת, והתפללתי שתלמידיה האחרים ייעלמו פתאום, והיא תישאר רק המורה שלי.

האימונים הארוכים והמפרכים גרמו לי לחלום בהקיץ איך אצבעותיי הולכות ומתארכות ונדמות לאלה של אווה. פסנתר הקיר הקטן שקניתי בגוונים עמוקים של קוניאק בעל שש וחצי האוקטבות בלבד, הפך לפסנתר כנף שחור וענק, ושלושת הפסלונים של מוצרט, באך ובטהובן, המונחים על הפסנתר דרך קבע, גדלו והפכו לקומפוזיטורים חיים שהצטרפו אליי וניגנו יחד איתי. ואילו אווה פריד, שהייתה מסורה רק לשופן שלה, הפכה בדמיונותיי לסופרת הצרפתייה ז'ורז' סאנד שטיפלה במסירות באיש השברירי והחולני שמת צעיר כל כך, בן 39, והייתה פונה אליו: "הו פרדריק מון אמור ז'ה טם אה טואה טו מם אוסי? זו הייתה התקופה הכי רומנטית בחייהם.

כעבור זמן לא רב זנחתי את הפסנתר לטובת אהבה חדשה – הגיטרה. בתמימותי הייתי משוכנעת שיהיה לי איתה הרבה יותר קל עד שהמציאות טפחה על פניי אצבעותיי, שלא התארכו ולו במילימטר, חוו קושי אף חמור יותר בשעה

שפרטו על המיתרים הקשיחים, ועברו חודשים רבים עד שהצליחו להוציא צליל נקי של אקורד בודד, וזאת לא לפני שחבשתי בפלסטרים את כריות ארבע אצבעות יד שמאל, יום אחר יום.

האגודל שהתחבא מאחורי צוואר הגיטרה – היה מוגן.

בתום שירותי הצבאי, במחצית שנת '73, הושמע לראשונה שירו של בארי מנילו "Could It Be Magic" בכל תחנות הרדיו שהיו אז, ומיד הפך ללהיט היסטרי. בהתחלה לא היה ברור לי מדוע אני פורצת בכי כל אימת שנוגן מעל גלי האתר, ולקח לפחות שבועיים ימים עד שעלה בידי לזהות את הפתיחה המפורסמת, מה עוד שבראינות הרבים בהם התראיין מנילו, סיפר כי השיר נכתב בעצם בהשראת הפרלוד בדו מינור של שופן, אותו הפרלוד שתמיד גרם לאווה פריד להתייפח.

השנים חלפו כמו שלשנים יש הנטייה לעשות, אך אווה פריד מעולם לא נשכחה מליבי, והחלטתי לחפש אותה. היות שכל שזכרתי היה שבזמנו התגוררה בפתח-תקווה, פניתי לתכנית הרדיו "המדור לחיפוש קרובים", והם חזרו אליי עם הידיעה כי בתה של אווה, יהודית, אותרה ותשמח לשוחח עמי. ואכן בו ביום הרמתי טלפון, ובלי טיפת היסוס שאלתי בהתרגשות הולכת וגוברת שאלות רבות אודותיה. בתה, שהקשיבה קשב רב, קטעה אותי לפתע ולחשה: "אימא הלכה לעולמה בשיבה טובה לפני כחודש, ובדיוק הבוקר נערך טקס גילוי המצבה". התכווצתי. אין נורא יותר ממאוחר מדי. ניסיונותיי להעלות זיכרונות נתקלו בחומה בצורה. לא די ששפטתי את עצמי לחומרה, ניכר היה כי גם יהודית הייתה מעט מסויגת: "למה לא התעניינת בה קודם? נכון שאימא אהבה מאוד את שופן, אך מה שגרם לה להיות מאושרת יותר מכל היה לפגוש בתלמידיה מדי פעם ולחוש גאווה גדולה שהפכו לנגני פסנתר מפורסמים או למוסיקאים כמוך הכותבת ומלחינה שירים לזמרים".

יהודית סירבה לשלוח אליי תמונה של אווה, וביקשה להשאיר את הדברים כמות שהם. היא חזרה וטענה כי במותה נסגרו כל המעגלים, ולא נותרו סוגיות לא פתורות, ואין טעם לדבר על זה עוד.

בת הרב

אירית סלע גבורי

היום כמעט חלף, השמש עמדה כבר לשקוע, אורה מרצד על חורבות בית הכנסת, ולרגע שוב כאילו אחזה בו האש. והרב, הבוהה בחלון, מזדקף לרגע, צועק צעקה גדולה. הוא יוצא מהבית וצועק: "יהודי, יהודי!" הוא רץ, מדדה, וצועק: "יהודים, יש מניין!", גברים יוצאים וממהרים אחריו. הם פונים אל חורבות בית הכנסת, שם עומדת דמות מכוסה בשמיכה. הדמות נעה על מקומה קדימה ואחורה, מתפללת חרישית.

"יתגדל ויתקדש", מרים הרב את קולו, וכולם ממהרים ומחרים אחריו, "יתגדל ויתקדש שמייה רבא..." הרב חוזר לחדרו כשעל פניו נסוך חיוך של רוגע. אל הבית חומקת דמות ושמיכה בידה, היא ממהרת להניח אותה בפינת החדר: "שב אבא ואכין לך כוס תה חם".

היא מביטה אל פמוטי השבת שעל השידה וממלמלת לעצמה: "סליחה, הייתי מוכרחה..."

הרב הזקן עמד מול החלון, כמו בכל בוקר מאז שחזרו אל הכפר. הוא עוטה את טליתו, עומד כפוף, מתנדנד וממלמל בקול בוכה: "איך אוכל לעצום את עיניי, ולא הקמנו מניין, ולא התפללנו לעילוי נשמתם של אחינו ואחיותינו שאבדו בידי המרצחים. ערב ראש השנה החדשה מתקרב, והריסות בית הכנסת השרוף זועקות למרומים".

כל דמות שהתקרבה בשביל המוביל אל הכפר עוררה אותו להרים צעקה: "יהודי הוא, חנה'לה? יהודי הוא? עשירי למניין?" "לא", הייתה עונה, "לא אבא", ובשקט הייתה מוסיפה – "אין יהודים יותר. מי נשאר? רק אלה שהמרצחים יימח שמם, נזקקו להם, בעלי התפקידים..."

הלילה ירד, והרב הזקן מסרב להיכנס למיטה לשנת לילה, הוא ממשיך להישען על אדן החלון, ועיניו נשואות אל הדרך המוארת בעששיות.

לפנות בוקר גוברת עליו העייפות, והוא נרדם כשראשו נשען על הקיר. חנה'לה מכסה אותו בשמיכה ומתבוננת בו בתוגה.

יעקב סיקא אהרוני

לְאָחֵי וְרַעֵי הַזְּקֵנִים

סְהַדֵּי בְּמִרְוּמִים:
הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נְעִים
שָׁבְתִי פֹה עִמָּכֶם
הָאֲחִים הָרַעִים,
יוֹשְׁבֵי אוֹר וְחֻכְמָה
הַזְּקֵן, הַיִּשְׁשִׁי,
כָּל הַבָּא בֵּימִים
כָּל הַסֵּב הַקָּשִׁישׁ.
קוֹל שִׁירֵי – בְּתַפִּים,
בְּמַחֲלוֹת נוֹגְנִים
לְכַבֹּדְכֶם רֵן אֶרֶן
נְבוֹנֵי, הַזְּקֵנִים.
אֶעֱנִיק בְּרֻכּוֹתַי
וְאוֹשִׁיטָה יָדֵי
בְּהֶדֶר – יְדֵי
הַזְּקֵנִים הַנְּבוֹנִים.

שמחה סיאני

אֶל אֲמִי

שיר מענה (ג'ואב)
לשירה של המשוררת רחל – אל ארצי

לֹא שָׁרְתִי לָךְ, אֲמִי,
וְלֹא פָאֲרְתִי שְׁמֶךָ
עַל הַרְרֵי כְּבִיסָה,
עַל שְׁלַל עֲבוֹדוֹת.

רַק עֵט יְדֵי חֲפְנֹי
סִפִּיחֵי נֶיֶר כְּתוּבִים,
רַק שְׁבִיל כְּבִישׁוֹ שִׁירֵי
עַל פְּנֵי גּוּלִים.

אֲכֵן זָכָה מְאֹד,
יְדַעְתִּי זֹאת, הָאֵם,
אֲכֵן רַכָּה מְאֹד,
לְבַנַּת דְּמוּתֶךָ.

רַק קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׁיר
בְּיוֹם כְּבֹהַּ הָאוֹר,
רַק נְהִי בְּמִסְתָּרִים
עָלֵי זְכָרֶךָ.

יערה בן-דוד

פריז 2015

אמת הקיוון.
 הם פן תעיר. הסינה שלי ושל רנואר
 נמה באפר ורד.
 במקום לפתח שרירים רצוניים
 חרדתי קוראות אותי מצפון ומדרום
 וממזרח עד מערב.
 ומערב בשרו בשניו, רחפו עצמיו.
 מיום ליום דחינו
 מדחי אל דחי אל
 דכי הים. אל תאמין למשברי הים
 כי מה תוחלת החיים של צעקה
 מתנפצת במזח,
 מה עומקו רוחבו של הרע האנושי
 שעל קרשיו אני.
 אני צבא טרור של איש אחד
 חשב אחד
 ובא עוד
 אחד

טלי וייס

נטפי אשר

אני בונה לך יקומים
 כדי שיהיה לך לאן לברח
 כאשר לבה כבד על העולם הזה.
 אני דואגת לרפדם בנטפים יפים
 של אשר,
 בו הכל מתר, הכל מואר
 אפלו העמקה שבתשוקות
 מתגשמת מעצמה.
 אם הנך זקוק לי
 תמצא אותי בחדר העבודה
 מגיסת כחות כוכבים.
 בשביל החלב של אהבתי
 אני בונה לך יקומים.

רוי דינר

כשאליך

כשאליך אל תבקשי שאשאר
 אל תאמרי דבר ואל תזילי דמעה.
 כשאליך אל תרוצי לתת חבוק
 אל תביטי באלבוש התמונות.
 כשאליך קחי עט ודף, כתבי את שמי
 הכניסי לתוך בקבוק, שלחי לי
 כשאליך אל תזכרי כלום.

כרמית רינצלר

עופרת יצוקה

כְּשֶׁתֵּאֶסֶף אֶת גַּעְגּוּעֵי אֵלֶיךָ,
 גּוֹפֵי יְהֶפֶךְ
 לְעוֹפֶרֶת יְצוּקָה
 וּמַעַל שֵׁשׁ קַפּוּא
 לְשׂוּא תְּנִיחַ אֶת הַפְּרָחִים
 שְׁעַם הַזְּמַן
 יִהְפְּכוּ גַם הֵם
 לְזֶרְדִים נְבוּלִים
 שְׁזוּרִים גְּבֻעוּלִים
 אֲדָמִים שֶׁל מְלַחְמָה...
 עֲצוּבִים, כְּנוּעִים וּמְבִישִׁים,
 עַל שֶׁחֲחִמִּיצוּ עֲרָגְתְּךָ
 עַל כִּי זָקַנְתְּ עַד־מְאֹד,
 וְעַמְּךָ כָּל הַמְּלַבּוּשִׁים
 הַמְהַדְרִים, בְּלוּ
 נֶעְמְדוּ בְּטִלְאֵי שֶׁל
 זְמַן...
 שֶׁל שְׂמֶשׁ...
 שֶׁל שָׂרֵב...
 הֶפְכוּ בְּעֵלֵי עֲזִיבָה
 עַד־מְאֹד.

אִם לֹא אָבוּא הַשָּׁנָה,
 וְ"אֲנִי?"
 שׁוֹמַעַת אוֹתְךָ
 בּוֹדָה לִי חֵלוֹם,
 מִשִּׁיר עֲלִים
 מַעֲץ נִגְדָּע
 מֵאֲדָמָה...
 סוֹפֵר פְּעִימוֹת סוֹפִיּוֹת
 שֶׁל רוּחַ הַיְּתָנוּ
 בְּמַהוּת אַחַת
 סוֹחֶפֶת
 וּבְאֵינן תִּקְוָמָה
 "עוֹפֶרֶת יְצוּקָה"

יעל זליגמן

אתמול

פִּשְׁטָנוּ אֶת הָאֵגוּ
 וְעַמְדָנוּ עֲרוּמִים
 לְאֹכֵל
 מִפְּרִי
 עֵץ
 הַ
 תְּאֵנָה

אליו

הַלֵּבֵד שְׁלִי קוֹרָא לִי לְחֹזֵר:
 אֲנִי לֹא אֶהְפֶּךְ לְבְדִידוֹת,
 הוּא מְבִטִיחַ,
 אֵל תַּעֲזוּבִי,
 הוּא מִתְחַנֵּן,
 אֵל תַּעֲזוּבִי
 אוֹתְךָ.

יושבת. ציור - הדסה גורוהובסקי

מרים דרור

אור וְשִׁקֵט

ואז אני מבקשת
לחבר את האור והשקט -
מישהו בנדאי כבר נסה
לחברם יחדיו.

העלה בידו?
ההצליח לגשת
אל שקט מאיר
או אל אור מושקט?

הכי קרוב שאפשר
מעלה את הקשת

אך שני קצותיה
רחוקים לעד.

כְּשֶׁהָאֹר גּוֹנֵעַ

ומכסה בשמיכת
תהיות
את כל שנותר מעינינו
גם במבוא השמש.

בקשתי לראות איך האור
גונע
בשולי הדברים
איך הוא אומר להם
את סופם,
את סיום הדרך

ולא ראיתי אלא
את החשכה
היורדת לאט על
הערב

משה שפירר

שַׁנַּת אִם רְחוּקָה

לזכר אמי היקרה שרה-אסתר שטילמן

כְּאֲשֶׁר אֶת שׁוֹכְבַת לַיִשׁוֹן
(אֶת שׁוֹכְבַת לְקוֹל בְּכִי־תַנִּינִים),
אֶת תְּמִיד שֶׁם חוֹשֶׁבֶת, חוֹשֶׁשֶׁת אִמִּי
פֶּן אֶת לֹא תִרְדְּמִי.

כְּאֲשֶׁר אֶת שׁוֹכְבַת לַיִשׁוֹן
(אֶת שׁוֹכְבַת מְאֹד מְאֹחֵר),
לֶךְ תְּמִיד יֵשׁ יוֹתֵר מִסֶּתֶם שְׂמִיץ רְצוֹן
שִׁיְהִיָּה כְּבָר מְחֹר.

אִם אֶת כְּבָר יִשְׁנָה שֶׁם כְּעַת,
שֶׁם רְחוּק בְּקִצָּה גְבוּל הִיקִיצָה,
– אֶת נִרְדַּפְתָּ, כְּמוֹ נִעְנַשְׁתָּ בְּחֹטָא,
עַל חִלְקָךְ בְּבְרִיאָה.

אִם אָמַנְסָם יֵשׁ לֶךְ רִגְש־אֲשֶׁם,
כִּי הִבֵּאתָ כֶּף אוֹתִי לְעוֹלָם,
– נָא אִמְרִי וְחֹזְרִי עַל דְּבָרֶיךָ, אִמִּי
קִבֵּל עִם וְעוֹלָם.

בְּשִׁנְתֶךָ אֶת נוֹדְדָתִי, אִמִּי
וְנוֹדְדָתִי שִׁנְתֶךָ עַד בֵּיתִי,
אִז אֶקוּם לְקַבְּלֶךָ, מִתְרוֹנֵן בְּלִבִּי:
"הַכְּנִסִי־נָא אִמִּי".

וְלִמְרוֹת שִׁשְׁנָתֶךָ הִיא קִשָּׁה,
הַלּוּמַת חִלּוּמוֹת־בְּעֵתָהּ,
שֶׁם עִם שַׁחַר מִפְּצִיעַ תְּקוּמִי, אִמִּי,
כִּאֵן לְבְרָא מִחֲדָשׁ אֶת יוֹמִי.

פנחס ענברי

קְדִישׁ

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמִיָּה רַבָּא
בְּעֵלְמָה דִּי בְרָא כְרַעוּתִיָּה
בְּנִהְמַת מְצוּלוֹת אֵין חִקְר
שֶׁם דְּגִיגִי זְהַב מְפָרְכְּסִים
בְּמִלְתַּעוֹת כְּרִישִׁים
רוֹבְצִי עַל דְּמִים
בְּזִיזֵי הַסְּלַע הַפְּעוּרִים
אֶל פְּנֵי תְהוֹם רַבָּא
שֶׁם גֵּן הָעֵדֵן
כֹּל עֵץ טוֹב לְמִינֵיהּוּ
וּנְחָשִׁים רוֹחֲשִׁים בְּעַפְצֵי עֲנָפִים
וְקִינֵן הוֹרֵג אֶת הַבָּל
וְאַרְיֵה יִפֶּה תֹאֵר וַיִּפֶּה נִיבִים
עוֹמֵד גִּיאִיוֹן נְטוּי רַעְמָה
וְשׂוֹאֵג אֶל שְׁמַיָּא

קול דמי אחיד צועקים אליך מן האדמה איפה?

צביה פורר

קִשָּׁה לִישָׁן בִּירוּשָׁלַיִם

נדמה כי העבר נשען על הקירות
נצמד לחלונות
נגר למרפסות בכל כבד
שנותיו.

*

קִשָּׁה לִישָׁן בִּירוּשָׁלַיִם
בלילות האבנים זועקות
הבתים תובעים את עלבונם
עיר דוד מצפה.

*

קִשָּׁה לִישָׁן בִּירוּשָׁלַיִם
קולות עולים מהר הבית
ברחובות סירנות שואגות –
בקבוק תבערה? סכין שלופה?

*

באור חמה אפשר לטעות
בירושלים.

אלי בריהלום

השם המפרש

ויאמר אלהים: תבחר לי שם חדש.
לכל הקימים אין טעם כבר וריח:
אלפים שנות תפלה, אלפים שנות מזבח –
תוך זמן כזה הכל נכתש, ננטש ותש.

'אלה', 'אדני', 'שדי'... אני תוהה:
זה בטח לא אני, למי קראו הרגע?
אדם, מלאך, שטן או איזה אל-קולגה...
– מה, גם יוד־הא־נ־הא?
– כן, גם יוד־הא־נ־הא.

לא 'מלך': אין מלכים בזמן האלקטרוני;
לא – מין תלן רחום – 'ממית ומחיה'.
– אולי כמו במדבר – 'אהיה אשר אהיה'?
– אבל כלכם 'תהיו אשר תהיו', כמוני.

...הקשב: אני נושם. הבט: אני רושם.
אדם, תבחר לי שם. אדם, תבחר לי שם.

אסתר רוזנפלד

בְּשִׁמוֹרָה לַיָּד הַגְּדֹר

יום חרף לאחר סערה,
שמש בוגדנית, בסחרור אור וצל,
מעל צלקות האדמה.

באפק

עננים דוהרים מעל עיר חורשת מלחמה.

שם משחיר הרקיע ומשחיר הים,

שם בלהט אש משחיר גם הדם.

בשמורה פלגיות מרכינות ראשיהן

כאידיוגרמה לדם בנינו.

רוח חרישי ממאן להנחם,

אולי אני הבוכה.

איני יכולה לעלו לפריחה,

כמו הילדה שהיא הטובעת

באדם פלגיות.

על המצב

כתבי משהו אחר

הוא אמר.

איני יכולה לכתוב שיר אחר

כשהעולם בוכה

על ליל דמים בפריו

דגל ה"טריקולור" המכתם בדם

הורד לחצי התרן

שירת המרסיזו בכפרות

הרעידה לבבות

גם את שלנו.

פה נרצחים יום יום בשקט

את הקינה שלנו לא שומעים

לנו אין המנון מלחמה

רוחות פורסות כנפים מכות בעצים

גשמים יורים על גגות אדמים

ודמי העינים כמפלי מים

זולגים משערי שמים

שוטפים את הדם בדרךכים.

רוכב. ציור – הדסה גורוהובסקי

יצחק ששון

אכילה עצמית

עץ
משיל עליו בסתו

באביב
הם יהיו לו לדשן.

עץ עתיק יומין
אינו זקוק לרגלים
כדי לצפות בנוף משתנה

הזמן
נושא אותו למרחקים.

עץ
משתקף במי אגם.
כשעלה אחד נושר
לי אובדים שנים.

עננים כבדים
העניקו לעץ הברוש
הזדמנות
לציר כבמכחול
את תנועות
הרוח.

עץ רגיש

הוסרה קלפתו

מת מבושה.

גזע ששרד
מעץ שנכרת
הצמיח ענפים
לזכרו.

אני פושט ידים
לא כדי לקבל
אלא כדי לתת,
אומר העץ הגאה,

שרשי יונקים
ממי תהום.

החיים עוברים לידי
ואני עומד ושותק
אומר העץ עתיק היומין.
אם אפתח את פי
דבק ינבע מתוכי
ויסתם את הפתח.

מיכאל רייך

יום נופל על

יום נופל על יום נופל
 על יום
 לערמה הולכת
 מתגבחת כצבר של אים
 מעיפת ונכפפת
 לחקים חד־סטריים

משול האדם לכדור משחק
 הנבעט לכל עבר במגרש חיי הדל
 הזמן בכבודו ובעצמו הנו
 השופט, ההזדמנות, המשרוקית והקהל
 ואם אין די בכה,
 חקים נקשים יש לו למשחק
 הם לא יניחו לכדור המרפט, המתמזער
 וירחיקוהו
 עד מעבר לברושים ולגדר

כמה אירוניה יש
 בכמיהתו של האדם המתגלגל
 לרוות קצת נחת
 לחוש קרטוב שמחה...
 כל חיי הנם מסלול
 ארץ, מתיש ומתמשך
 ובקצהו מפסלת כאזמל
 המנוחה הנכונה
 שם, על התל

שקנאים. ציור - הדסה גורוהובסקי

דניאל רוזנצוויג

מסתורי החמנית

אינני יודע
 מה הם
 מסתורי החמנית.
 אינני
 יודע
 מה החמנית
 צופנת.

ואם מטמינה
 היא
 את קרני בצעי
 עוד לא
 ארביץ בשרשיה

ולו הייתי אחד
 משרשיה,
 הייתי חושף
 קורת.

ענבל קליינר

כנגד

כנגד כל הסכויים בבקר הזה
 החזרה נשמתי למקומה.
 בבקר הזה, כנגד כל הסכינים
 פקעת טמנתי באדמה.
 כנגד כל הסיוטים עורבים צמאים
 נחתו במרפסת, בקשו לרוות
 מצלחות-ההשקיה.
 כנגד כל מה שידעתי הלילה,
 לא נחפזתי
 להניסם בבהלה.

עתה, כנגד כל הכבד שבעולם,
 אחכה ימים ארכים בדממה.
 עד שרף ומדק ואמיץ כנחשון
 יסתער גבעול יחיד מחיק האדמה,
 יטיל עצמו בעורונו הירק
 לתוך
 מערבולות ימינו.

נעמה ארז

הדבר הזה

אשר אינה יודע לקרא לו בשם
 הוא נס.
 לפעמים הוא מגיע אחרי מריבה
 אכזרית.
 לפעמים הוא גורם לה לאחר לאוטובוס.
 לפעמים הוא פוקח עינים לאחר שנה עמקה
 להודות למי שהחזיר נשמה בחמלה
 או אוסף רסיסים שהתפזרו בסערה הגדולה
 על מנת שיהיה כוח להמשיך.
 לפעמים נדמה שלא צריך שום נס,
 כשהאכל על השלחן
 הילד חיה והחולה הבריא.

תמה חזק

שדרת הערמונים

מאיר, הילד שבקש סיגריה
 גהר עלי פחלום שדרת הערמונים
 בה יתרוצצו זאטוטים להם היום
 בהתעטף עלי רוחי
 בה כל הילדים הנשכחים
 של ניו-יורק רועשים
 בשל דמיונם העשיר מאד
 בשל החללים בהם נאלצו לגדל
 המכערים, הריקים.

ענת קוריאל

ורד זינגר

נעים במרחב

רטרוספקטיבה

אנשים ספורים נותרו ביער הישן,
 הם מחכים למכריהם מן העבר, אשר לא נודע
 אם מסלולם מחזורי או עזבו לעד.
 יש אומרים שהתגלגלו ליער חדש
 ללא שמש, ללא טל.
 מספרים שמצב שם נציג החק,
 עומד בפתח ורואה הכל:
 מה שזו, מה שמודקר לפתע, והוא אינו מקל בדבר.
 חלק מן הדיירים החדשים לא עומדים בפקוח. הם אוספים צידתם
 ומחפשים את השביל חזרה, אך מתנגעים למוצאו:
 הדרך מלאה בורות והרוח נגדית.
 כל עקב שהם מניחים, מותיר אחריו סימן שנמחק מיד.

הנוף שנשקף
 מגב הנמר
 היה משכר:
 הפרחים היו אדמים
 מאד
 והלילה אפל
 במיוחד
 והדמעות היו מוצקות מרב מלח
 וכמוהן גם הפחד.
 כעת כבר יבשו הדמעות
 והפרחים סתמיים,
 אבל את הלילות הבהירים
 מכהים הגעגועים.

אלי שמואלי

חיי קלסר

כמה נקדות למס ההכנסה
 וכמה לקצבת האבטלה.
 כמה לבטוח המשלים
 וכמה לבית החולים.
 כל-כך הרבה מהחיים מחסלים
 על חשוכי הזכאות והאשמה.
 תלושי משכרת, שוברי תשלום לבטוח הלאמי,
 תלושי ארנונה, אשור זכאות לתאר,
 אשור על שחרור מהצבא.
 החיים מצטמצמים ל
 חפוש, מציאת,

השגת, שכפול,
 החתמת, פיקסוס,
 הגשה
 ותיק
 של
 ערמת ניירות
 מצהיבים.
 אפשר לדחס אותה בקלסר,
 ועוד ישאר מקום
 להספד
 ולתעודת פטירה.

ציור – הדסה גורוהובסקי

איה הוכשטט כהן

אלמן שחר

רק הר וזוביוס המצלק יכול לה, לפומפיאה,
 חשכת עינו לוטש בה ושועט אל מחמדיה.
 אלפי שנים היא לרגליו, חלב ודבש נוטפת
 קריה חמה שבעה היא, קרתנית ומלטפת.
 הלומי טוף ושיש מתריסים בה מקדשיה
 בברונזה רומאית פורטים הם על מיתרי חושיה
 פסלי הפורום מתהדרים מול שמי מרום אין-עב
 בסליקה וקפיטול – סמלי תור הזהב.
 על ביבי הרחובות אכן נהר סרגו נמרתת,
 מימי אקנה אוגוסטה אט שוטפים בה ברב נחת
 מטהרים כל חטא מחלאת זרע, קיא ודם
 ברשות רבים הן מקדשת טמאת האדם.
 בתי עסק ובשת הומים שפע מרכלתם
 בנהרות יין בפחוס סחר-מכר בה נחתם
 מבתי המרחץ מפתים מתמרים אדים,
 מבתי המדות עלה אך זעת עבדים.
 ידה בכל יד כל בה, לכל הנה מתרת
 זמנית ככרס בין שנים – ונוס המפקרת.
 כסדום ועמרה, אדרת תם קריה עוטה
 רמון-גדוש-עסיס ברה, ריקה היא קלפתה.
 כבבקר יום כלולות – צחה פומפיאה כטלית
 מן הבלתי מחללות – כבתולה וסטלית.
 מטורף כיוחנן וזוב ביאר-ירדן רוחץ
 אחוז דבוק העיר קודח בתשוקת אין קץ
 להזרימה באש חיה, לרוות את לשדה
 חי מרס! נשבע לכבש חידת סודה ועתידה.
 ענף וקו ננטשים צפרים במנסתן,
 רוגש הנהר, מצמית חיות הבר באימתן,
 חדלה האוגוסטה שפע מים להטות
 חרשת היא פומפיאה, אטומה אל האותות.
 תפוחת תשוקה זרה בטנו של וזוב מגרגרת

מקן הנשרים, שחר אברה גוהר על קרת.
 כארן רב פארות מקיא דם-אש אל הרקיע
 סופת עשן ואפר מדוחי קריה תוקיע,
 נקברת בחייה בתולה וסטלית הוללת
 אש התמיד תכבה עת נדריה מחללת.
 היא במותה לו מתקדשת – חתנת דמים
 גגות קורסים באין נמלט, אך אין בו רחמים.
 מסך אחרון יורד על עיר נכבשת ופוחה
 לא עוד היא מתיפפת, חיצוניה עלטה.
 למרגלותיו כלה מתה, הוא שב לטוות קורים
 בלב מפרץ ספינה תועה, קרועת תרנים שבורים.
 אלמן שחר משקיף אל הזריחה, היום מאיר
 מאות שנים ישתעשע בנבלת העיר.

ציפי לידר

מָחַר זֶה לֹא מָאָחַר

לאנה

1

מָחַר זֶה לֹא מָאָחַר
בְּאֶרֶץ
הַלְעוֹלָם לֹא
לְחֹשֵׁב מְסֻלוּל
מְחַדָּשׁ

2

מָחַר הַשֶּׁמֶשׁ עוֹד תִּזְרַח
כְּמוֹ בְּאֲגָדוֹת הַיְּפִנְיּוֹת
עַל הַחֲתוּל שְׁלִי
נִפְעַר כְּמוֹ יִלְלָה בְּכַתֵּל
בוֹהָה בֵּין קִירוֹת הַסְּפָלִים
קוֹרָא
בְּקִפָּה
בְּסֻדָּנָה לְשִׁירָה.

3

מְקַצֵּר הַמְּשִׁיג וְלֹא מְקַצֵּר הַמְּשֻׁג
מְחַשׁ
בֵּת מְסֻלוּל מְחַדָּשׁ
בְּאֶרֶץ הַלְעוֹלָם לֹא
פָּרַח אוֹלִי

עפרה קליגר

בְּיוֹם הַמְּשֻׁפָּחָה

נִפְגַּשְׁנוּ בְּמִסְבַּת יוֹם הַמְּשֻׁפָּחָה
וְאַתָּה נֹצֵבֶת בְּפָנַי כְּרוּחַ עוֹמָדָת.
לֹא הִיְתָה בְּפִינוּ מְלָה אַחַת לְבִצְעַ לְשֵׁתִים,
לְזִכֵּר בְּרִית.
אַרְכוֹת עֲלֵעֲלֵתִי בְּפָנֶיךָ לְמִצָּא
סִימָנִים שֶׁהוֹתַרְתִּי בְּחַרְיָצִים.
הַפָּנִים לֹא הִעִידוּ דָּבָר,
הַפָּנִים לֹא הִעִידוּ שְׁגוּפִי
הַתְּעֵבֵר מִמֶּךָ פְּעֻמִּים.
צָנָה רַעְדָה לְצַדִּינוּ
וּבִתְנוּךְ עֵמֵד נִכְד
לְבִתֵּר אֶת הַשְּׁתִיקָה.

עמיר עקיבא סגל

שִׁיר בְּבִקְרָה

בְּבִקְרָה הִיָּה קֵר אָבֵל דְּבָרִים עוֹד לֹא
הִתְחִילוּ לְהִסְתַּבֵּן. זֹו שְׁעָה שְׁבֵה אֶף אֶחָד
עוֹד לֹא שׁוֹתָה קִפָּה, אֲחֻדִים בְּדֶרֶךְ
לְעִבוּדָה וַיֵּשׁ שְׁמֻחִכִּים לְסוּף מְשֻׁמְרֵת
הַלִּילָה. בְּעֵצֶם לֹא קָרָה דְּבָר, אָבֵל
חֲרָדָה גְּדוּלָה מְלֵאָה אֶת הַחֲלָל הַרִיק.

יפעת בורשטיין

ליליינבלום

מתחת לשלחן הבר הארז ידנינו נהלו דיאלוג.
בשלת דיסה בכף ידי הפתוחה, ואני
למדתי שבילים לא סלולים על ירכה.

מצדי שני בחורים מדברים פדורגל,
ופני מנסות לשדר עסקים פרגיל.
פיה ולבה שוים עכשיו, רכים מכפי שהפרתי.
תמשך עוד את הרגע,
תן לי לחכות ללשונך שתבוא אלי, מזדחלת
כמו גנב שבא לכבות שרפה.

מיכל גונן

רב־אמן

תשור לי תכשיטים
בתוך בשרי
תסרג חוטי זהב דקיקים
לפאר מערמי גופי
תצר לי כסות
שריון מתכת
מפני נזקי אדם
וגבוא הזמן אף
ארון חוצץ ביני
ובין רגבי עפר
תן לאמנותך להציל אותי
מידי שעמום והבל
בכשרון תטנה לי אהבה

שוקי גוטמן

משכנות השאננים

מהומה.
עתון בוער,
ספין חדה.
נא לא להפריע.
צפרן נשברת,
דלת נטרקת.
נא לא להפריע,
מנוחת שכנים.
פעוט צוח,
חתולה מיללת,
ריחות משרפה.
נא לא להפריע,
מנוחת שכנים,
משכנות השאננים,
מאומה.

ניקולא יוזגוף אורבך

בְּקְרוֹס הַמַּעֲרֶכֶת הַחֲסוֹנִית שֶׁל הַנֶּפֶשׁ

תִּקְהָ עֲצֻמָּה!

הַכָּה

בְּקִיּוֹם בְּקִצּוֹתָיו

עַד

זוֹב הַנֶּפֶשׁ דָּרָךְ

בְּקִיעִים שִׁיצְרָתָ

בְּנוֹף הַפִּיזִי –

בְּגוֹפָהּ.

תִּקְהָ עֲצֻמָּה!

לְמַד כָּל חֲלֻשׁוֹתֶיךָ

הַחֲרֵב הַמַּעֲזוּיִם הַמְּבַצְרִים

חֲלַל הַזְּכוֹרוֹנוֹת הַמְּצַנְעִים

טֶנֶף כָּל רֶגַע קְדוֹשׁ

שֶׁצְבֹרָתָ, הַתִּפְכַּחֵשׁ לוֹ.

תִּקְהָ עֲצֻמָּה!

אַל תִּרְפֶּה!

הַכָּאֵב עַד לְמַחְזוֹר הַתַּחֲוֹשָׁה

הַכָּאֵב עַד יַעוֹר הַרְגָשׁ

מְבִישׁ, נִרְעַד, מְבַעֵת

תִּקְהָ אוֹתוֹ!

הֵן כִּבְרַת הַתְּמַכְרָת לְכֶךָ

שְׁבוּי לְדַחֵף שְׁפִיכַת דָּמְךָ

חַג סְבִיב סוֹב וְסוֹב

דְּרוֹךְ לְקֶרֶב הַגְּדוֹל עַל תַּיִךְ

נִכּוֹן לְהַמִּיתָהּ.

גלעד מאירי

פְּרִידָה

לְאַחַר הַשְּׁקֵת סֵפֶר שִׁירָה

שֶׁל זְקֵן מְשׁוֹרְרֵינוּ

בְּבֵית קָפֶה הוֹמָה

אָמַר לִי חֵבֵר מְשׁוֹרֵר

בְּחִיוֶךָ מִתְנַצֵּל,

בְּהִקְלָה שֶׁל יוֹרֵד,

אֲנִי עוֹבֵר לְפְרוֹזָהּ.

הַנְּהַנּוּ בַשְּׁתִּיקָה שֶׁל מְבִינִים

כְּנוֹסְעִים הַמִּתְמַיִדִים

הַנֶּפְגָּשִׁים שׁוֹב וְשׁוֹב

בְּנִמְל סְפָרוֹתַי נִדְחָ.

אַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנוֹת נְדוּדִים

בְּמִדְבַר הַשִּׁירָה

הוּא חוֹצֶה אֶת הַיַּרְדֵּן לְרֵשֶׁת

גוֹיִם גְּדוֹלִים וְעֲצָמִים מְמַנּוּ.

יֵשׁ מו"ל לְרוֹמֵן שְׁלוֹ,

יֵצֵא לְאוֹר עוֹד שָׁנָה.

לְמִרוֹת שְׁאִין כָּאֵן בְּגִידָה

שִׁיחַתְּנוּ הֵיטֵה חֲטוּפָה

כְּמוֹ קְרִיאַת שִׁיר.

נִפְרָדְנוּ אִישׁ אִישׁ לְדֶרֶכּוֹ.

אמילי דיקנסון (1830-1886)

תרגמה: רותי יצחקי-ריכטר

עורבני

אף קצין בְּמִשְׁךְ הַשְּׁנָה
אינו רִשְׁמִי כְּעוֹרְבָנִי.
שָׁכֵן וְגַם לֹחֵם
הַמְשֻׁמֵּעַ צְחֹת אֲשֶׁר.

רְדוּף רֹחוֹת מְאֻשִּׁימוֹת
בְּיוֹם שֶׁל פְּבֵרוֹאָר,
אֶחָ לְתַבֵּל
שְׁמֵעוֹלָם לֹא הוֹבֵס.

הוא והשֶׁלֶג רַעִים קְרוֹבִים;
לְעֵתִים רְאִיתִים מְשַׁחֲקִים
כְּשֶׁהַשְּׁמַיִם מְסִתְּפִלִים בְּנוֹ
בְּחֶמְרָה כֹּה רַבָּה.
חֲשֵׁתִי הַתְּנַצְּלוֹת
בְּשֶׁל הַשְּׁמַיִם הַנִּעְלָבִים,
שֶׁהַזְּעֵפֶת פְּנִיָּהֶם הִיֶּהֱרָה
הַיֹּתָה מְזוֹן לְתַעֲזוֹתָם.

יִרְקִי־הַעַד הַצּוֹרְבִים
הֵם כִּרְאֵשׁ נוֹעֵז זֶה.
מְזוּהוּ – צְנוּעַ וְלֹחֲמָנִי –
לֹא יְדוּעַ, מְרַעֵנֵן דְּבָרִים.

אֲפִיו בְּרֵאשִׁיתִי,
עֵתִידוֹ נִתּוֹן בְּמַחְלָקָתִי,
בְּנִצְחִיּוֹת לֹא הוֹגְנֵת
הַמְשֻׁאֲרָה אֶת הַשְּׁכֵן הַזֶּה בְּחוּץ.

שושנה אידל

לִיד לַאֲגוּ מַג'וֹרָה

הַהָרִים נִטְפוּ לֶטֶף עוֹלָמִים
אֶל חֲבוּק הַמַּיִם,
שְׁרֻטוֹט עֵדִין רֻטֵט
תְּשׁוּקָתָם בֵּין רְקִיעַ וַיִּם,

הָעֶרֶב נִשָּׂאב מִתּוֹכָם
בְּסוֹלָם סְגוּלָיו.
לִיד לַאֲגוּ מַג'וֹרָה
נִסְקַנְצַח
עַל סֶף
רְגַע עוֹבֵר וְשׁוֹב,
נִחְתָּם

בְּנִשְׁקָתָם

גדעון זעירא

אָדָם תָּר אַחַר נְתִיבֵי חַיִּיו

התכתבות עם "אדם בחייו"
ליהודה עמיחי

אָדָם תָּר אַחַר נְתִיבֵי חַיִּיו
כְּעוֹר הַמְּבַקֵּשׁ קוֹל בְּמַדְבָּר
אָדָם נֶאֱסָף אֶל נְתִיבֵי חַיִּיו
כְּטַפַּת מַיִם הַנִּשְׁטֶפֶת בְּאֲשֶׁד
אָדָם מִתְּבוֹנֵן בְּנְתִיבֵי חַיִּיו
כְּבִנְיָהוּת שֶׁל כּוֹכַב שְׁכָבָה
זֶה מְכַבֵּר.

שנתו האחרונה של ברוך תור-רז

שרה בן-ראובן

בספינה לעזה, ואת ביתם הדל של ברוך ומשפחתו הרסה פצצה שהטיל מטוס קרב מצרי. הספר "המגילה של דאוד", שיצא לאור באביב 2014, מתאר חוויות מילדותו של ברוך. הספר מתחיל בתיאור הקשר החם בין שני ילדים מעמים שונים, ומסתיים בניתוק בין החברים בעקבות המלחמה. ברוך הספיק עוד בחייו לעקוב בשמחה אחר הפצתו של הספר בחנויות.

השלישי מבין ארבעת ספריו האחרונים של ברוך יצא לאור רק לאחר מותו. מדובר בספר "צמאה לאהבה". גיבורת הספר היא נערה שנעזבה לפתע על ידי אהובה בן גילה. ברוך מתאר בספרו את התהליך שעוברת הנערה, המתחזקת לאט לאחר נטישתה. היא מגלה את כוחה לשרוד מול האכזבה הגדולה ביותר שידעה בחייה. הקורא ספר זה מתרשם שמאחורי דמות הנערה מסתתר ברוך הרגיש, המתאר חוויות שחוה בנעוריו.

מלבד שלושת הספרים שכתב בשנת חייו האחרונה כתב ברוך גם שירים ליריים העוסקים בצל המוות המאיים עליו. בתפילת יום הכיפורים, המסתיימת בנעילה, המתפללים מקווים כי תפילתם נתקבלה ועל כך הם שרים:

היום יפנה
השמש יבא ויפנה
נבואה שעריך.

תפילתו של ברוך לא נתקבלה.

הסופר והמשורר ברוך תור-רז נפטר באוקטובר 2014 כשמלאו לו 78 שנים. בשנה האחרונה של חייו פרץ מעיין יצירתו, שהשקה ארבעה ספרים חדשים.

בתפילת הנעילה, עם סיום צום יום הכיפורים, שר החזן עם הקהל את השורות הבאות:

פתח לנו שער
בעת נעילת שער
כי פנה היום.

ברוך תור-רז

בשעה שנודע לברוך על מחלתו הסופנית, נפתח לפניו השער לגל יצירה חדש, בעוד שער החיים הולך ונסגר. ארבעת ספריו האחרונים שנכתבו באחרית ימיו מתארים תחנות שונות בחייו. הספר העוסק במוצא משפחתו נקרא "ג'ויה". הוא מתאר בו הווי של יהודי סלוניקי. ברוך מעולם לא ביקר בסלוניקי – אך הצליח לשחזר בספרו את חיי היום-

יום התוססים בקרב הקהילה היהודית, שרוח עליצות שורה עליהם. הספר נכתב כמחווה לסבו, לסבתו ולהוריו. ברוך הספיק בשבוע האחרון לחייו לראות את עטיפת הספר ואת ציוריו היפים של דני קרמן המאיירים אותו.

בילדותו גר ברוך עם משפחתו ברחוב מנשה בן-ישראל פינת וולפסון שבדרום תל-אביב. בפרדס שלידי ביתו גרה משפחה ערבית שעם בנה דאוד יצר ברוך קשרי חברות. כשקרבה מלחמת העצמאות, החלו חבריו היהודים של ברוך לקרוא לו בוגד – אך הוא המשיך להיפגש עם דאוד חברו. כשפרצה מלחמת העצמאות, ברח משפחתו של דאוד

סיפרו "פרצוף צנע" ונסע עם אלמוגה לחרוניגן בהולנד לקבל את העיטור החשוב.
 באוקטובר 2015 יצא "פרצוף צנע" עם איורים של דני קרמן במהדורה דיגיטלית.
 הרצאתו של אטלס על יצירתו של ברוך כעבור שנה וחצי למותו הייתה מקפת ומעניינת. היא שבתה את לב השומעים שהתרשמו משיריו וסיפוריו של ברוך שהוקראו, הושרו והוצגו בפניהם.
 ■ יהי זכרו של ברוך – ברוך!

אלמוגה אילן, חברתו לחיים של ברוך תור-רוז, אספה את השירים שכתב ברוך בשנה האחרונה לחייו והוציאה אותם לאור בספר "בטרם ייסגר השער". השער נסגר, אך ספריו של ברוך נשארו אחריו ויזכירו לנו את נשמתו הרגישה.
 ביום הולדתו ה־79 (22.10.2015), כינסה אלמוגה את ידידיו שיספרו על ייחודו של ברוך. בין המשתתפים באירוע זה היה הסופר יהודה אטלס, שהעריך את כישורו הספרותי של ברוך במאמרים שכתב. ברוך זכה בעיטור אנדרסן על

ציור – הדסה גורוחובסקי

"אהבתיך, אמיר"

סמדר שיר

ל

א הכרנו באופן אישי. כלומר, מעולם לא עמד בינינו מישהו שאמר "תכירו, זה אמיר, וזו סמדר", אבל מי צריך היכרות רשמית בארץ קטנה כשלנו? הוא ידע שאני מכורה ל"בשבילה גיבורים עפים", כתבתי על זה, אולי הוא קרא, ואני ידעתי שיש לו מקום חם בלב לספרים שלי, שמעתי שכך אמר. ובעצם, למה זה חשוב? כשאוהבים, גם מבלי להכיר, זה באוויר, ואין צורך במילים.

על אף שמעולם לא לחצנו ידיים ולא הסתכלנו בעיניים, צלצלתי אליו לפני פחות משנה. "יש לי בקשה", אמרתי. "בשבילך", נדמה לי ששמעתי אותו מחייך, "בשמחה". "זה לא בדיוק בשבילי, התחלתי להתפתל, אחת מבנותיי לומדת מנהל עסקים באוניברסיטת הרווארד, בבוסטון". "אוֹ-הו!" הוא קרא, ודימיתי אותו עובר לדום, "היא בוודאי מוכשרת מאוד".

"זה מאבא שלה", המשכתי להתנצל, "אני לא מסוגלת לחבר שניים ועוד שניים".

"אבל רק את היית מסוגלת לכתוב את 'אין חגיגה בלי עוגה', נכון שזה שלך?" הוא שאל.

וככה, בלי להרגיש, עברנו לדבר על שירים. מדי פעם צבטתי את עצמי בירך כדי לוודא שאני לא חולמת. אמיר גוטפרוינד של "שואה שלנו" משוחח איתי באריכות ובנועם על "איפה העוגה" כאילו שעיתותיו בידיו, ולא אצה לו הדרך. ואני, בצידו השני של הקו, משיבה ומתפלפלת? כמה שורות הוא מפסיד בשל דברי ההבל – באשמתי? "מה שמה של בתך?" הוא התעניין.

ענית. והוספתי שזהו קיצור שמו של סבה, שלא זכה לראותה.

"כן, כן", הוא הרציץ. "מכיר, מכיר. ובמה אני יכול לעזור לסטודנטית החכמה מהרווארד?"

הלב שלי פרפר כשסיפרתי לו שבתי, גם חכמה וגם ציונית, מתכננת להביא ארצה את כל תלמידי כיתתה, יותר ממאה סטודנטים מכל רחבי הגלובוס, רובם לא יהודים. "עד עכשיו הם שמעו על ישראל רק בפוקס ניוז, ובטון לא חיובי". "אני יודע", הוא אמר.

"והסטודנטים האלה, שגיעו לישראל לעשרה ימים כדי להכיר אותה ברגליים, יהיו מנהיגי העתיד", ציינתי.

והוא גיחך: "את מספרת לי?"

לא סיפרתי לו שכבר שבועות ארוכים אני מחזרת על הפתחים – מצלצלת למזכירות של ביבי נתניהו, ליועצי התקשורת של הנשיא ריבלין, לרל"ש של הרמטכ"ל, לדוברת של בנט ולשורה אינסופית של חברי כנסת – ונתקלת בקיר. במקרה הטוב נענית ב"לא, תודה", במקרה הפחות טוב סופגת תירוץ של לוח זמנים צפוף, ובמקרה הגרוע – אין שום תגובה לפנייתי.

"תסכים לפגוש אותם?" גיששתי.

"כמובן", הוא לא היסס, אפילו לא לשבריר השנייה, "לכבוד הוא לי. מתי הם מגיעים?"

נקבתי בתאריך. מאי 2015. מרחק חמישה חודשים מהיום בו שוחחנו.

בצידו השני של הקו הוא חרש.

"הם ישהו בארץ עשרה ימים", הזכרתי, "ורוב הימים עדיין פתוחים. מועד המפגש גמיש".

"אני לא כל כך גמיש", הוא אמר, "יש לי טיפולים".

זה היה אגרוף בבטן, בום לפרצוף. ידעתי שאשתו נפטרה מהמחלה. לא העליתי בדעתי שגם הוא.

"הברק יכול לפגוע פעמיים באותו הבית?" שאלתי בקול חנוק.

"אינני מבין בברקים", הוא התחמק, "אבל אני אופטימי, אני נלחם על החיים".

הוא רשם ביומנו את התאריכים, והוא הגיע למפגש שהתקיים במרתף של מסעדה בתל אביב. הוא סיפר על השואה שלו ועל ישראל שלו ועל הזהות היהודית שלו ועל התקווה שמוסיפה לפעום גם כשלכאורה כבר אין מאחוריה הסבר הגיוני. כשנשאל לאיזה שפות תורגמו ספריו הוא נראה מובך. "להרבה", קיצר, "אשמח אם תקראו, תודה".

והאמנתי שהוא ינצח, שהוא חייב לנצח, מפני שאופטימיות לא קונים במכולת, וכשהיא בוערת – מי יוכל לה?

ביום פטירתו העליתי פוסט בן שתי מילים: "אהבתיך, אמיר".

שבע שעות לאחר מכן, רחוק מכאן, בבוסטון של הקיץ האינדיאני ועצים אדומים, נעורה בתי משנתה. היא לא

שאלה למי כתבתי "אהבתיך" ולא חקרה "איזה אמיר?"

כי כשאוהבים באמת זה באוויר, ואין צורך להכביר במילים.

הגליל, החרוז והצליל

עדנה מיטוון-מלר

לזכר המשורר, המתרגם והעורך
פרופ' נעים עריידי,
שהלך מעמנו בטרם עת
(1950-2015)

עצמם. במקום הזה נבטו זרעים של שיתוף, אחווה ואהבה
בשדותינו. כל אלו בזכות אישיותו יוצאת הדופן של המשורר
נעים עריידי ז"ל.

בתוקף תפקידי באגודת הסופרים העברים, ארגנתי
ביקורים ב-2004 וב-2006, בשיתוף עם "אמנות לעם" של
משוררים עבריים מהאגודה בכפר מג'אר, בפסטיבל השירה
השביעי והתשיעי הבינלאומי. הנושא המדובר ב-2006 –
עמד בסימן "מראה מקום" –
שירת מקום ונוף.

ערכנו מושב מיוחד לזכר
המשוררת דליה רביקוביץ,
שהתארכה עמנו ב-2004
במקום. (הפעם השתתפו
המשוררים חמוטל בר-
יוסף, משה בן-שאול, שלמה
אבאיו, רחל חלפי, רנה לוינזון,
אביבה דורון, חוה פנחס-כהן,
אשר רייך, קרן אלקלעי-גוט,
משה בן-שאול, רוני סומק,
מירון איזקסון, ציפי שחרור,
אילן שיינפלד, מאיה בז'ראנו,
האחים חקק, סבינה מסג,
יוסי שריד, אורנה רבהון,

נעים עריידי

דורית וייסמן, יערה בן-דוד, אסתר איזון, שולמית חוה הלוי
ואמתכם הנאמנה).

פגשתיו לראשונה במרתף "עקד" בכר-כוכבא 29, בת"א,
מקום מפגשם של משוררי שנות השישים והשבעים בארץ,
שלא היו רבים כמשוררי שנות האלפיים, אך איכותם ניכרה
לעין וללב.

היה זה ערב קיצי קסום בקיץ 1977 של השקת שני
ספרים ראשונים של נעים עריידי "איך אפשר לאהוב"
(שעורר דיון בסוגיית הכתיבה בעברית של שירה דרוזית)
ו"חמלה ופחד" ושני ספריי "הים" ו"מלה חמה".

מרתף עקד המסוגנן היה עמוס קהל אוהד, סופרים,
משוררים, בני משפחה, ידידים וכמובן המשורר והעורך
הנכבד איתמר יעוז-קסט, שעמד מאחורי הוצאתם לאור של
ארבעת הספרים האלה וגם שיבא אותם.

"ניחוח הגליל הצלול / העיר את העיר העשנה / עת
בשורת מותך / היכתה בי ככווייה. / סמטאות הגליל
בנו מרורים / על עזיבתך
הבלתי צפויה. / ההרים
קרו כחיילים בתבוסה
/ ושחפים נבהלו ונמלטו
במנוסה. / עורבים מיררו
כבמגילת איכה / והקיץ
הקיא את הסתיו שהפך
לעיסה / כמו בתום
ארוחה מקולקלה. / ואני
ביכיתי בחדרי חדריי / את
אחרית הניחוח הגלילי /
הרעות והשמחה / אָלֵי"

הוא הלך מאתנו אביר הגליל,
ארו הלבנון צעיר מדיי, נחוש
מדיי, פעיל מדיי, מוכשר

מדיי, בטרם עת. המשורר, איש הרנסנס, שהקים למענו
ולמען משוררי הים התיכון בשנת 1998 את פסטיבל מג'אר
הבינלאומי לשירה, בו זכינו לאירוח מופלא בל יישכח על-פי
המסורת הדרוזית העתיקה, ובו זכינו לטעום מקסמי הגליל
החרוז והצלול.

הסופרת הצרפתייה סידוני-גבריאל קולט אמרה: כי
"על המשורר לשכוח את המציאות, להבטיח לעולם פלאות,
לחגוג ניצחונות ולהכחיש את המוות". ואכן מסורת זו של
פסטיבל מג'אר מגשימה ומיישמת את דבריה של קולט
הלכה למעשה.

כאן נפגשו תרבויות, לשונות, דתות ומסורות שונות
באחוה, בחיך ובשיתוף פעולה פורה. כאן נבנה גשר בין
יוצרים מעולמות וממדינות שונות, כאן נוצר רב-שיח
אנושי וספרותי המדגיש את תרומתה של השירה לחיים

נעים תרומתו. מה הפלא, כי זכה פעמיים בפרס ראש הממשלה ליצירה ע"ש לוי אשכול.
 ב-1995 ראתה אור האנתולוגיה "בת קול" – עולמה של משוררת (אותה זכיתי לערוך לצידה של המשוררת והמתרגמת גילה אוריאלי), מבחר של 100 שנות נשית במקור ובתרגום משמונה לשונות שונות. נעים התרגש מאוד מול אסופה זו ומייד אימצה לליבו ולימד מפרסומיה בחוגים לספרות עברית השוואתית באוניברסיטת חיפה.
 מורי ורבי יהודה עמיחי אמר לא אחת באוזני תלמידיו בסדנא לכתיבה יצירתית בכיכר בתי-מחסה, בעיר העתיקה, בבית הסופר, בירושלים, בראשית שנות השבעים, "כי רק משורר הבטוח ביצירתו מסוגל לפרגן לאחרים".
 אבד לנו איש שכזה, מקשיב, מפרגן, תומך, שהתווה לנו דרך לאחוות תרבויות, עמים, מסורות ואמנויות בגליל, בחרוז ובצליל. ואולי אחיו המסור עלי והשיך המחנך – נאזים סירחאן – מעמודי התווך של פסטיבל מג'אר יזכו להמשיך מפעל ייחודי משמעותי זה המנביט זרעים של שיתוף, אחווה ואהבה בשדותינו, ומתבטא בשירו האהוב והידוע של נעים ז"ל. ■

מכאן נקשרה נפשי בנפשו של נעים, והיינו לרעים אמיתיים שנים רבות. לימים, ראו אור עוד ספרים רבים של נעים – "חזרתי אל הכפר" – עם עובד (1986), "אולי זו אהבה" – ספריית מעריב (1989), "בחמישה מימדים" – ספריית הפועלים (1991), "רומן" – ביתן (1992), "לא על החומס לבדו" – דניאלה דינור (2000) (בשיתוף עם דני ליטני), "שקטים חודרים" – קוראים (2002), "משאיר את הכעס לאחרים" – גוונים (2006) ו"כל העונות 1972-2006" מבחר (2010) ועוד.
 בד בבד, פרסם מחקרים רבים במסגרת אוניברסיטאות חיפה ובראילון, קובצי תרגומים "כצלו של קול" – קובץ יצירות מחיי הדרוזים ותרבותם – הקיבוץ המאוחד (1983), "חיילים של מים" בשיתוף עם נביל טנוס, קובץ שירים וסיפורים מאת סיהאם דאוד, זכי דרוויש, אמיל חביבי, מוחמד עלי טהא, מוחמד נפחא ונעים עצמו. כמו כן, פרסם ממבחר שירת אדוניס – "תחיליות" ב-1989.
 גם במקראות בספרות עברית לבתי ספר יסודיים ותיכוניים ולתכנית בחינת הבגרות במגזר הדרוזי – תרם

מה נאמר למי / נעים עריידי

מה נאמר למי	הבט כיצד נראים מרחוק	הו, מה קשה הצפייה בליקה
על בני אדם, על עמים ועלינו.	זקנים נשים וטף	ומה קשה היא ביום
היכן נהיה	בכעס רב	איזוהי שפת הבדידות
היכן עכשו	ובענג רב	של אַמְנִים דְמוּנֵי אָדָם
והיכן היינו.	מרחיקים את האלים	איזוהי השירה
מה נאמר למי	מעלינו.	האמנות
אתה עם מה	מה יאמר אבינו שבשמים	איזוהי השתיקה הטובה ביותר
ואני עם מי	ומה יאמר אבינו שבאדמה	שפזעקת הבל מן הדם
הבט קרוב בשפת המראות	אם נס לא יקרה	תוכל להסביר באמת
הבט רחוק	ואם אש לא תבער	את מה שאמר למי
ראה	האם נספיק לראות	בזה הרגע המשלם.
כיצד מאכלת האבות	במו עינינו	
נועצת באפן חד	את מספר הכוכבים שבמנינים	
את עיניה בעינינו.	יהיו צאצאינו.	

ד"ר ארנה גולן

"השקט הנפשי" הוא אכן רומן נועז, ולא דווקא, ולא רק במה שחשבתם...

על "השקט הנפשי" מאת
אהוד בן עזר, זמורה, ביתן,
מודן, 1979. פורסם שנית
ב"חדשות בן עזר", 2015

ע

ל עטיפתו האחורית של "השקט הנפשי", הרומן הרביעי של אהוד בן עזר, כתוב כי הוא "אחד הספרים המשעשעים והנועזים של הפרוזה העברית", וההגדרה אכן קולעת למדי (הייתי ממירה את המילה "משעשעים" ב"אירוניים"), והספר הוא אכן רב עניין, סוחף לקריאה ואפילו אקטואלי.

ובמה נועזותו? לא רק ולא דווקא בתיאורי המין המפורטים והנועזים שבו, ושהורגלנו לקרוא כמותם ודומים להם ברומנים המאוחרים יותר של בן עזר. אכן, תיאורי המין והמגעיים המיניים הם מן הנועזים בספרות העברית עד אז אבל, כפי שניזכר, אין הם באים לשם "פורנוגרפיה", אלא מהווים חלק מהותי ומייצג של הקיום האנושי המוצג בספר.

עם זאת, הנועזות קיימת גם בהיבט נוסף, בעצם ההכרעה על דרכי העיצוב והבנייה של הרומן על מנת שיראה

כמשעשע. ואם כך, מניין נובע המבט הזה, האירוני, ההומוריסטי, או הציני לפרקים, שאך לעיתים רחוקות מבצבץ מתוכו כאבן של הדמויות?

מקריאת הרומן מסתבר, שבתשתית עיצובו הספרותי מצויה דווקא תפיסה קיומית פסימית וקודרת, וכי דווקא היא שקבעה את הטון ואת דרכי הסיפור הייחודיות לו. לפי השקפת עולם זו, הקיום האנושי מועד להיות, ובוודאי זה המתואר ברומן שלפנינו התל-אביבי של הפנויים-פנויות בעשור השלישי והרביעי לחייהם – קיום מזויף וחלול, ריק ממשמעות ומנוכר לזולת. אי לכך, החתירה המתמדת של גיבורי הרומן ל"שקט נפשי", כנרמז כבר בכותרת הספר האירונית, היא לא יותר מאשר כזב עצמי ובלבול רוחני, הנחשף לא רק באידיאולוגיות הריקניות ובעיסוקים חסרי המשמעות לשם פרנסה, אלא ביתר שאת בזוגיות, כיוון שהיא כרוכה ללא הפרד ברדיפה אחר בן זוג אך ללא רצינות, או מחויבות אמיתית, וללא אהבה כנה או נאמנות – הבוגדות מאיימת עליה.

בהקשר זה, הופכים יחסי המין לחלק מהותי בהווייתם ובקיומם הפגום של "גיבורי" הרומן, כיוון שהם נתפסים על ידי המחבר כסמן מהותי לא רק לטיב היחסים הזוגיים, אלא לזיוף הקיומי בכלל. ואכן דומה, שבן עזר משקיף כך לא רק על התל-אביבים המתרוצצים בלא תכלית, אלא הקיום האנושי הדומה לו כמועד לזיוף, לאשליה ולריקנות, אם לא יושתת על נאמנות לאמת הפנימית, לייעודו של אדם, או למימוש העצמי האמיתי, וכמובן גם לזולת. והרי אלו תביעות גדולות. וכך לנוכח הכישלון

האנושי מצניע בן עזר את כאבו במבטו האירוני.

מתברר, שהנועזות האמיתית, היא בעצם ההכרעה, שנבעה מתפיסת העולם לבנות רומן, כלומר יצירה בידיונית, שתהיה מושתתת על טשטוש "הבידיוניות", וזה אומר על קירבה למציאות הישראלית התוססת בת זמן ההווה של הכתיבה ממש, ותציג את הזיוף הקיומי במערומויו. הכיצד? על ידי בניית אשליה שאכן לפנינו הצגת דברים שקרו אך זה מקרוב, וכהווייתם ולא "בידיון", הצגתם באירוניה ולא בהזדהות רגשית עם "הסבל", ובכך, כמובן, המחבר הסתכן מראש שייאמר שאין בה משמעות ספרותית "עמוקה".

הסיכון אף גובר כיוון שהדמויות שמוצגות ברומן, ושנבחרו כמייצגות את הקיום החלול, אין בהן איזה ייחוד יוצא דופן או עלילה מסעירה, אלא רובן נמנות עם מעמד הביניים התל-אביבי של שכירים ממשלתיים, מורים וכיו"ב, ואילו המבט המתאר אותן ומאפיין אותן אינו כבד ראש ומלא רצינות, אלא מרוחק למדי ואירוני, ולא פעם אפילו מעורר גיחוך, חיוך או אף פרצי צחוק. וכאמור, בנוסף לכל – הספר אף רווי תיאורי מין.

אנחנו הרי הורגלנו בתיאוריה – בוודאי אז כשהרומן התפרסם – שראוי לו לסופר לתאר ממרחק הזמן ובתחבולות "ספרותיות", והנה כאן כופר אהוד בן עזר בכך במלוא כוחו (ומסכן את עצמו), מערטל את המציאות מכל אלה, מתמקד בהצגת המציאות הזוגית והחברתית של הפנויים-פנויות התל-אביביים באותן שנים בישראל ובמבט אירוני

לרוב, כשמבעד לעלילותיהם ועלילות חבריהם ושכניהם – כולל כמובן חיי המין "הסוערים" שלהם, שבהיותם נטולי משמעות, קירבה ואהבה, הם נלעגים וכעורים – נשקפת התקופה על נלעגותה, והאינטלקטואלים שבה בריקנותם ובאפסותם. על כן, אף שכולם כמהים, כאמור, ל"שקט נפשי" – אין איש המגיע לכך. אין תימה על כן, שאפילו מחלה סופנית של אחת הדמויות הנשיות המרכזיות, הלא היא איה, אינה מזוהה בזמן למרות התפרצויותיה הקשות, ומזוהה כביכול כמחלה נפשית, ואילו מותה משפר דווקא את חיי ידידתה מירה. ומפתיע, לא פעם נדמה כאילו הדברים נכתבו היום ולא לפני כ-40 שנים, וזאת למרות שבספר תופסת האקטואליה של הזמן ההוא מקום נכבד בתיאור הסביבה התרבותית ואפילו הפוליטית והכלכלית של הדמויות ועלילתן.

למשל, הוויכוחים על השלום, והסכסוך העמוק המתנהל בין הימין והשמאל, אליו שייכים כמובן מאליו הסופרים והאינטלקטואלים (ודרך אגב, המספר מתבונן באירוניה חדה, ולעיתים בלגלוג גלוי למדי בשני הצדדים, עד שקשה לשער את עמדתו בפוליטיקה של אותה תקופה). הדירות יקרות, ושכר הדירה עולה, המשכורות של עובדי ציבור זעומות, הפנויים פנויות עדיין מגששים דרכם בתסכול גובר ובאומללות, ולא פעם באדישות לכאב "הדייט", או בן הזוג ועלבוננו, מה שמתבטא במין מעוות.

בולטת גם העובדה שהמציאות הנופית והסביבתית של תל-אביב, ובמיוחד בצפון של אז, בסוף רחוב אוסישקין אל מול הירקון, וברמת אביב הירוקה ברחוב רידינג, שם מתגוררים מרבית גיבורי הספר, מתוארת בחיות רבה ובדיקור רב,

ופרטיה אינם טעונים סמליות שמעבר להם (שדה דב ומטוסיו הקטנים עדיין אינם טעוני משמעות, ננית, של כמיהה לעוף למקום אחר או לברוח, ואילו תחנת הכוח של רידינג היא תחנת כוח מוארת, ולא איזה סמל ל"חשמל" מיני או משהו כזה). תוך כך משולבים גם אירועים לאומיים קונקרטיים, ואפילו פרשת השתתפות כושלת של אחד הזוגות בהקמה לילית של התנחלות, ולא מעט אישים פוליטיים, ספרותיים ותל-אביביים של אותה תקופה נזכרים בשםם או ביצירותיהם. אפילו אהוד בן עזר עצמו נזכר (מירה רואה אותו מטייל עם בנו הקטן, אך אינה מזהה אותו), ואילו ספרו לילדים, "עופרית בלופרית", נזכר אפילו פעמים אחדות (עמ' 201, 205). ועל כן, ספרות מעין זו, המתקרבת למציאות קירבה מועצמת, ובמכוון וכתחבולה ספרותית, מטשטשת את החיץ שבין העולם האמיתי ל"בידיוני", נתונה לטעם התקופה ולטעם אישי.

והדמויות עצמן? במרכזו של הרומן מוצבים ארבע, שבתחילתו כולן פנויים ופנויות בתל-אביב של שנות ה-70. הם עובדים שכירים, גרים לרוב בדירות שכורות ומסתובבים בחבורה של "אינטלקטואלים", או רואים את עצמם ככאלה, ונישואיהם רוויי כאב, התנגחויות ובוגדנות.

גם לאימהות של כולם תפקיד נכבד בגרירת צאצאיהן "הרווקים" "להתיישב" ולהפוך לאנשי משפחה, ויהי מה. פטירתה של איה מסרטן אלים בבית החולים מעצימה את עליבותו של הקיום האנושי. אין תימה, אולי, בכך שהרומן מסתיים סמוך למותה של איה, ימים ספורים לאחר שמירה מחליטה להתגרש מחיימסון ("אפי" היא קוראת לו...)

תיאור ההלוויה בחולון, שם נקברת איה על יד אביה, מפגיש את גיבורי העלילה כשהם בקטנותם האנושית. רמי, בעלה הבוגדני באבלו הפתאומי והמופרז, זועק ונופל על הקבר, אורי בן עמי, הסופר השמאלני הנודע, מביע את גסותו הנפשית בלעגו לרמי, ולבסוף הוא נדחה על ידי כול ומסולק, אך מסתלק בגאווה, ואילו מירה המתחסדת שומרת על התנהגות ראויה של כולם. הרומן מסתיים בתיאור חודשים אחדים אחרי ההלוויה. אורי בן עמי מצלצל למירה, שבתשובתה העליזה נחתם הרומן. ומה הגברת משיבה? בטון עליז ושמת, תוך התעלמות מוחלטת מזה שהיא מדברת עם בעלה לשעבר, הראשון, של חברתה המתה – היא פוצחת במונולוג המורכב מדיבור עברי מהיר ושטוח, ובעיקר – מתובל בהרבה מילים וביטויים באנגלית, שבו היא מדווחת לו בעליצות, ובלא לחכות לתשובתו, כי היא ורמי יוצאים לשליחות של הסוכנות באמריקה. ניכר שכולה כבר מפליגה לעולם אחר, כביכול רגליה כבר באמריקה, והיא זונחת את כל הנחותים שהיא משאירה אחריה בארץ.

הבריחה מעצמה ומחיייה הקודמים, הריקנות, היעדר השורשיות וחוסר הרגישות מתגלים באחת, ואין זכר עוד לעולם הספרות והפילוסופיה שאך לא מזמן מילא את חייה. האירוניה הושלמה והציניות תפסה את מקומה. זהו, אפוא, "השקט הנפשי". ודומה, בכך השיג אהוד בן עזר את מטרתו וביטא את השקפתו הקודרת על הקיום האנושי החלול ומלא הזיוף דווקא של אלה האמורים להיות האינטליגנציה המובילה והמוסרית. והוא עשה כן בנועזות, בחשיפה, והעיקר – ברצינות רבה.

אורה עשהאל "לכוון את אור הזרקור על מילות המפתח"

יאיר בן־חיים "להשתגע
באמצע היום" שירים,
הוצאת חדרים, 2015,
93 עמ'

היאור בשער הספר (קולאז' של עין מתבוננת ופה קפוץ) והשיר בשער האחורי מהווים פתיחה מושכת לספר השירה כולו. מהשיר האמור "ההבדל" (עמ' 35) לקוח שם הספר ובו מבקש המשורר את האפשרות "להיות מישוהו אחר". האחרות – בשל היותה בלתי צפויה ולא מוכרת הינה מְאִיֶמֶת. הסרת האיום פירושה הבנה, משתמע מכאן שהאחרות מהווה מניע לחיפוש אחר הבנה.

שירתו של יאיר בן־חיים נובעת מהתת־מודע האישי והקולקטיבי, וככזאת, חושפת רבדים לא־מוכרים לכותב ולקורא ומאתגרת ניסיון

להבנת שאלות המתעוררות בחברה בכלל, ואצל הכותב בפרט. בן־חיים מייצג שירה צעירה, הנכתבת בעולם מלא ניגודים ובלתי־צפוי. כבר במאה העשרים, בעקבות הבחנותיו של לורנץ לגבי 'התנהגות כאוטית', התפתחה תורת הכאוס. כיום ברור שלמערכות דטרמיניסטיות מסוימות יש מגבלות תחזית. תורת הכאוס התפתחה עד כדי יישום לגבי תהליכים בחברה ובארגונים אנושיים, ובעקבות כך נוצרה מטאפורה תרבותית, המיוצגת היטב בספר "להשתגע באמצע היום", והמעודדת אותנו לשאול שאלות חדשות על המציאות. הכאוס מלמד שבמקום להתנגד לאי־הוודאות בחיים, עדיף ליהנות מהאפשרות שהיא מזמנת. עם זאת, השיר הקצר והמעמיק שבעטיפה האחורית, מזמין קלילות: "עֲכָשׁוּ יוֹתֵר קָל וְנוֹחַ לִי לְבַחַר / לְהִשְׁתַּגֵּעַ בְּאֶמְצַע הַיּוֹם". כלומר, להיות 'אחר' זו גם תחפושת, שונות, פתח לאפשרות אחרת, כשניתן "לְזַנֵּחַ אֶת הַדַּעַת לְאֶנְחוֹת".

בספרו הראשון: "דוֹרְשִׁיָּה" כותב המשורר: אֲנִי דוֹרְשִׁיָּה / דוֹרֵשׁ, לֹא מְבַקֵּשׁ / דוֹרֵשׁ וְזוֹעֵק. / דוֹרְשִׁיָּה אֲנִי / מְשַׁמַּע חֶלֶק בִּי חֵיֶשֶׁר וּבְכָל זֹאת מְאִיֶּם. / וממשיך באותו שיר: "אוֹמֵר, לֹא מְדַבֵּר. / אוֹמֵר וְשׁוֹתֵק. / מְשַׁמַּע חֶלֶק בִּי מֵת וּבְכָל זֹאת אֲנִי קֵיִם." בשיר זה אנו מתוודעים לשני דברים חשובים אצל בן־חיים. הראשון הוא שהשירה מחוברת לעצם מהותו, והשני הוא הניגודים – אנו מבחינים בשירתו כיצד בבת אחת מופיעים המוות והחיים – הקיום. גם כאשר חלק מתוכו מת, הרי הוא ממשיך להתקיים ויש מקום לחיים אחרים, אולי אפילו מתחדשים. מוטיבים אלה של חיפוש אחר הבנה, ההתייחסות

לשירה כאל ישות עוצמתית, תופעת הניגודיות והאפשרות ליצירת פשרה בין הניגודים תוך יציאה מהמתכונת הקבועה, השתובבות וקלילות, כל אלו מובחנים בקריאה בשיריו של המחבר. כך שירתו חוקרת את המציאות ואת משמעות החיים, כב"גיבוי" אֶגְפָּף אֶת הַמְשַׁמְעוֹת / בְּיָדַיִם רוֹעֵדוֹת" (עמ' 26). הוא מתעמת עם חיו בשיר "להעניש" שהינו מאוד עכשווי "שִׁיפְתָּחוּ לְעֵצְמָם דָּף בְּפִי־סִבּוּק / וְיִכִּירוּ חַיִּים נוֹסְפִים". (עמ' 27). זוהי שירה אמיצה, והמשורר מכיר בכך באמירתו ב"בין המצרים" "וּבְקֶרְתִּי אֶת הַנְּחַת / שְׁעֵמֶדָה בְּצַד וְצַחְקָה". (עמ' 28). הזמן משחק תפקיד חשוב בספר זה, ובשיר "יצוגי" יש התייחסויות לזמן, למוות, לכאב, לפחד ולזיוף (עמ' 30). בשיר "גוזמה" (עמ' 31), שהוא קליל יותר, יש תיאור ישיר לחיפוש אחר האמת, דבר אופייני למכלול שירתו של בן־חיים, שאינו בורח מהאמת אלא מתעמת עמה או מקבלה מתוך גמישות והבנה.

חלוקת הספר לשערים מקלה על הקורא. השער הראשון שירה, מכיל שירים ארס־פואטיים. בשיר הראשון ששמו כשם השער אנו מבחינים מיד בניגודיות: השירה היא "חסרת סיכוי", אבל גם "נשכבת אל הנצח". השיר "הבל שח" (עמ' 10) מדבר בשם המשוררים הכותבים כיום וכמובן בשם הכותב "וְאֲנִי קֵן אֶרְעִי לְגַחְמוֹת נְדָחוֹת / וְכֵתֵר בֶּן אֵין".

ב"שיר חד כיוון" נחשף כאבו של המשורר. זה שיר ארס־פואטי נוגה המבכה את מצב המשורר והשירה ומזכיר לי את דברי הסופר חיים באר, האומר לנו, הכותבים: "כתוב כשאתה מוכרח". יאיר בן־חיים חייב ולכן הוא אומר בבית הראשון בשיר זה, שכמו בשיריו האחרים מסתייע בריווחים מוגדלים בתוך השורות לצורך

בלפור חקק

שירת ידוי

על "עד מאה ועשרים שירים"

מאת דורית ג'אן, ארגמן-

מיטב, 2015, 183 עמ'

כ ל העוקב אחר צמיחתה הספרותית של המשוררת דורית ג'אן אינו יכול שלא להשתאות מתופעת הסינדרלה, שיכולה להתרחש כנראה רק בעולמנו הדיגיטלי. דורית ג'אן צמחה כמשוררת ללא השכלה ספרותית מסודרת, ואלמלא הפייסבוק לא נראה שהיינו נחשפים לשיריה המיוחדים, וגם לא להפקת השירים בספר. אילו היינו מנסים לתאר את הפריחה הזאת לא בלשון העובדות הדיגיטליות, אלא בלשון המקורות היהודיים, ראויים להיאמר עליה הפסוקים:

עֲנִיָּה סְעָרָה, לֹא נִחַמָּה; הִנֵּה אָנֹכִי מְרַבֵּץ בַּפּוֹךְ, אֲבִינִי, וְיִסְדָּתִיָּה, בַּסְּפִירִים (ישעיהו, נ"ד, יא).

דורית ג'אן גדלה בשכונת התקווה בתל אביב, וכמו בסיפור אגדה עכשווי,

שֶׁל הַקְּשִׁי". בְּשִׁיר "חֲדָשׁ" (עמ' 38) הוּא "מִתְחַבֵּר אֶל הָאֲשֵׁר / אֶל חֲשֵׁךְ בְּקִרְיָסָה / אֶל הָאֲנִי הַחֹשֶׁק בְּחַיִּים חֲדָשִׁים" הַשִּׁיר מִסְתַּיִם בְּמִלִּים "וְאָנִי שְׁלֵם חֲדָשׁ".

הַשִּׁירָה שֶׁל יֵאִיר בֶּן-חַיִּים אֵינָה שִׁירָה רוֹמַנְטִית וְלִירִית. זוֹהִי שִׁירָה רִצְיוֹנִלִית הַמְשַׁתְּמֶשֶׁת בְּאֻמִּירוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹדֵגִם בְּשִׁיר "הַדְּבָרִים הַבְּרוּרִים": "הַדְּבָרִים הַבְּרוּרִים נִמְצָאִים תָּמִיד לִיד הַקְּצָה שֶׁל הַקְּשִׁי". (עמ' 33). בְּשִׁיר "שַׁחֲוֹר מִיּוֹחַד" (עמ' 41) נִיתֵן לְרֹאוֹת כִּיֻּצַּד בְּאֻמְצָעוֹת הוֹמֹר וְתִמְנוֹת זִיכְרוֹן יוֹצֵר הַמְשׁוֹרֵר מִטְפוּרָה, הַמְדַגִּימָה שׁוֹנוֹת וְנִיגוּד הַנוֹבְעֶת מֵאֻמִּירָה עַל "הַקִּימָל שֶׁל הַשַּׁחֲוֹר הַמִּיּוֹחַד".

בְּסֵפֶר שִׁישָׁה שְׁעָרִים, וְלֹא אוֹכֵל לְהַתִּיחֵס לְכוֹלֵם, אֲבִיא מִסְפָּר מִיִּלִּים לְסִיכּוֹם: יֵאִיר בֶּן-חַיִּים מְבִיא בְּסֵפֶר "לְהַשְׁתַּגֵּעַ בְּאֻמְצָע הַיּוֹם" צוֹרֵת כְּתִיבָה חֲדָשָׁה, שׁוֹנָה וְעַכְשׁוּוֹיִת, הֵן מִבְּחִינַת הַתּוֹכֵן וְהֵן מִבְּחִינַת הַלְּבוּשׁ. זוֹהִי שִׁירָה הַמְשַׁתְּמֶשֶׁת בְּאֻמִּירָה בְּחִינֵי הַשְׁפָּה הַעֲבֵרִית, בְּאֻתִּירוֹת, בְּמִיִּלִּים, בְּנִיכּוּד הַעֲבֵרִי, בְּיִצִּירִתִּיּוֹת וּמְקוּרִירוֹת הַמּוֹבַחֶנֶת הַיִּטֵּב גַּם בְּמִבְנֵה הַשִּׁיר, שִׁירָה קְצָרָה וְרַבַּת מְשַׁמְעוֹת, עִם אֻמִּירוֹת יִשְׂרָאֵל וְתַחֲכוֹם, הַבוֹרַחַת מֵהַקּוֹ הַרוֹמַנְטִי. שִׁירָה הַמֵּאֲתַגֵּרֶת חֲשִׁיבָה, חִפּוּשׁ אַחֵר מְשַׁמְעוֹת בְּתוֹךְ בְּלוֹל. מִשֶּׁה בֵּן שְׁאוּל נִהַג לֹמֵר: "עַל הַמְשׁוֹרֵר לְכַתּוֹב בְּדִיוֹק מָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְבִטֵּא". אֵת זֹאת עוֹשֶׂה בֶּן-חַיִּים בְּסֵפֶר זֶה. הוּא כּוֹתֵב מִתּוֹךְ הַשְׁתִּיקָה בְּבִיטוּיִים תְּמַצִּיטִיִּים וּמְשַׁחֲקִי לְשׁוֹן. הַמְטְפוּרָה נּוֹצֶרֶת עַל-יְדֵי הַתִּיאוֹר וְהַתְּנוּעָה הַמֵּאֲפִיִּינָת אֵת כְּתִיבָתוֹ, כְּבִשְׁוֹר "בִּיאֵלִיק" (עמ' 14) "הַמִּלִּים הַתְּפַקְדוֹ לְשִׁתְּקָה / עֲצֵי הַפִּיקוּס / מְחַקּוֹ אֵת הַשְּׂמִים". זֶהוּ סֵפֶר שׁוֹנָה, אַחֵר וּמְפִיעַ. מוֹמַלֵּץ לְמִי שְׁאִינֵם חוֹשְׁשִׁים לְהַפְעִיל אֵת גִּלְגָּלִי הַמוֹחַ. ■

הַדְּגָשָׁה: "וְאֵתָה שְׁתִּשְׁמַע לְאֲזֵנִים עֲרֻלוֹת / לֹא תַחֲוֹשׁ / בְּעֵינֵים הַזְּרוֹת הַמְּנוֹבּוֹת / הַמִּלִּים שְׁבִתוֹכָךְ / לֹא יִדְעוּ חַיִּים / מֵעֵבֶר לְנִיר עֲלִיו הֵן כְּתוֹבוֹת / הֵן יְמוֹתוֹ / וְלֹא תִהְיֶה דְקָת תִּהְלֶה לְזַכְרֵן". זוֹהִי דוּגְמָה מוֹבַחֶנֶת לְ'אִיךְ' שֶׁל הַמְשׁוֹרֵר: הוּא שֵׁם זִרְקוֹר עַל "הֵן יְמוֹתוֹ" וְלֹאֲחֵר בִּיטוּי זֶה רוּחַ גְּדוֹל – לְהַדְּגָשָׁה. זֶהוּ שִׁיר נִפְלֵא, שִׁיר עֲצוּב, מְבַכָּה, הַמְּמַחֵשׂ שֶׁהַחַיִּים שֶׁל הַמִּיִּלִּים נִיתְּנִים עַל יְדֵי קְרִיאָתוֹ וְלֹא דוּוֹקָא עַל יְדֵי כְּתִיבָתוֹ.

הַשִּׁיר הַשֵּׁנִי, מִתְּבוֹנֵן בְּזִמָּן, שׁוֹב קִיבֵּל אֵת שְׁמוֹ מִשֵּׁם הַשִּׁיר הַרֵאשׁוֹן הַמוֹפִיעַ בּוֹ וְהַשִּׁירִים כֹּאֵן עוֹסְקִים בְּתַהִיָּה עַל מַהוֹת הַזִּמָּן, הַחַיִּים, הַאֲנִי. בְּשִׁיר "מִתְּבוֹנֵן בְּזִמָּן" מְבַלִּיט הַמְשׁוֹרֵר אֵת הַפַּעַר בֵּין הַזִּמָּן כִּיחִידַת מְדִידָה – עֵרֶךְ פִּיזִיקָלִי, לְבִין הַחַיִּים הַנְּעִים בְּתוֹכּוֹ, כְּשֶׁהוּא בְּעֵצֵם מְנוֹתֵק מֵהֵם. שִׁיר זֶה מְדַגֵּם הַיִּטֵּב אֵת הַגִּישָׁה הַקִּיּוּמִית הַפּוֹסֶט-מּוֹדֵרְנִיסְטִית בְּסֵפֶר: "אֵיךְ לֹו עֲנִין / חֶסֶר דְּאֲגוֹת טוֹטָאֲלִי / חֶרֶשׁ אֶלֶם עוֹר / צַר לִי עֲלֶיךָ זִמָּן / יִקָּר". בְּאֻמְצָעוֹת הַאֲנֵשָׁה מְצִיג הַמְשׁוֹרֵר אֵת הַשְּׁעוֹן כְּמִכְשִׁיר מְנוֹתֵק מֵהַחַיִּים, שׁוֹב נִיגוּדִירוֹת מִטְפוּרִית, מִתּוֹחֲכֶמֶת, כּוֹאֲבַת וְחוֹקֶרֶת בְּעַת וּבְעוֹנָה אַחַת. אֵיךְ מְשׁוֹרֵר שֶׁלֹּא כְּתֵב עַל הַזִּמָּן וְיַחַד עִם זֹאת יֵשׁ בְּשִׁיר זֶה, כְּבִשְׁוֹרָתוֹ שֶׁל יֵאִיר בֶּן-חַיִּים בְּכָלֵל, הַרְבֵּה מֵהַחִידוּשׁ.

הַשִּׁיר "לְהַעֲנִישׁ" (עמ' 27) הוּא שִׁיר מוֹמַחֵז. יֵשׁ בּוֹ 'בְּמָה בְּכִיכֵר דִּיזְנוּגָף, רִיקוּד, חוֹפְשָׁה בְּלֹאס וְגַאס', דָּף בְּפִיִּסְבוּק'. זֶהוּ שׁוֹב שִׁיר עַל חַיִּים נוֹסְפִים וְשׁוֹדוּקָא מְתוֹכּוֹ נִיתֵן לְהַבִּין מַהוּ עוֹנֵשׁ עֵבֹר הַמְשׁוֹרֵר, וְאֵת הַעוֹבְדָה שְׁבַחִיו הַנוֹכַחִים הוּא אֲכַן מוֹצֵא נְתִיב לְמָה שְׁנִכּוֹן לוֹ, שְׁמַמֵּשׁ אֵינּוּ בִימָה בְּדִיזְנוּגָף, חוֹפְשָׁה בְּלֹאס וְגַאס אוֹ דָף בְּפִיִּסְבוּק. לְמִרּוֹת שְׁבִשְׁוֹר "הַדְּבָרִים הַבְּרוּרִים" (עמ' 33) הוּא אוֹמֵר "הַדְּבָרִים הַבְּרוּרִים נִמְצָאִים תָּמִיד לִיד הַקְּצָה

"עד אושר אין קץ / יכלה פתאום /
והעצב יבצבץ / לנכח האמת." (עמ' 23).
לכן גם האושר נתפס כאורח זמני,
כי באורח קבוע יגיע כוח המוות לתבוע
את מקומו ברגשותיה, בשאיפותיה:
"האושר אינו דייר קבוע / האושר הנו
/ אורח מזדמן" (עמ' 24).

והם חיים בתוכה זה בצד זה
האָרוס והתנאטוס, לפעמים ככוחות
המשלימים זה את זה: היא מתארת
את זהותה כאישה שחיה בו זמנית עם
תשוקה, וגם כאישה כואבת כל הזמן:
"שאין היא / רק אישה ותשוקה / אָם
ומשוררת / ועקרת בית לתפארת. /
היא פואבת" (עמ' 96). וזה מצב של:
"נודדת בין מחוות / הגאות והשפל /
בין הייאוש לתקווה" (עמ' 113). אלה
חיים של שמחה בצד מחסום הכאב:
"אין בי אלא / קולה של שמחה /
הנחבאת / המהססת לפרוץ / את
מחסום הכאב" (עמ' 138). וכך גם:
"בוכה כאבי / ונחשקת" (עמ' 159),
הכאב והתשוקה בו זמנית.

הקייטוב המתמיד בתוכה בין אָרוס
לתנאטוס מביא למפולות רגשיות,
לתחושה של קריסה, של פרפור בין
חיים למוות: "מי יכול לאַמירי נפשי
/ אשר שחה קומתם / נִשְׁקוּ לַאֲדָמָה
/ ונפשי הסעורה תִּפְרַפֵּר" (עמ' 34).
ובהמשך באה התחושה הקשה שבמצב
זה של נפילה וקִימָה חליפּוֹת, היא
זקוקה תמיד ליד מושֶׁטֶת: "מי ישיט
לי את ידו / יכניסני בסתר כנפיו? /
אותי, שראיתי הכול / גם שחתי גם
גְּבַהֲתִי מֵאוֹד" (שם).

האהבה יש בה מרפא ליצר החידלון

הקשר בין האָרוס לתנאטוס הוא גלוי:
רק הארוס שֶׁם מרפא לנפילה אל יצר
המוות אל התנאטוס. במצב של נפילה,
של קרעי לב, האהבה יש בה מזור:

עלינו לזכור שבשנות השבעים
החלה הפריצה של משוררים מזרחיים
שעלו לבמה כברווזים שהיו לברבורים
שיריים, ברבורים שחורים עם אמירה
ספרותית. עלו גם משוררות מזרחיות
שתפסו מקומן על הבמה הספרותית.
דורית ג'אן מביעה בעקביות עמדה
שאינה רואה עצמה חלק מן השירה
המזרחית והיא מבקשת בשירה לא
לתייג אותה: "אָז אֶל תִּתְיַגְּוּ אוֹתִי / אֶל
תִּנְסוּ לְתֵהוּת / מִי אֲנִי. יֵשׁ בִּי מִהֶכֶל /
יֵשׁ בִּי הֶכֶל".

דורית ג'אן כותבת מתוך איזור
הדמדומים של הנפש, היא עצמה
במרכז השיר. לא פעם שיריה מרגשים,
מטלטלים. כתיבתה נעה בתוך סוגת
השירה הווידויית.

קרועה בין יצרים סותרים: ארוס ותנאטוס

תנאטוס נתפס כהתגלמות המוות
במיתולוגיה היוונית. מקום מגוריו
היה בעולם התחתון, והוא תואר ככוח
מפחיד – אימת המוות.

אָרוס הוא אל האהבה במיתולוגיה
היוונית ("אָמור" אצל הרומאים).

עלינו לזכור שעל פי תורת
הפסיכואנליזה של פרויד, הדחפים
הסותרים הפועלים באדם הם הארוס
(דחף המין והחיים) והתנאטוס (דחף
המוות וההרס). על פי פרויד, האדם פועל
בקביעות תחת שני דחפים סותרים.

מי שקורא בעיון את ספרה של
דורית ג'אן משתכנע שהנושא המרכזי
החוצה את ספר שיריה הוא המתח
המתמיד בין האָרוס והתנאטוס, בין
קוטב תשוקת החיים ויצר הליבידו ובין
קוטב הסבל ללא קץ ושאיפת מוות
וחידלון. גם הרגשות בשירים נעים אז
בין אושר אין קץ ובין עצב ללא תכלה.
הדוברת השירית חיה באופן מתמיד
כשהיא קרועה בין רגשות סותרים:

היא סוערה מן השירה שבה, ולאחר
הסערות בחייה, הפכה בעקבות צאת
ספר שיריה לכוכבת שירה: באורח
מפתיע לאחר שנים רבות בחצר
האחורית, מרביצים בפוך אבניה, כמו
בפסוק המקראי, מייפים אותה ואת
שיריה בהפקת ספר שירים. בִּפְּוֶךְ,
אומר התרגום הארמי: "כהדין כוחלא".
שָׁמִים פָּחַל וּשְׂרָק לַעֲיִנָּה וּלְשִׁירָיָה,
וכולם רואים אז את דורית ג'אן ושיריה
במלוא הדרם.

סיפור של התגלות

יש אמרה הגורסת "אנו יודעים מה
אנחנו, אבל לא מה היינו יכולים
להיות". דורית ג'אן יכולה הייתה
להישאר בחצר האחורית של קיר
בפייסבוק, בלי לדעת מה היא יכולה
להיות. ספר השירים שלה הראה
לכולם שיש בה פוטנציאל שירי, יש
בה חיוניות מבטיחה של משוררת,
שעוד צפויות לה גדולות ונצורות.
פרסום שיריה של דורית ג'אן הוא סוג
של סיפור התגלות.

הפרסומאי ראובן וימר הבחין
בשיריה המתפרסמים בדף הפייסבוק
שלה, פָּרַשׁ חֲסוֹת עֲלֶיהָ וְעָרַךְ אֶת
שיריה בתהליך ארוך וממושך ובתיאום
עם המשוררת. כך יצא לאור הספר "עד
מאה ועשרים שירים" בהוצאת ארגמן,
והמו"ל ראובן שבת עשה הכול למען
הפקת ספר זה. שניהם ראויים לשבח
מיוחד, שעשו כאן מעשה של הצלה
ספרותית של משוררת מוכשרת,
שאלמלא פועלם, יכולים היו שיריה
לשקוע בתהום הנשייה.

על כך אומרת המשנה במסכת
אבות: "שאין לך אדם שאין לו שעה"
(פרק ד, משנה ד). זו הייתה שעתה
הגדולה של דורית ג'אן: הספר יצא
לאור וזכה לביקורות טובות, והיא הפכה
להבטחה ספרותית, תקוות השירה.

מעין בן־יהודה

מהומה גדולה...

על ספרו של מישל וולבק
"כניעה", מצרפתית – עמית
רוטברד, בבל, 2015, 280 עמ'

הספר הזה אמור להיות דיסטופיה של העתיד הקרוב (שנת 2022) בצרפת, שבו בעקבות מהומות שגלשו למלחמת אזרחים – נוצרת הזדמנות ל"אחוזה האיסלאמית" לחבור לסוציאליסטים (נגד מפלגתה של מארין לה־פן הלאומנית) ולהשליט על צרפת שלטון איסלאמי. דיסטופיה כזאת אמנם קיימת בספר, אבל עיקר הספר הוא וידוי ארוך, מייגע ומשעמם של הדובר, שהקורא מתוודע רק לשם הפרטי שלו – פרנסואה. הדובר הוא מלומד שהכין בתנאים קשים מאוד עבודת דוקטור נחשבת על הסופר הנטורליסטי־קתולי בן המאה ה־19, שסיים את חייו במנזר, הלא הוא ז'וריס קרל הויסמנס. השם הזה מוזכר עשרות פעמים (!) בספר, יחד עם מסות והרצאות (!) רבות על יצירתו,

הסבל – גנרטור של כוח היצירה

החיים בצדם של הסבל והמכאוב, מעניקים לסבל מעמד של גנרטור ליצירה, מקור היצירה. עמוס עוז כתב בספרו "באור התכלת העזה" שכל יצירה צומחת מתוך פצע. הדוברת השירית מייחסת גם היא משמעות זו לסבלה ולמכאוביה: "לעתים קשה עליי / הפרידה מצערי / צערי מחייה אותי. / יצירתי – תולדה של צערי" (עמ' 134).

השיר הקשה ביותר בתיאור הדור־שיח המתמיד בין ארוס לתנאטוס הוא השיר "שולחת יד אלי נפשה" (עמ' 147), שבו הופך הביטוי העברי "שֶׁלַח יד בנפשו" כמתאר מצב של התאבדות, לביטוי דו משמעי: גם שליחת יד בנפש בתאוות מוות, וגם שליחת יד אל הנפש כדי לרפא אותה מסבלה ומפציעה. הבית הפותח: "שולחת יד אלי נפשה / ללטף פציעה / לחבוש להגליד / אֶת שדימם אתמול." ובסיום השיר פורצת תאוות החיים ביתר שאת: "שולחת יד אלי חיים / בריקוד עתיר יופי / של חיות, ללא כל דופי / שולחת יד אלי נפשה. // לחיות! ולא כדי למות" (שם).

הספר כולל חטיבות של שירים גם בנושאים אחרים: שירי משפחה (באופן בולט אלה בעיקר שירים על האם), שירים חברתיים, שירים אָרְס־פּוֹאֵטִיִּים, וכן שירים המהדהדים את שירי רחל המשוררת. בחרתי להתמקד בנושא שחוצה כחוט השני את ספר הביכורים של דורית ג'אן – הקיטוב המתמיד בין אָרוס ותנאטוס.

ובתוך ים הסבל והייאוש, פורצת צעקת החיים, התשוקה ליצור. ואולי היצירה היא הגאולה בתוך הקרע המתמיד הזה בין אָרוס לתנאטוס. ■

"בחצי ליל השימורים / של קרעי לב / ריפאת את עצבוני / במו ידיך / העוטות תקווה" (עמ' 42).

ואותו מוטיב גם בשיר אחר: "בכאבי שלא חדל / בתוגה שעטנתי / בצינה שעטפה זיו פניי / שנמוג ואיננו. // ואתה, שהיית / לי נחמה ומרגוע / בידך שליטפה בכאבי ובך" (עמ' 44).

רק התשוקה וכוח החיים יכולים לגבור על הכוח האפל של התנאטוס, על הסבל הגופני והנפשי: "הן ידעת זה מכבר / שאת כסותו של עצבוני / רק אתה תוכל השל // ואת הבוץ אשר דבק בעקביי / שבבשרי אָחוּז ובעורי / רק אתה תוכל הָסֵר" (עמ' 67).

האהבה מחזירה את החיוניות לגוף השוקע בתאוות המוות: "אהוב אותי בחדלוני, חיה אותי" (שם).

וכך בשיר "נפשי יוצאת אליי" נשמעת הקריאה הפנימית לא למות מול כוחות ההרס הפנימיים, והשיר מסיים בתביעה הגופנית לאהבה בין הסדינים שתשים קץ לתאוות המוות: "נפשי יוצאת אליי / מתהומות קוראת לי / לבוא להיות ולא לחדול", ובסיום השיר: "בוא החיה אותי בין הסדינים" (עמ' 118).

השיר "ואחרי החושך" (עמ' 70) מתאר בצורה חריפה את המעברים האלה של חילופי כוחות קבועים בין אָרוס לתנאטוס: הארוס מתואר ככוח של "אור" ו"תקווה", שמגרש את כל המצוקות והסבל, ואילו התנאטוס ככוח של "חושך", של "תוהו ובוהו". יש מצב של אור, והוא "שטוף כל נהי ומכאוב", אחריו יש "שעות חשכה", ובהליך הֶלְסִירוֹגִין הזה, מיד אחר כך: "ואחרי מַחְשָׁךְ / יגיה אור גדול / יחלחל / לתוך ימינו / בנהרה ישטוף גופנו." וכאן באה קביעה בלשון ספרות החכמה: "ידוע ידע האדם / שאין הוא רק אורח הנוטה ללון / במחוזות תקווה / ואהבה ונחמה" (עמ' 71).

של הברירה הטבעית, ועד כמה החלאל הוא מזון על – מזון אורגני. בסופו של דבר פרנסואה משתכנע ומתאסלם.

אלא שכל המתואר לעיל הוא חלק קטן מאוד מהרומן – רובו עוסק בתמצית מחקריהם השונים של הפרופסורים השונים, במסעות של פרנסואה מחוץ לפאריס (פעם בריחה מפחד מלחמת אזרחים, אז הוא מגיע למדונה השחורה ברוקמאדור, ופעמיים בעקבות מקומות שהייתו של הויסמנס). הספר מתרכז בנושאים שוליים לחלוטין, כמו התפריט (לפרטיו!) אצל העמיתים שמזמינים אותו להתארח אצלם, סוגי היין (דיוק חייב להיות!), הרצאות על כלכלה ופוליטיקה, האקזומה שקיבל והתקפת הטחורים שקפצה עליו. הוא נפגש עם סילביה, בת זוגו של אביו המת (שלא היה בקשר עמו מזה עשר שנים), וזאת הזדמנות לתאר אותה, את המיצובישי שלה, את הדירה של אביו על הפוחלצים וכו' וכו'. הוא מתאר בפרוטרוט את הספרייה של רובר רדיז'ה, ומציין בדיוק (בסנטימטרים!) את גודל הספרים. בסוף הספר מודה הסופר שלא למד מעולם באוניברסיטה, ואת כל הידע שאב ממורה באוניברסיטה פאריס 10 – אגאת' נובאק-לשליבה, אבל זה לא מפריע לו להפגין את הקורא בשמות של עשרות סופרים צרפתיים מימי הביניים ועד העת החדשה, של חוקרי ספרות, מדענים, הוגים, מדינאים כמו ניוטון, דרווין, איינשטיין, פרויד, ניטשה, רישלייה, טרוצקי, טוינבי, וכו' – לקסיקון שלם, וממש קשה למצוא להם קשר סביר ללוז היצירה שאמורה להתרכז בעתיד הקרוב של שלטון האיסלאם בצרפת, באירופה ובעולם בכלל.

חידה היא בעיניי איך ספר משעמם כזה הפך לרב-מכר עולמי. ■

של פרנסואה, כי המתאסלמים זוכים לא רק למספר נשים (כך הנשיא, וכך סטיב), אלא גם למשכורות גבוהות ולדיוור אקסקלוסיבי, כי מדינות הנפט הערביות הרי משופעות בדולרים שנועדו להיות מזורמים להפצת האיסלאם. על האוניברסיטה מופיע הירח, סמל האיסלאם, על הקירות פסוקים מהקוראן, והסטודנטיות והמזכירות עטויות בורקה.

המדיניות של בן עבס "מיטיבה" עם צרפת: כיוון שהנשים מודרות מהעבודה – האבטלה מצטמצמת. כיוון שחינוך החובה מוגבל עד גיל 12, התקציב חדל להיות גרעוני. את הנשים מלמדים להיות עקרות בית, והגברים לא צריכים להיות מודאגים מכך שהם אינם יודעים איך הנשים המיועדות להם נראות – יש שדכניות שרואות את הכלות המיועדות בעירומן, מעריכות את שוויין, כמו שחורה, ומציעות אותן רק לגברים מתאימים.

שמו של פרנסואה כחוקר מצטיין של הויסמנס הולך לפניו – הוא מוזמן על ידי בסטיאן לאקו מהוצאת הספרים גלימור לכתוב מהדורה מדעית ליצירתו של סופר זה, ורובר רדיז'ה, נשיא האוניברסיטה החדש (לימים שר בממשלה של בן עבס) מחזר אחרי פרנסואה, שיחזור ללמד באוניברסיטה לאחר שיתאסלם. לרדיז'ה עצמו יש אישה בת ארבעים (מבשלת) ואישה בת חמש-עשרה (למטרות אחרות). הוא משכנע את פרנסואה שהאוסר האנושי טמון בכניעה, כניעה של המאמין לאל, וכניעת האישה לגבר (עמ' 243-244), מכאן שמו של הספר. כדי לחזק את הטענה, מוזכרת יצירתה של דומיניק אורי (שמה האמיתי – אן דקלו, שם עט – פולין דיאז), שם הגיבורה נכנעת לחלוטין לגברים (הסדיסטיים). רדיז'ה מתאר עד כמה הפטריארכאליות והפוליגמיה הן הכרח

אורח חיים, הגיגיו וכו'. פרנסואה עצמו הוא רווק, אנטיפת, שונא אדם, מנותק מהוריו במשך שנים רבות, ורק במותם הוא מתעניין בירושה. הוא נחשב לעילוי, ולכן התקבל ללמד באוניברסיטת פאריס 3, ומגיע לדרגת פרופסור. חיי המין שלו מתוארים בפרוטרוט, כולל המשגלים שלו עם הסטודנטיות, ובעיקר עם סטודנטית יהודייה בשם מרים (שנאלצת להגר לישראל בגלל עליית האיסלאם בצרפת). הוא מבקר באתרי פורנו, וכשנמנע ממנו מגע עם סטודנטיות (פוטר מהאוניברסיטה משום שלא מיהר להתאסלם), הוא מבלה במכוני ליווי. התיאורים של המשגלים הם מפורטים, וכוללים שמות "עממיים" של אברי המין. אני אינני פוריטן, אבל אני מודה שלא פעם סלדתי ממה שקראתי (ראו עמ' 21-22, 34, 94-96, 100, 155, 184-185).

בשל קונייקטורה היסטורית (צפויה!), האיסלאם משתלט על המדינה. בראש המחנה עומד מוחמד בן עבס, איש כריזמטי מאוד, שצרפתים רבים הולכים שבי אחריו. לבן עבס יש שאיפות אימפריאליות – הוא מתכוון לאחד את כל אירופה וכל אגן הים התיכון לאימפריה שתהיה גדולה מזאת של אוגוסטוס קיסר. בינתיים בעולם האקדמי קורות תמורות מפליגות: נשיאת האוניברסיטה פרופ' שנטל דליז מפוטרת (לא יהיו נשים בסגל!), ובמקומה ממונה רובר רדיז'ה, הפרו-פלסטיני, מחרים את אנשי האקדמיה של ישראל, ובעצמו המיר את דתו לאיסלאם. פרנסואה ומורים אחרים פוטר, והובטחה להם פנסיה מכובדת. במקומם ממונים מרצים בינוניים כמו סטיב, שקודם ליקק (אני מתבייש לכתוב מה...) לנשיאה הקודמת, ועכשיו הוא "מלקק" לנשיא החדש. משכורתו היא פי שלושה מהפנסיה

ד"ר עדינה בר-אל

לרעות את העז של אשת הרבי

עידו בסוק, תחיית הנעורים:
משפחה וחינוך ביהדות פולין
בין מלחמות העולם, מרכז
זלמן שזר, 2015, 357 עמ'

ת

דר קטן, צר וחמים, / ועל הכירה אש; / שם הרבי לתלמידיו / מורה אלף-בית. איזו תמונה אידיאלית של ה"חדר" המסורתי קיבלנו משירו של מרק ורשבסקי, בו רבי מכנה את הילדים "ילדי חמד". האם זו אכן התמונה מצטיירת מזיכרונותיהם של מי שלמדו בחדר? יש כמה תשובות לכך בספרו של בסוק. הספר מתבסס על עבודת דוקטורט, שהקורפוס שלה היה מאה וחמישים אוטוביוגרפיות של בני נעורים, שנכתבו בין שתי מלחמות העולם. אלו נשלחו למכון האתנוגרפי היהודי "יווץ" (YIVO) בוולנה. היה זה במסגרת שתי תחרויות של כתיבת אוטוביוגרפיות שהכריז המכון בשנים

1934 ו-1938. כל עבודה נכתבה באחת משלוש השפות: עברית, יידיש או פולנית לפי בחירת הכותב.

זהו ספר שני של בסוק שיוצא לאור על סמך מחקר זה. הראשון – "עלילות נעורים" (בעריכת אברהם נוברשטרן, בהוצאת בית שלום עליכם, מרכז זלמן שזר ואוניברסיטת תל-אביב תשע"ב, 2011) – כולל עשרים אוטוביוגרפיות בשלמותן, בצירוף מבואות והערות. (ראו רשימתו של בני מר: "הסבתא של הסיפור הקצר", "הארץ" ספרים, 30.12.2011).

בספר זה, "תחיית הנעורים", יש התמקדות בשלוש מסגרות בהן צמח הנער היהודי: משפחה, בית הספר ותנועת הנוער. כל פרק מתחיל בממצאי ניתוח התוכן של האוטוביוגרפיות לפי קריטריונים שונים. רוב הממצאים הם מתוך האוטוביוגרפיות הכתובות, ומיעוטם מאוששים על ידי זיכרונות וראיונות של אנשים שחוו תקופה זו. יש כאן גודש של מבואות, מסקנות וסיכומים על נושאים אלו, ובכל סעיף משובצות דוגמאות קצרצרות מן האוטוביוגרפיות, אם בציטוטים ואם באופן עקיף.

לדברי המחבר מטרתו הייתה לחשוף את "בטנת המעיל" של ההיסטוריה, בעיקר את יחסי האנוש, את הפכים האישיים שעולים מאוטוביוגרפיות. ניתוח הנרטיבים נעשה מבחינה סוציולוגית ופסיכולוגית במעגן בהיסטוריה של הקהילה היהודית, בבדיקת מידת שימור המסורת מול חידושים, תוך דגש על הריבוד החברתי. יחד עם זאת נלקח בחשבון שהדברים לגבי ילדותם נכתבו על ידי בני הנעורים ממרחק של זמן, ויתכן שהסיפור האישי נצבע בצבעים שונים בהשפעת שינויים אישיים, אידיאולוגיים ואחרים.

ומסתבר שבטנה זו לא הייתה עשויה מקשה אחת. זהו מארג מגוון

בחומריו ובצבעיו, בהתאם להרכבה של הקהילה היהודית בפולין בין שתי מלחמות העולם, שהיו בה מגמות פוליטיות-חברתיות-דתיות שונות ומנוגדות.

ואכן הפפים האישיים הללו מעניינים ביותר. אחד הסעיפים, לדוגמא, עוסק ביחס להצטרפות תינוק למשפחה, או איך חוגגים יום הולדת, אם בכלל. מסתבר, שחגיגת יום הולדת שנתית, כנהוג כיום, הייתה נדירה. זאת לעומת חגיגת בר-המצווה, שהיא אירוע חשוב. ומי היה מאמין שבמשפחות אחדות נמנעו מלשתף ילדים באירועים משפחתיים כגון ברית מילה של אח קטן (!), לווייה של אם או אב שנפטרו, או טקס חתונה של אב או אם שנישאו לאחר שהתאלמנו. עוד דוגמאות יש לקשיחות של הורים, חוסר הבנה לצרכיהם הפסיכולוגיים והרגשיים של ילדיהם. יש באוטוביוגרפיות עדויות על משפחות בהן ההורים לא פינקו את ילדיהם ולא ליטפו אותם. עונשים גופניים היו תופעה נפוצה הן בקרב המשפחה והן ב"חדר". נערה העידה על אביה ש"תורתו היא החגורה", ונער כתב: "היום, כשאני מודע לתנאים בהם חייתי כילד, אני מרחם על הילד הקטן הזה שהייתי אז, ושהיו רבים דומים לו" (עמ' 79). עוד ניתן למצוא בספר עדויות לתחושות של ילדים שנולדו למצב כלכלי גרוע של המשפחה ו/או לעת מלחמה. ואפילו התייחסות מגדרית: "הורי ציפו לבן, וכאן, כמו להכעיס – בת. עשיתי להם דווקא ולעצמי לא היטבתי. נדמה שאילו הייתי בן, היו חיי קלים יותר" (עמ' 67).

המחבר חוזר ומציין שעל פי רוב ההורים לא הכירו בצרכים ובנטיות האינדיווידואליות של הילד, ומנסה להבין את המניעים להתנהגויות

במקורות הכתובים בפולנית לגבי רשת החינוך הפולנית. לעומת זאת, יש לציין לגבי המפתח המאוחד, "מפתח שמות ועניינים", שמוטב אילו היו בנפרד שני מפתחות, האחד לשמות והשני לעניינים. לא כל המוזכר בספר נכלל במפתח המאוחד. לדוגמא: שמות החברות "טאָז" לשמירת הבריאות ו"צענטאָס" לטיפול ביתומים (הנזכרות בהערות בעמ' 221), אינן נכללות במפתח, וכך גם שמות של מקומות שונים שנזכרים בדוגמאות הרבות מתוך האוטוביוגרפיות. וזה חבל, כי קוראים נוהגים בדרך כלל לחפש פרטים הקשורים למקומות המוזכרים להם או ליישובים בהם התגוררו משפחות המוצא שלהם במזרח אירופה.

כאמור לעיל, המחבר הציע בספרו זה "מעין היפוך כלפי חוץ של 'בטנת המעיל' הרגילה של המחקר ההיסטורי", והוא אכן גילה ש"דרך האוטוביוגרפיות מצטיירת תמונה עתירת ניגודים של חברה שיש בה גם קיפאון רב ושמירה על ערכים ישנים וגם פריצת דרך, ערעור גדרות וגילויים מובהקים של 'יצירה והתחדשות'" (עמ' 292).

בנושא זה של ה"חדר" רבו הדוגמאות השליליות על החיוביות.

מעניינים התיאורים מבתי הספר הפולניים הממלכתיים, (בהם למדו כ-60% מהילדים היהודים בגיל בית ספר – ע.ב.). מצד אחד מוזכרים כינויי גנאי של מורים פולנים כלפי תלמידים יהודים כגון: "חתיכת דג מלוח" או התבטאויות כמו: "אתה צריך למכור בייגלה ולא ללמוד טבע" (עמ' 142). אך גם בבתי ספר אלו ניתן למצוא באוטוביוגרפיות הערכה למורים מעודדים ומטפחים. היה מורה שקרא בקול שירים של משורר פולני, עודד את הכתיבה היצירתית של תלמידו, וסיפק לו במה לקריאת יצירותיו בפני חבריו בכיתה.

גם לגבי בתי הספר היהודיים והדו-לשוניים יש דוגמאות מנוגדות זו לזו, לשלילה ולחיוב. מטיבם של זיכרונות, חלקם עוברים עם חלוף השנים רציונליזציה. פה ושם מציין המחבר, שהזיכרונות הביקורתיים נצבעו בצבעים של תפיסות חברתיות ואחרות, שנרכשו עם התבגרותו של הכותב. מצד שני, גם זה מטיבם של זיכרונות, הם צבועים בצבעים נוסטלגיים.

כאמור, הספר סוקר את מוסדות החינוך, החל מהחדר הישן, אל החדר החדש, בתי הספר היסודיים וגימנסיות, הן הפולניות והן היהודיות. כמו כן יש סקירה של תנועות הנוער לזרמיהם השונים. לעתים יש בספר חזרות, בעיקר בסיכומים, ונוצרת אצל הקורא תחושה של עומס בהסברים שניתן לצמצמם. למרות זאת ניתן לדלות מן העדויות "פנינים", התבטאויות ועמדות מעניינות ביותר של התלמידים לשעבר, אשר כמה מהן הובאו לעיל.

הביבליוגרפיה בסוף הספר נרחבת ביותר, ועיקר חידושה הוא לדעת

ההורים ואת התוצאות הפסיכולוגיות אצל ילדיהם המתבגרים. אחת מקביעותיו היא, שההזנחה בילדות גרמה לכך שבהתבגרותם התנתקו צעירים מהוריהם מבחינה אידיאולוגית ללא הרגשת אשמה.

עם זאת בצד הדוגמאות השליליות הנ"ל היו גם דוגמאות, מעטות במספרן, של יחס חיובי של ההורים, שמחה על לידת הצאצא, הענקת תשומת לב והתפעלות מהישגי הילדים.

ונשוב אל ה"חדר" בו פתחנו. מתוך הביוגרפיות מסתבר, שה"חדר" אכן היה קטן וצר, אך לא הכול זוכרים בו את החמימות, להיפך, היו שזכרו כיצד סבלו בילדותם המוקדמת מעונשים פיזיים ומחוסר התחשבות בצרכיהם האישיים כילדים רכים. ויחד עם זאת, למרות העונשים ואולי בגללם, שיטת לימוד לא יעילה לדברי כמה כותבים, אשר מתלוננים על כך שלא קיבלו מענה על שאלותיהם ותהיותיהם. יש אפילו אוכור של רבי המסכסך בין תלמידיו. זה פן אחד שמתגלה לנו.

מצד שני ניתן למצוא גם מבט אוהד על ה"חדר", כמו חדרו של הירש-יודל ז"ל שהיה "חדר גדול ומואר בקומת קרקע; החלונות פנו לרחוב שקט ושטוף שמש. [...] אצל הירש-יודל למדתי חומש ורש"י. [...] החומש היה בשבילי החומר הראשוני למחשבה ולחיי הרוח. באמצעות הלימוד התעוררו אצלי דמיונות בהירים ומובחנים. [...] הייתי רואה את אדם וחווה... את פלשתניה שטופת האור..." (עמ' 116). בנוסף לכך העידו כמה צעירים על ההנאה שהייתה להם מחברת הילדים, ואפילו מהעובדה שלא הייתה חציצה בין בית הרבי ומשפחתו ל"חדר". אחד הכותבים סיפר שהוא וחבריו היו רועים את העז של אשת הרבי, ותמורת זאת היא הייתה מצילה אותם מעונשים. (עמ' 114). אולם גם

מתרחצת. ציור – הדסה גורוהובסקי

יחיאל חזק

"אישוני עיניך הצמיחו בתוכי עץ אלמוגן"

על ספר שיריה של המשוררת
רעיה המאיר "בצל האלמוגן",
"פיוטית", 2015, עמ' 84

הקריאה בספר שיריה של רעיה המאיר היא פגישה עם עולם חניני וחמים של שירת אהבה אינטימית, שיש בה מערכת מטאפורית של עץ אלמוגן המפיק מעצמו יופי עדין, וזאת מבלי לגלוש לכתובה בנאלית של שירי אהבה. השימוש האוקסימורוני המקורי ברבי-ערכיות של צל, של הגנה, של עוצמה חמה ואדומה הנסמכת על זיכרונות-ילדות מעולמה האוטנטית של המשוררת יוצר קשר בלתי ניתן להתרה עם הקונקרטיים של ההווה הישראלי המקומי רווי האהבה והמשפחתיות. פגישה עם השיר הראשון, כמו גם עם השיר האחרון המופיע על הכריכה האחורית של הספר, מציגה לקורא את המורכבות הייחודית הדו-ערכית של סמל-העץ המשדר כוח ועוצמה – מחד גיסא, ויופי עדין וקסום העוטף את הקורא – מאידך גיסא. "אישוני עיניך הצמיחו בתוכי עץ אלמוגן, בראשית פרח באדום-ארגמן, ואחר לבלב בירוק עז. עליו כיסו את הדשא בסתיו, ואחר התפוררו, העשירו את האדמה באושר שהחל באישוני עיניך". הבחירה בעץ בתור סמל מרכזי לשירת הספר מעידה על יכולת שירית מקורית ועשירה המלווה את הקורא לכל אורך הקריאה. בחירת הצירוף "הזמן מתנשק עם העבר" אינה מקרית ומעידה

על אותנטיות המצרפת את שורשי העבר של עולם ילדותה עם רגשותיה הבוגרים. שיטוט בין שיריה מפגיש את הקורא עם אהבת הטבע ועם הנכונות לקבל את עונות השנה הבוגדניות לעיתים. הכניעה לתעתועי הקיץ אינה גורעת מהגעגועים ליופיו רווי האהבה של האביב, וארסו של העקרב – סמלו של המזל המתאים – מוצמד לאהבתה (עמ' 56), ומשמר את האינטימיות בינה ובין מושא-אהבתה בקיצוניות אוקסימורונית ("עקרב ארסי שלי").

העונה המועדפת היא האביב, אך אין דחייה של יתר עונות השנה, אלא קבלתן, שיש בה משיכה אהבת לצד רתיעה וקיצוניות שבין קללה לברכה: "הסתיו הקדים, טרק דלתות, הזהיב את הפרידה, צייר שרפה, פיזר חרסים-חרסים שרקדו עד זוב-דם בירכתי החלום". היחס לסתיו הוא אמביוולנטי: "כלו קללותיי בנבילה מרשרשת ושקעו עמוק באדמה, זבל אורגני לצמיחת ברכות מחודשות" ("זעקת הקרב", עמ' 48).

מערכת היחסים בין המשוררת לאהובה היא אינטימית וסחופת רגשות, אך נבנית באורח הדרגתי ואיטי, ואפילו מעודן. יש בה מגוון-תחושות של עולם מטאפורי עשיר ומערכת דימויים מורכבת. שיטוט בין השירים הוא התחככות עדינה עם עולמות חושניים של אור וחושך, של זיכרונות וגעגועים לאהבה תוך מיצוי כל החושים – מראות, קולות, טעמים וריחות, שהמשוררת מצליחה להחיותם ולהגישם לקורא ברכות: "לאורך מדרכת ורדים הלכה במתיקות העיוורון, זעקת עורב שחור הרעידה את גופה בצד שמאל. הוא שתה את נפשה בקש בבית-הקפה הקרוב. שאלה: 'מי אתה? אחי, מאהבי, או אישי?!' 'אני ציפור-דרור' ענה." (עמ' 79) המלאת החושית מביאה את

הקשר בין החושים לקיצוניות של מיזוג ביניהם – סינסטזיה – בשיר "מתיקות העיוורון" שהוא פסגה מטאפורית בעוצמת השימוש בחושים. חגיגת החושים והשיכרון הבא בעקבותיה מובילים את החוויה השירית למיצויה הסופי: מיתרי הגיטרה נקרעו ונורו את החור השחור וצעדיו נאלמו בסמטה אפלה, כאילו נשפכו מים רותחים על כפות רגליו, וגם צדודית קיומו נאלמה. "ובהמשך – "והוא שתק והיא שתקה, רק טל השחר ליטף את כפות רגליהם".

ובחזרה לספר – המצלול בשמו – "בצל האלמוגן" מרמז גם הוא על שני ניגודים בו-זמניים, שהרי האלמוגן אינו מוגן. זוהי ערכיות סימנטית שאין לה מוצא, והמשוררת ממשיכה, ככל יכולתה, לבקשו לשווא. ■

ד"ר ארנון לויתן

פרידה מן הסתיו

על ספרה של רעיה המאיר,
"בצל האלמוגן", הוצאת
פיוטית, 2015

אני הייתי מעניק לספר זה של רעיה המאיר את השם "פרידה מן הסתיו", הסתיו שהוא בו המוטיב המרכזי:

שְׁאוֹן תּוֹנֶה שֶׁל שְׁלֶכֶת
עֲלִים נוֹשְׁרִים
וְלֶהֱק צְפָרִים
נִפְרָד עִם פֶּרֶשׁ כְּנָפִים
וְעוֹד מְעַט אוֹקְטוֹבֶר נֶם
וְשׁוֹב יְגִיחוֹ לְחַיִּינוּ
עֲנֵי רְקִיעַ

עם ריח גשם יגלשו מימי
ובקירות יזהיב הסתו.

שיריה של רעיה המאיר מייחלים
לפרידה (שהיא בלתי אפשרית!) מן
סתיו, הם מייחלים להחדרת האור
לצללי סתיו חייה.

הסתיו הוא חלקה האפל של
השנה. על פי קרל יונג הצל הינו
ארכיטיפ עימו נולד האדם אל החוויה
האנושית. האדם מקבל כנתון – אימא,
אבא, ילדות וזיקנה, וכן הוא נולד עם
השאיפה להגשמה ומימוש, עם חרדת
המוות, החולי והיאוש, עם המאבק
הנצחי בין האור ובין הצל.

אך באותם הגנים שירשנו, קיבלנו
גם את זכות הבחירה, כדברי אריק
פרום. לעיתים מאסנו בתענוגות
גן העדן, סמלו של האור, הקוראים
לנו ל"טיפול פנים עם ארוחת בוקר".
"הצל" שבחינו מעביד אותנו בפרך
– לא קרמים ולא מסאז'ים, אבל
אולי נזכה בחדוות החיים של חופש
הבחירה.

בבוא הסתיו אנו חווים התקרבות
מאיימת אל תהום חרדותינו. מה
טמון בו בצילו של הסתיו? מה מחריד
בו? כאב מודחק, כישלונות, זיכרונות
קשים, ילדות עשוקה, אימת אובדן
אהובים, אשמה וחסא. הסתיו מחזירנו
אל חרדות חשכת עתידנו. האדם
ירחיק עצמו מאימת צילו, לא יביט
בו בהולכו ברחוב, ישתדל להיות מעין
פיטר פן המרחף באוויר, יחביא עצמו
בין אשלות של קטעי אור.

רעיה המאיר איננה בגיל התמרדות,
אפילו לא בגיל מעבר – בבגרותה
המתקדמת היא עושה בספרה זה
מעשה אמיץ, היא מסבה ראשה, אט
אט, אל אור השמש, כשהיא שרויה
בצללי הסתיו, אך אינה פוחדת מהם.
היא מוצאת את זהרורי האור בין
סדקים של ענן אפור.

כאשר נשאל ליאונרד כהן על
קסמו, למרות שקולו סדוק, הוא
השיב: "חשוב שיהיו סדקים כי דרכם
רואים את האור".

במשל המערה של אפלטון מסופר
על קבוצת אסירים כבולים שאינם
יכולים להפנות מבטם לשום צד פרט
לקיר המערה שלפניהם. מאחוריהם
בוערת מדורה ודמויות נעות לידה
ומטילות צל על הקיר, אלו התמונות

אותן חווים האנשים שבמערה, קולות
ההמיה של צללים אלו הם היחידים
הנטמעים באוזניהם. זה עולמם, עליו
בונים "תכניות" או "משאלות" חיים,
הם כבולים לצל.

והינה, מעז האחד לברוח ויוצא אל
האור, סומאות עיניו מקרני השמש,
ואט אט מסתגל לאור, הוא רואה
את נפלאות העולם במלוא זוהרן,
העץ, הציפור וצלילי הטבע. הוא
חוזר למערה, לשתף באושרו החדש
את חבריו (לשעבר), ונתקל בתגובה
עוינת עד איומים להורגו. בשפת היום
שלנו נאמר לו: "הפסק לבלבל במוח
עם העובדות שלך...". בשפתם של
הפסיכולוגים והפסיכואנליטים נאמר
לו: "תן לנו לסבול (ולמות) בשקט..."
האיש שברח, הפחיד את כבולי
הצללים בגלימת האור הזוהרת. עימה
שב אליהם.....

דליה רביקוביץ מביעה רעיון
דומה/לא דומה בשירה – "מה חשב
תפוח הזהב":

...תפוח זהב התקרב אל האש
והשב מחשבות ונסה לנחש
למי היא קרובה ולמה היא דומה
ולבסוף הוא אמר לעצמו הוי טפש
הבט בראי ותבין מעכשו
שהאש היא קלפה של תפוח זהב...

רעיה המאיר התקרבה אל האור,
ובעקבות כך – ופורקים השירים את
משא ייסורי סתיו חייה. בשירים אלו
נמצא נדודים מן הבדידות אל החיק
המנחם של הסביבה, פרחים, לבלוב,
זיכרונות מבית אבא (כולל – גולה
שכוחה וכואבת). השירים מספרים
על ההורים של אז, וההורים היום,
על אהבה לבית, על שיעורי בית
הספר, על אימא שסונטת בילד על
חטיפת פרוסת עוגה, ואפילו על צער
שגורמות מילים שלא נאמרו לפני
שנעלמו הורינו מחיינו.

חֲצִבִּים מְשִׁתְּרָעִים בְּרָרָה,
רְמוּנִים בְּשָׁלִים בְּדָם גְּרַעֲיָנִים,
סִתְּנִיּוֹת לְבִנְבָּנוֹת.

וְאֲנִי לֹא מְבִינָה אֶת שְׁתִּיקָתָה, אֶת
שְׁתִּיקָתִי.

הָרוּחַ סִּהְרוֹרִי בְּדָמִי.
הַסֶּתֶוּ בְּגִבּוֹרָה כְּכֹר הַדָּף אֶת הַקִּיץ
הָעָרֵב בָּא.

אוֹר כּוֹכְבִּים נוֹחֵת עַל הַדָּשָׁא
גַּחְלִילִיּוֹת עַל צְנֹאֲרִי

שיריה של רעיה המאיר מביעים
שאיפה גלויה, וגם כמוסה, לשתף
את אהוביה בלידה "האביבית" של
הסתיו, לידה המתחוללת כיום בגופה
ובנפשה. ■

צילה דגון

שיח עם אשכול נבו על ספרו 'שלוש קומות'

הוצאת כנרת-זמורה-ביתן,
דבר 272, 2015 עמ'

לקרוא את ספריו של אשכול זה כמו להלך בשבילי הארץ, במוכר, בידוע, לפגוש את השכן ממול, הקרוב אבל גם המרוחק, ולעיתים המסקרן, המסתורי, משהו או מישוהו שאפשר להזדהות איתו, לשוחח או להתווכח עמו.

אשכול נבו מדבר על כתיבתו ועל ספריו בשפה קולחת, כשהוא משדר ענווה, כאילו הוא לא שייך, כאילו במקרה נקלע למפגש הספרותי אליו הוזמן בפני קהל רב שוחר ספריו, והוא קשוב לשאלות, ותשובותיו לעיתים מפתיעות, ואף מעלות חיוך על השפתיים. המפגש עמו דומה למפגש עם מכר נעים.

לצד כתיבתו מנהל אשכול נבו מזה שבע שנים סדנאות כתיבה ברחבי הארץ. 'במשך שנים חלמתי להקים בית ספר לכתיבה, מתוך מחשבה כי אולי דרך הכתיבה ניתן לתקן או לשנות את העולם'.

מאז 'משאלה אחת ימינה' חלפו שמונה שנים, ונולדו עוד שלושה ספרים.

צ.ד.: מה מרגיש סופר במפגש ספרותי המתקיים בפני ציבור קוראים? א.ג.: יש מלכוד במפגש עם סופר. לפני שאני רואה את האנשים, כבר התקיים בעצם מפגש שהוא משמעותי יותר שהתרחש בין הקורא והטקסט. זה משהו מאוד אינטימי, ואני מרגיש

יותר מכול שאני לא רוצה לפגוע במשהו הזה. נוצרה שם ברית סמויה בין קורא וספר, ולא הייתי רוצה להפריע לקורא.

הספר 'שלוש קומות' נכתב בפרץ של חמישה חדשים מאוד אינטנסיביים. הוא נולד מתת-מודע. דרך ביקורות האנשים אני אוסף לעצמי מחשבות על הספר. אני אוהב לשמוע מה עובר בראשו של הקורא. לכל אחד מספריי יש סיפור על אופן לידתו. לדוגמה הספר 'המקווה האחרון בסיביר' נולד בזמן שבאתי לכתוב בשכונה בצפת ושם פגשתי בקבוצה של עולים חדשים מרוסיה. עקבתי אחרי מבנה שהוקם שם שלעניות דעתי היה מיועד לשמש כמקווה.

בספר 'שלוש קומות' מצאתי עצמי כותב ספר לא מתוכנן. בדיעבד אני יכול לחשוב על שלושה דברים שקרו בתקופה שקדמה לכתיבת הספר.

שללו לי את רישיון הנהיגה. הגיע אליי שליח ממשרד התחבורה והודיע לי כי רישיון הנהיגה נשלל ממני לשלושה חודשים. מצאתי עצמי חוזר להשתמש בתחבורה הציבורית ובטרמפים, ואלו היו החודשים הפוריים ביותר. שמעתי סיפורים מאנשים שדיברו על הפרטים הכי אינטימיים שלהם, בלי בושה, ואני קולט בשקיקה את כל הסיפורים. וכך יצא לי לשמוע ברכבת, בדרך לנהריה שיחה שהתנהלה בין שתי אחיות. אחת מהן אמורה הייתה להתחתן כעבור יומיים, והחליטה לבטל את החתונה, וכל זאת בשידור חי, לידי, והשאלה שנשאלה ביניהן מה לעשות, נשארה תלויה באוויר.

כך היה ברכבת, באוטובוס. חשבתי לעצמי האם יש עדיין סודות בעולם, בתרבות שבה אתה משתתף בעל כורחך ונסחף למרחב הפרטי. האם יש משהו שהוא שלנו, אישי? התהלכתי באותה תקופה עם השאלה הזו.

במקביל התרחשה תופעה נוספת. התחלתי לקבל פניות מאנשים שרצו לספר לי את סיפורי חייהם. הם רצו להיפגש ולספר. והם ישבו מולי וחשפו בפני את סודותיהם האישיים. הם הפקידו בידי סיפורי חיים ואז עברה בליבי השאלה בפני מי אנחנו בוחרים להתוודות? האם בפני הזר או בפני מישהו קרוב אלינו?

והיה גורם נוסף ששייך למרחב היותר פרטי שלי. שנות ההורות הראשונות היו עבורי חוויה קלה ונעימה. אנשים 'מקטרים', ואני לא מבין למה. התחלתי להבין את מורכבות החוויה ההורית הפרטית שלי. למרות שהספר אינו אוטוביוגרפי נמצא מבקר שקיטלג אותו כ'ספר על הורות'. דרך הביקורת הבנתי את הכתיבה שלי באותו זמן.

צ.ד.: עד כמה שייך הספר לך, ועד כמה לציבור הקוראים?

א.ג.: בחודשים הראשונים, מאז יציאתו של הספר לאור, הוא שייך עדיין לסופר ולקוראים. אחרי שנה הוא הופך לנחלת הקוראים בלבד.

אחרי שסיימתי לכתוב את 'הקומה הראשונה', נבהלתי. זה היה חזק ממני. זה לא היה סיפור קצר או רומן. חשבתי אולי להשאיר את הסיפור בפורמט שלו, אבל אז באה הקומה השנייה שהוא מכתב. חלי בוחרת לכתוב מכתב כי 'מייל' זה לא מספיק בטוח. ובמכתב היא מספרת את סוד חייה הגדול. דרמה שהתרחשה בחודשים האחרונים. כשבעלה של חלי, איש 'היי-טק', נמצא מחוץ לבית נשמעת דפיקה בדלת והיא פותחת אותה כשעל המפתן נמצא עבריין נמלט שהוא האח של בעלה, שחומד אותה בסתר עשרות בשנים. חלי עוברת טלטלה רגשית בעקבות החלטתה להעניק לו מקלט. בקומה השלישית גרה שופטת,

יאיר צורן "וישב שם עד עולם" – משם פרטי לשם ספרותי

שמות גלויים וחבויים של
ש"י עגנון בסיפוריו

לכל הפוסע במשעולי סיפוריו של שמואל יוסף עגנון מוכרת היטב התופעה שהמחבר משתמש בשמותיו באופנים שונים. פעם אחת ויחידה הוא משתמש בשם משפחתו שברר לו כאשר פונה גברת זלצמן אל המספר ואומרת: "עגנון ידידי אומר לך דבר" (ראו "בחנותו של מר לובלין", שוקן, תשל"ה, עמ' 90). פעמים הוא מציג את עצמו, או רומז לעצמו, כלוי. למשל, גיבור סיפורו "עד הנה" הוא רבי לוי (ראו "עד הנה", שוקן תשכ"ד, עמ' ה-קע). בנאומו לרגל זכייתו בפרס נובל הוא מציג את עצמו כמי ששורר עם אחיו הלויים בבית המקדש: 'בחלום בחזון לילה ראיתי את עצמי עומד עם אחי הלויים בבית המקדש כשאני שר עמהם שירי דוד מלך ישראל' (ראו "מעצמי אל עצמי", שוקן, תשל"ו, עמ' 85). בסיפורו "שאר כל הכלים שהיו בבית הכנסת הגדול" אומר המספר: "מעשה ביום הכיפורים בשחרית כשהלכתי עם אחי הלויים ליצוק מים על ידיהם של הכוהנים, היה בינינו לוי אחד משלוחי ארץ ישראל וסיפר, שבירושלים הכוהנים עולים בכל יום, וביום שיש בו מוסף עולים בשחרית ובמוסף וביום הכיפורים בשחרית ובמוסף ובנעילה" (ראו "עיר ומלואה", שוקן, תשנ"ט, עמ' 29). את

היחיד שלקחתי איתי מאותה חופשה הייתה המקלחת ששימשה לי כמודל בסיפור.

זו חוויה נפלאה לראות את הספר שלך מוצג על הבמה. בעצם אני אף פעם לא רואה את הקוראים ואין לי מושג מתי הם צוחקים או בוכים, וזו הייתה לי הפעם הראשונה שראיתי את חוויית הקריאה בחיים, באולם. אני מודע לזה כי יש משהו תיאטרלי בספר. זה ספר בעל מטען רגשי עז. למרות שיש לי נטייה להתאהב בדמויות שלי, כאן לא התאהבתי, אני 'אמפתי' אך לא מתמסר.

בכתיבה איני סלחני. בכל ספר אני מנסה לחדש לעצמי. בספר הזה הלכתי מאוד רחוק, ונבהלתי מהעומק, מהעוצמה, מהחריפות. מאז שעברתי לגור ב'בורגרסטאון' – ברעננה, זה לא פשוט להתבונן בצורה חסרת רחמים על אורח חיים שגם הוא שלי. זה לא פשוט לכתוב על משהו שבחרת לחיות אותו, לחיות בתוכו בחיים השגרתיים.

*

נעימה ומענגת היא הקריאה בספרו של אשכול נבו 'שלוש קומות' וכן גם בשאר ספריו. כתיבתו נוסכת תחושה של רוגע, למרות המתח והעניין השזורים בין דפי הספר. לקרוא ולרצות לדעת את הסוף הוא אתגר שכל כותב שואף אליו, להצליח לגרות את קהליו, ובמקביל – לעזור לקורא לשמר במהלך הקריאה את העונג שבקריאה הנינוחה, כך שבגמיעות קטנות מהסיפור אפשר יהיה אולי להגיע אל הסוף מתוך כמיהה טבעית להשהות את הדרך עד 'קו הגמר', ואם אפשר להמשיך ולקרוא לאט כדי שלא ייגמר הטעם הטוב, שלא יסתיים לו מהר מדיי ה'כ"ף' שבקריאה. ■

ולצורך הכתיבה הייתי חייב לערוך תחקיר, לא לכתוב סתם על סמך אינטואיציה, לא היו לי מספיק ידע והבנה בנושא. זו הייתה צריכה להיות כתיבה על חשיבה ושפה. ואכן כתבתי רק אחרי שתחקרתי שופטים בדימוס. לאט לאט למדתי את הדברים הקטנים. עניין אותי לדוגמא לדעת האם שופטים מהלכים עם רגשות אשם בעקבות פסיקות כאלה ואחרות שלהם. האם הדרישה משופט להיות אדם ללא רבב היא אפשרית? באותה תקופה, היו שופטים שסיפרו כי לעיתים קורה שהם חוששים שמא יפגשו בדרכם מישהו שיש לו איתם חשבון.

למדתי רבות מאותם תחקירים. כששאלתי את אחד השופטים מה הדבר הראשון שירצה לעשות עם פרישתו הוא הסביר כי סוף סוף הוא יוכל להשתתף בהפגנות שהיו אסורות עליו.

וכן אכן קרה שם ב'קומה השלישית'. השופטת האלמנה משאירה לבעלה, שנפטר, הודעות במזכירה האלקטרונית והיא מספרת לו כי היא הלכה להפגנה שהייתה אסורה עליה בתקופת כהונתה כשופטת. ושם בין המפגינים היא מתעלפת ובמאהל אליו היא מפונה ומקשיבה לסובב אותה היא מחליטה להעמיד את כישוריה המשפטיים לטובת המפגינים, יוצא גם שהיא מוזמנת להתארח ולהתקלח בדירת פאר שעומדת לרשות המפגינים על ידי אדם עשיר.

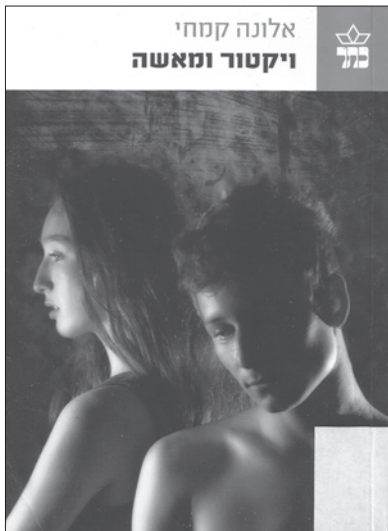
באחד המפגשים נשאלתי אם באמת המקלחת המפוארת המתוארת בספר אכן קיימת. וכך יצא לי לספר את סיפור המקלחת המיוחדת שבספר שנבע מתוך אירוע שהתרחש בחיי. באחת מהשנים שעבדתי במשרד פרסום יצאו עובדי המשרד לחופשה מאורגנת בכרתים ללא בני זוג. הדבר

על עצמה בסיפור "עידו ועינים". המובאה מ"הדום וכסא" היא ראייה ניצחת לדברינו, בבחינת נלמוד סתום מן המפורש. לסיכום, לכל אורך דרכו עושה עגנון שימושים שונים בשמותיו. בסיפורו "עד עולם" מגיע עניין זה לשיאו. הסיפור פותח בעי"ן וחותרם בפי"ן. פותח ברמז לשם משפחתו הפרטי ולשם משפחתו הפתוחים זה בזה וכך נושא קינה על עצמו – בבחינת שם מלא על עולם מלא. ■

מוני גריזים

"האחרים"

על ספרה של אלונה קמחי
"ויקטור ומאשה", כתר, 2012,
364 עמ'

יצוב דמויותיהם של "האחרים", המהגרים מברית המועצות (טרם "חבר העמים") בספר שלפנינו הוא מלאכת מחשבת – הדמויות

פסוקים: 'משידעתי לכתוב כל האותיות כתבתי פסוקים מן התהילים, שתחילתם אותיות של שמי, כגון שירו לה' ברכו שמו וגו' מי ימלל גבורות ה' וגו' ואנחנו נברך יה וגו' אהבתי כי ישמיע ה' וגו' לך אני הושיעני'. (עוד לעניין מדרשי שמות ביצירת עגנון ראו משה גרנות, "עגנון ללא מסווה", ירון גולן, תשנ"א, עמ' 75-72). בסיפורו רחב היריעה "הדום וכיסא" – מעין אוטוביוגרפיה רוחנית שהוא בודה לעצמו מימי אדם הראשון ועד לימי שמואל – מפליג עגנון אף יותר בדבריו: "ואיזה שם בחרתי לי, שמו של מובחר שבשופטים, שאין לך ימים חביבים כימי השופטים. ושמואל מובחר שבשופטים היה. ומאהבת ציון הוספתי לי את השם יוסף, שכן יוסף בגימטריא ציון". אך בפסיקה הבאה הוא מגיע לתורף העניין: 'בואי וראי כמה כוחה של נשמת גדול, שכיוונתי מראש השם שקרא לי אבא לשמונה. אני קראתי לי שמואל ואבא קרא לי שמואל. אני קראתי לי שמואל על שם שמואל הרמתי ואבא קרא לי שמואל על שם זקננו ר' שמואל בעל חידושי הלכות וחידושי אגדות, שנקרא על שם זקננו ר' שמואל אביו של זקננו ר' יהודה החסיד בעל ספר חסידים' (ראו "לפנים מן החומה", שוקן, תשל"א, עמ' 186). אך מיוחד שבכולם סיפורו "עד עולם", אותו הוא חותרם ברמז לשמו הפרטי: 'וישב שם עד עולם'. מילים אלה הן מובאה מדויקת מן המקרא: בפתיחת ספר שמואל אנו קוראים: "ויעל האישה אלקנה וכל ביתו לזבח לה' את זבח הימים ואת נדרו וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאותיו ונראה את פני ה' וישב שם עד עולם" (ש"א א, כא-כב). מה שם הקדשה, אף כאן התקדשות. לכך יש להוסיף את מדרש השם "גומלדתה": "גומל דתה" המזכיר את "עד יגמל הנער" שבשמואל ואת גמולה המקוננת

שמו וייחוסו המלאים מצרף עגנון כאחד בסיפורו הנודע "בלבב ימים" שבקובץ "אלו ואלו" (ראו עמ' תפה-תקן). הגיבור הוא "שמואל יוסף בן מרדכי הלוי", תוך שהוא טורח לציין כי שם אשתו אסתר, מה שאינו מותר כל מקום לספק באשר לזהותו (ראו חיה שחם, "ואלה מסעי בני ישראל": המסע ופשרו בליש מאת אהרן אפלפלד, עשרים וארבע קריאות בכתבי אהרן אפלפלד, מכון שלום הרטמן, תשע"א, עמ' 169). כך הוא נוהג גם בסיפור "בדרך" בו הוא מתאר את עצמו ככפילו של איש באותו שם שנפטר שאת מקומו במניין הוא ממלא: 'ואני שמואל יוסף ברבי שלום מרדכי הלוי עליתי לתורה במקום החבר שמואל לוי ששבק לנו חיים' (ראו "סמוך ונראה", שוקן, תשכ"ד, עמ' 215).

בפתיחת הסיפור "המשל והנמשל" טוען המספר כי 'לגוף העניין אין השם מוסיף כאן כלום, אף על פי שדבר ברור הוא שהווייתו של אדם ואין צריך לומר גלגולי נשמתו ניכרים משמו' (ראו "עיר ומלוואה" עמ' 394).

שנים מסיפוריו – "עידו ועינים" (ראו "עד הנה" עמ' שמג-שצה) ו"עד עולם" (ראו "האש והעצים", שוקן, תשכ"ו, עמ' שטו-שלד) רומז עגנון לשם משפחתו כאשר הוא מכנה את כל גיבוריהם בשמות הפותחים כולם בעי"ן או בגימ"ל כמעשה הפייטנים הקדומים הכותבים את שמותיהם אקרוסטיכון בראשי הטורים. ב"עד עולם" הוא אף מגדיל לעשות כאשר משפטים רבים כוללים אך ורק מילים הפותחות באחת מאותיות אלה, בכלל זה משפט הפתיחה ש'כולו עיניים'. אלא שעגנון מרחיק לכת אף יותר. ברומן רחב היריעה "אורח נטה ללון" בפרק הנושא את השם "תחלואי הגוף" (ראו שם עמ' 372) דורש עגנון את שמו הפרטי כאקרוסטיכון של

עם החייל ואדיק קרסנר, שמעשן חשישי בפרהסיה, גונב מצה"ל טובין ואמצעי לחימה ומתקיים ממכירתם לפושעים. ואדיק מתעתד להגר לאמריקה ולחבור לאחת המאפיות. היא אוהבת את אחיה אהבת נפש, אך מתעללת בו ומכנה אותו בכינויי גנאי – "סמרטוט", "פחדן", "הומו". התושייה שלה מהממת, בעיקר, איך היא הצליחה "לגמול" את אחיה מהתלות במשפחת בכר, אך לא אפרט כדי לא לפגום בהנאתו של מי שטרם קרא, ומתכוון לעשות כן. למרות הרוע המופגן שלה, ולמרות הבוטות שלה (היא מעליבה נער ששכל את אחיו במלחמת יום הכיפורים, וגורמת לסילוק ערבי מתוך האוטובוס, בו היא נסעה, על לא עוול בכפו. בעקבות המעשים האלה, היא כנראה, מתייסרת ומחליטה להשתכר), הקורא מתאהב בה, וזה הישג לא פשוט עבור סופר. ויקטור הוא נער אינטליגנטי, אבל "חנן" וחולני, כאבי ראש המלווים בדם הפורץ מאפו, פוקדים אותו כל פעם שהוא מתרגש. הוא לומד בכיתה י' בבית ספר אורט באותה כיתה עם נמרוד בכר. הוא תלמיד מצטיין, שהחברות עם נמרוד גורמת לשניהם לתקלות קשות – ירידה בלימודים, היעדרויות תכופות מבית הספר כדי לבקר ב"מדינת אכזיב" של אלי אביבי (שם הם עדים להתעלסות של אלי אביבי הזקן הכרסתן על אחת בשם תמוש – חוויה שמדהימה את הנערים ואת הקורא מכל הבחינות). הוא ביקר בביתו של נמרוד לפני שהפך להיות חברו, ושם תוך כדי חיפוש בחדרים מפית לקנח את האף המדמם שלו – הוא מוצא אקדח השייך לאביו (אל"מ בחיל הים), ומחליט לגנוב אותו עבור אחותו. בכלל, ויקטור וגם מאשה, גונבים ממרכולים גם משום המחסור, וגם לשם הכיף שבהסתכנות. הוא

אדומי שיער, כמו אביהם, אבל העוני (קתרין חיה מפנסיית הביטוח הלאומי) ו"האחרות" שלהם גורמת להם להסתבך במעשים פליליים ממש, שאיכשהו הם חומקים מעיני החוק. מאשה, הספורטיבית והבוטה, מחליטה במודע להיות רעה, ויקטור הוא נער חלש, חולני שמתוך תשוקה להשתייך ולמצוא חן (בעיקר בעיני משפחת בכר "הישראלית", ובנם – נמרוד), הוא משרך את דרכיו עד לפשעים ממש.

עד כאן העלילה בקווים מאוד כלליים, וכעת לניתוח הדמויות: קתרין היא אישה זקנה, ידועת חולי, אשר למרות האנטישמיות הטבועה עמוק בנשמתה, היא מתחנתת עם יהודי, ומוכנה להתגייר למענו. בזמן המלחמה, היא מתרועעת עם קצין גרמני בשם מקס, שמעניק לה מכל טוב, ומשמש כאב למאריק. מפחד הנוקמים במשתפי הפעולה היא בורחת ללבוב, ומשמשת שם כמורה לצרפתית ומחנכת. לאורך כל שהותה באוקראינה היא מתוארת כדמות קשוחה מאוד, שאינה מזילה דמעה כאשר בעלה מת, וכאשר בנה היחיד מחליט לעלות לארץ. עם מות בנה, למרות חסרון השפה, היא מצליחה לקבל אפטרופסות על שני הילדים. למרות קשיחותה היא מלאת נתינה, וזו בולטת בעיקר ביחסה לגבריאל, הנכד של ג'ולייט, אותו היא אף מצילה מטביעה. הדמות של קתרין מורכבת מאוד, וגם אמינה מאוד.

מאשה היא נערה מרדנית, שמחליטה להיות "רעה". "ב'הווה" (1977, שנת "המהפך") היא לומדת אקסטרנית במישל"ב, מתרועעת עם נערים דקדנטיים, מעשני סמים, פתוחים לסקס מזדמן, מסרבי גיוס לצה"ל. כשהייתה בקיבוץ היא יזמה סקס עם מתנדב סקוטי בשם אליסטר, ולקראת סוף הספר היא יוזמת סקס

מורכבות מאוד, "עגולות" ברובן, והן חיות לנגד עינינו במאבקינה, לבטיהן, כישלונותיהן בארץ הקשה אליה הגיעו. אבל לפני שאעכב על עיצוב הדמויות, מן הדין לתאר את העלילה בקווים כלליים:

מאשה בת שבע-עשרה וחצי, וויקטור בן שש-עשרה, הם שני יתומים, שעלו לארץ ישראל מלבוב (עיר במערב אוקראינה), כשהוריהם מאריק ונטליה היו עוד בחיים. אלה נהרגים בתאונת דרכים, וילדיהם מועברים לפנימייה. מאשה, מגורשת מהפנימייה בשל "אי התאמה", ובהשתדלות חברי הוריהם, היא מועברת לקיבוץ. סבתם, קתרין, רוסיה אנטישמית (שאף התרועעה בזמן המלחמה עם קצין גרמני) שהתגוררה באודסה, הייתה נשואה לפני המלחמה לאהרון, יהודי שאף שכנע אותה להתגייר. האיש נפטר צעיר ממחלת הכליות, והיא נשארה באודסה עם בנה היחיד, מאריק. עם נסיגת הגרמנים, בורחת קתרין ללבוב מפחד הנוקמים במשתפי הפעולה. בלבוב היא משמשת כמורה לצרפתית ומחנכת לילדי הפקר, "תוצרי" זוועות המלחמה. שם גם מתחתן מאריק עם נטליה, וכאמור, הם עולים לישראל בתחילת שנות השבעים של המאה שעברה. לאחר מות בנה, נאלצת קתרין לעלות לישראל כדי לקחת אפטרופסות על שני היתומים. היא מתקשה (וגם לא כל כך רוצה) להתערות בארץ, אינה מסוגלת ללמוד את השפה, ומוצאת נחמה בחברתה של מרוקאית בשם ג'ולייט, עמה היא יכולה לדבר בצרפתית, אלא שגם ממנה היא חייבת להיפרד, כי נכדה האוטויסט (בן בתה החיה בצרפת) נקשר אליה בצורה חולנית, וג'ולייט מחליטה להיפרד מקתרין עד שבתה תיקח את בנה למוסד מיוחד לאוטויסטים בצרפת. מאשה וויקטור הם נערים יפים,

נעשה בן בית בבית משפחתו של נמרוד, משפחת בכר, והוא אפילו חולם להיות מאומץ על ידיהם. תחבולתה של מאשה, עליה רמזתי לעיל, קוטעת את הקשר עם המשפחה, עובדה הגורמת לו לייאוש נורא שגורם לו לתכנן התאבדות באקדח שגנב.

הבכרים – משפחת בכר הם הגיבורים היחידים בספר שעוצבו בצורה "שטוחה": משפחה "ישראלית" מובהקת – האב, זאביק (לאורך כל הספר הוא מכונה "האל"מ") הוא מפקד בסיס בחיל הים, מפא"ניק שרוף, איש "ארץ ישראל היפה". עלמה, אישתו היא פסיכולוגית בשנת שבתון, מתכוונת לכתוב רומן על אהבת הוריה, היא "אימא חברה", מלאת נתינה, שמתייחסת אל ויקטור כאילו היה בנה. הם סיפחו את ויקטור לביתם כ"משימה" שקיבלו מויצ'ו לאמץ נער עולה חדש (האימוץ הזה מכעיס את מאשה עד להשחית!). הם מרעיפים על ויקטור אהבה ומעניקים לו מתנות, בין השאר רשמקול מהודר (כמו זה של נמרוד) מחשש ללעג מצד מאשה, זורק ויקטור את המתנה היקרה לפח האשפה. כשמסתבר לזוג בכר שבנם התדרדר בלימודים, עישן סמים וקיים יחסי מין עם ויקטור – הם דורשים ממנו להתנתק ממנו סופית. נמרוד – שמרד בצורה אכזרית בהוריו כאשר אלה ניתקו אותו מקשריו הרומנטיים עם מתנדבת דנית בקיבוץ – הפעם איננו מורד, אלא נשמע באופן מוחלט לדרישות ההורים להתנתק מוויקטור בעל המנטליות הרוסית הדקדנטית.

דמויות משנה:

ג'ולייט האלמנה, בעלת המכולת, היא דמות יפהפייה – קתרין מתפעלת מהסדר והניקיון במכולת שלה ובביתה. עקרונית רואה קתרין בישראלים בכלל, ובמרוקאים בפרט, אנשים "פשוטים",

והנה, באה ג'ולייט הדוברת צרפתית, ושוברת לה את הדעה הקדומה. כאמור, היא מגדלת את בנה האוטיסט של בתה, ומתפעלת מהסבלנות של קתרין לטפל בו, אבל כאשר הקשר הופך לבלתי נסבל (גבריאל משתולל כל פעם שקתרין הייתה עוזבת לביתה), היא מחליטה לנתק את הקשר.

אהרונה ונתנאל הם זוג ישראלים דוברי צרפתית, אומנים הגרים בעין הוד. כשהמכונית שלהם נתקעת בכביש, מאריק, מהנדס, אביהם של מאשה וויקטור, תיקן אותה. שני הזוגות הופכים לחברים, עד כי השניים מעניקים את המכונית שלהם במתנה, אותה מכונית שבה מצאו ההורים את מותם בתאונה. הזוג הזה, ששכל אחד מבניו במלחמת יום הכיפורים, הם מלאי נתינה, מעניקים מתנות יקרות לנערים לפני ואחרי שההורים נהרגו. הם מטפלים בקברי ההורים, ומוכנים לעשות הכול למען שני היתומים, המפנים כלפיהם כתף קרה, ואפילו רומזים שבגללם הוריהם נהרגו.

וכעת לקצת ביקורת: הספר בהחלט מעניין, ורוב הדמויות עוצבו בכישרון רב, אלא שהסופרת הגזימה בפרוטרוט של כל דבר: עשרות עמודים בתחילת הספר מוקדשים ליציאת קתרין, מאשה, ויקטור והזוג אהרונה ונתנאל לבית הקברות שם קבורים הוריהם של היתומים. רק בעמ' 47 נודע לקורא אל איזה קברים הולכים כל הנ"ל, ורק בעמ' 117 נודע איך ההורים נהרגו. השהיה כזאת היא תחבולה ספרותית ידועה, שאני ממש לא "מת" עליה – היא לא תורמת למתח, אלא לבלבול מיותר. הקורא ימצא פירוט מדוקדק של הקניות בסופרמרקט (עמ' 81), פירוט סגולותיו של הרדיו-טייפ שהעניקו הבכרים לוויקטור (עמ' 156), פירוט האביזורים הרבים מספור

שקתרין מביאה לגבריאל האוטיסט כדי לשמח אותו (193); ראו גם עמ' 205-207, 289, 336-337).

עד עמ' 161 לא ניתן למצוא את ויקטור קורא ספר, ופתאום מוזכר שהוא מוכן לסייע לעלמה (אימו של נמרוד) לכתוב רומן, כי הוא בקיא בספרות, וכאן מפרטת הסופרת רשימה ענקית של ספרות קלאסית שוויקטור בקיא בה: איליאדה ואודיסיאה, גרנטואה ופנטגרוואל של פרנסואה רבלה, דקמרון, מחזות שקספיר, סיפורי מופסאן, הרומנים של אמיל זולא, ויקטור הוגו ואלכסנדר דיומא, הוא קרא את גוגול ואת צ'כוב, דיקנס, דויל, ברנרד שו וסוויפט, ז'ול ורן, המינגוויי. אני מבקש לציין שהפעם הראשונה שמוזכר כי ויקטור קרא ספר היא בעמ' 305 (!), כשהוא מודר מביתם של הבכרים, והוא קורא את כל (!) כתבי רבינדרנט טאגור, ובעמ' 319 מוזכר גיבורו של איוואן בונין שהתאבד, וויקטור מבקש לחקות אותו.

והרי רוב הזמן ויקטור עסוק בגניבות, בעישון חשיש, במריבות עם אחותו, וכאמור, לא מוזכר בשום מקום קודם שהנער הוא תולעת ספרים, או מצטט מספרים. אני מניח שהסופרת רוצה להשוות בין האינטליגנציה של העולים הרוסים לעומת הרדידות של הצברים, ששיא הספרות שהם מסוגלים לקרוא הוא ספריה של גלילה רון-פדר (נמרוד מתגאה שהוא קורא אותה!), אבל באמת, הריאליזם איננו חי בשלום עם גוזמאות. מה שכן נראה ריאלי וכאוב היא העובדה שכל הגיבורים הבוגרים המוזכרים בספר היו אקדמאים בברית המועצות (המטולוגית, מהנדס, גניקולוגית, מורה לצרפתית וכו'), ואילו כאן הם נאלצים לעבוד בתחומים נחותים. וכן, ריאליזם מאוד הן המריבות בין האחים

מסובבת מדי כמה צעדים את גווה לאחור ומביטה בבנה, שנעמד בפתח בית המלאכה, ילד קטן ורוזה, שפניו הרצינו ובגרו בן רגע...".

לאחר שני דורות, ערב עליית המחברת ארצה, ב-1966, התרחש סיפור הסמובאר המתאר בחן רב את ההיררכיה המשפחתית והסמכותיות של "זקני השבט". הוא גם ממחיש נקודה נוספת ראויה לציון, המקום שניתן בספר ל"ידישקייט", לשמירת המסורת היהודית ממזרח אירופה:

"פליטיאל הזקן נפנה מיד אל נכדו הבוגר. 'אינגאלע (ילד), הבאתי לך את הסמובר שהבובע סוניה זכרה לברכה הבטיחה לך..."

שתיקה נפלה בחדר... הנכד הפנה את מבטו לרצפה, לאשתו, להוריו, בעיניו שאלה כואבת ותחינה לתשובה. אך כולם שתקו, לא מעיזים לומר ולו מילה. לבסוף אור סרחיו אומץ, תפס בידיו הצעירות והחמות בידיו של סבו, הביט בעיניו ומלמל מבייש זיידע, כבר גמרתי לארוז הכול. אני מאוד מצטער, אין לנו עוד מקום לסמובר'. פליטיאל השתהה רגע כדי לעכל את המילים ששמע, נותן להן לעבור בו, מסרב להאמין, ואז פלט את תשובתו, חותכת כפקודה, בטון נעלב וכועס. 'אם ככה, תצטרך לעשות לו מקום'."

הכתיבה בגוף שלישי מאפשרת ריחוק פרספקטיבי, ומונעת רגשנות יתר. התיאורים חיים, עשירים, הדיאלוגים ערים, מפורטים וברורים ובשל כך מעוררי אמון. הכתיבה המקצועית מעלה את הספר מרמה של ספר זיכרונות משפחתי לסאגה משפחתית רבת היקף, מאוד מאפיינת, ועם זאת ניתן לומר אוניברסאלית. צורת הכתיבה נעימה וקולחת ומעוררת ציפייה לבאות.

הספר מעניין מאוד, ולאחר קריאה ראשונה מתחשק לחזור ולקרוא בו. ■

הסבתות "דור המייסדות" והדודות המושלות בכיפה. מעמדן שמור להן במשפחה, והן מהוות עבור המחברת מושא להערצה ומקור השראה.

הדודה סופיה נולדה במזרח אירופה, והיא היחידה שנעה מאירופה לדרום אמריקה, ומשם לישראל. "הדודה תשרוד את המכה הזאת, אמרה לעצמה תמר (הלא היא מחברת הספר). אומנם היא מרוסקת בפנים, אבל היא עשויה מאותו חומר נדיר של סבתא סולמה, אישה עמידה כנגד כל זעזוע, בנויה מתערובת חומרים מיוחדת, יצוקה מברזל. היא כמו העצים בחורשת הארבעים בהר הכרמל, ארבעים אלונים עתיקים, אחדים גזעם כבר חלול לחלוטין, לבם נאכל על ידי כוחות הטבע ופגיעתו של הזמן, מכרסמים חשפו את פנימיותם הרכה, חרקים פלשו לתוכם ופיסלו בהם מנהרות מפותלות, והם ניצבים עקומים, נראים כאילו מטים ליפול, אך האלונים הזקנים האלה עדיין שולטים בשטח, ממשיכים להצמיח ענפים ועלים."

את עצי האלון המופיעים בכריכה צייר ד"ר מיכאל מחלין (רופא עיניים), בעלה ושותף לדרך של מחברת הספר. הגיבורים ניחנים בחוזק מנטלי, הם מציאותיים, ומתמודדים בגבורה עם הקשיים הכרוכים בבניית חיים חדשים: "עם ילד מכל צד, תיקה הקטן בידיה, ובתוכו מכתב ההמלצה, נסעה סוניה (סבתא של מיכאל בעלה של המחברת) במחלקה השלישית של הרכבת לסאנטה פה. היא הלכה עימם כל הדרך, מהתחנה עד לכתובת הרשומה על המעטפה, והגיעה לביתם של יהודי גאוותן ואישה מחמיצה פנים. בעל הנגרייה עיקם את פיו כשקרא את המכתב, אך נאות לקבל אליו את הילד. סוניה מכלין נפרדה מבנה, ואז מיהרה לרחוק מן המקום,

האוהבים, הגידופים הנוראים שהם מטיחים זה בזה, ומריבות שמגיעות עד כדי איום באקדח הגנוב.

אין סופר, ויהי זה בגדול ביותר, שאין בספריו מעידות. חשוב הוא המאזן שבין המעידות לכישרון המוכח, ובמקרה שלפנינו אין כל ספק שמדובר בכישרון גדול. ■

עתליה רוזנברג

חמישה דורות בין שלוש יבשות

על הספר של תמר מחלין "אלונים עתיקים", קונטנטו דה סמריק, 2013, 365 עמ'

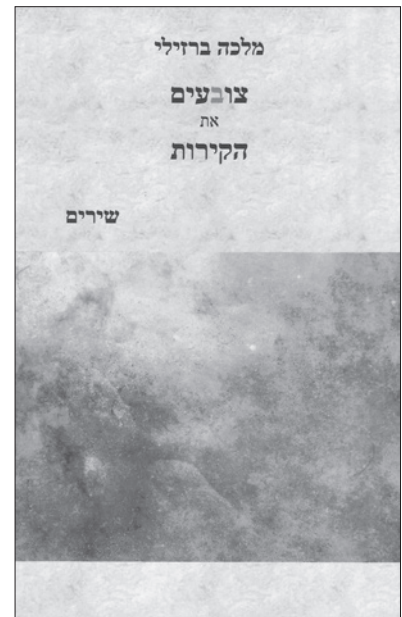
ספרה הראשון של תמר מחלין, ילידת ארגנטינה ופסיכולוגית במקצועה, הוא סאגה משפחתית המתרחשת בין שלוש יבשות, חמישה דורות, על פני יותר ממאה שנים. עיקר העלילה מתרחש בארגנטינה, והקורא מתוודע אל ההווי שם, ואל חיי היהודים בארץ זאת.

הספר מורכב מסיפורים, ובהם שפע של דמויות, עושר של מאורעות וחוויות ברצף כרונולוגי מילדות ועד זקנה. הדמויות נעות בציר הזמן ובציר המרחב, החל ממזרח אירופה לעבר ארגנטינה – למושבות חקלאיות של הברון הירש ולערים גדולות בהן התרכזו קהילות יהודיות – ועד לעלייה ארצה של חלק מבני המשפחה, ותיאור התערותם המוצלחת בישראל.

אני התחברתי לצינונות הנוכחת מאוד בספר, וכן לגיבורות הנשיות –

פולי בכורה רגב שירים בגוני הקשת

על "צובעים את הקירות"
מאת מלכה ברזילי, הוצאת
"כרמלים", 2015, 126 עמ'

קראתי את הספר בשקיקה גדולה, ולא נותר בליבי שום ספק שכל שיר בספר הוא פנינה, וכולם ביחד יוצרים מחרוזת פנינים נפלאה, אשר כל אישה הייתה רוצה לענוד על צווארה. בספר זה ניתן לפגוש מגוון רב של חוויות – מילדות ועד הורות דואגת ואוהבת, וביניהן – בגרות וחלומות על "האביר על סוס לבן".

הכתוב בספר מצביע על תובנות רבות הנרכשות במערכת של זוגיות-אימהות-חברות ועוד, וכיצד הן משתנות במהלך השנים. ב"שירת משורר" (עמ' 45) אני פוגשת באישה אוהבת, אולי אפילו סוגדת – "חושקת במשורר השר שירת חיי...".

"מפתחות הכספת בה שמורים סודותיי נמצאים במגירת לבבי" ("מפתחות", עמ' 119).

התחושה הכללית בקריאת הקובץ הזה היא שמי שכתבה אותם היא אישה קטנה ושבירית שאוחזת במכחולים ארוכים, הצובעים את חייה בצבעים אופטימיים ועליזים, כשבליבה המשאלה – "לו רק אדע מה לזכור ומה לשכוח" (עמ' 122).

משה גרנות

דיסטופיה טעונה הגיון פנימי

על ספרו של ישי שריד
"השלישי", עם עובד, 2015,
259 עמ'

דיסטופיה (ההיפך מאוטופיה) איננה מסוגלת לנבא את העתיד, אבל היא עשויה להזהיר מפני מעקשיו האפשריים. עשרות רבות של דיסטופיות התפרסמו בעולם, בהן מבקשים הסופרים להזהיר את הקוראים מפני רעות המזומנות למין האנושי, ובאמת מעט מאוד מתחזיותיהם התממשו. די אם נזכיר את "עולם חדש מופלא" של אלדוס האקסלי, שכתב על לידות מחוץ לגוף האישה, אך לא העלה על דעתו אפשרות שיומצא המחשב; את "פרנהייט 451" של ריי ברדבורי, שניבא על חברה בה מכבי האש שורפים בתים במקום לכבותם. מעט אמת עתידית אפשר למצוא ב"1984" של אורוול שחזה את זוועות הקומוניזם (אבל ב-1949, כאשר ראה הספר אור – רק עיוור לא

בשיר "לאגור" (עמ' 41) מצאתי אישה מלאת נתינה המקריבה את כל כולה לגבר חייה. בשירים "מילים אילמות" (עמ' 33), "מילים שותקות" "ראי החרטות" (עמ' 34) מצליחה המשוררת לגעת בנקודות רגישות וכואבות, שמעוררות את סקרנותו של הקורא, ואף מועזעות את נפשו. לעומתם יש בקובץ שירים שמושרים על הקורא שלוה והשלמה.

בשיר "מהמטבח באהבה" (עמ' 48) היא מזהירה: "אבעיר מדורות בליבך בשמן תשוקתי, אבשל ארוחתך באש אהבתי, ארוחת מלכים". האיש שאליו מופנות מילים עזות אלו הוא בן זוגה לחיים, המשורר והסופר יעקב ברזילי, ניצול שואה, ששרד את תופת ברגן בלזן. קורות חייו וכתביו בשירה ובפרוזה השפיעו רבות על קובץ שירים זה, ואלה הופכים אותה, משום כך, לאישה סלחנית ומתחשבת ברגעים קשים.

והרי דוגמה להיגד של התחשבות וסלחנות: "פשטתי גלימת חרוני, לבשתי כותונת פיוס וסלחתי" (עמ' 122).

בשיר "מנגינה" (עמ' 42) אפשר לטעום את טעמה המתוק של השגרה – הכנת כוס הקפה והנאה מהניחוח המתפשט במטבח, הנאה מרגע שקט המתלווה ללגימה ממנה.

את פעימות הלב משווה המשוררת לצלילי כלי נשיפה וכינור, כביכול מיתריו הנעימים של הכינור מתנגנים בתוכה.

זה ספר שיריה הראשון של מלכה ברזילי, והיא אמנם פונה אל הקורא בענווה, בגובה העיניים. גישה זאת יוצרת קרבה אל הקורא ומעוררת את סקרנותו, ומכאן החשק לקרוא עוד ועוד. המשוררת משתפת את הקורא בסודותיה הכמוסים ביותר. למרות הצהרתה שהיא כומסת אותם בליבה:

בנו של יהועז, דוד, הוא שר הצבא, בנו האחר, יואל, הוא ממלא מקום של הכוהן הגדול (יהועז עצמו הוא גם מלך וגם כוהן גדול כמו החשמונאים), בתו, יפעת, ובעלה הם הממונים על שידורי הטלוויזיה, שממטירה אינדוקטרינציה כמו בכל דיקטטורה. יש דמיון גדול בין ממלכתו של יהועז לזו של איראן היום: בית המשפט העליון בוטל, ובמקומו הוקמה סנהדרין שדנה כופרים למוות בסקילה, יש משמר אמונה שבראשו עומד אדם מבהיל בשם לקיש, שחוקר בעיניו קשים עד מוות את קורבנותיו, ולמרות זאת, ההמון משולהב מהכריזמה של יהועז, ואפילו כאשר ירושלים מופגזת על ידי העמלקים, והמוני פליטים בורחים אליה מכל המחוזות שנכבשו ונהרסו, ונאלצים לאכול עשבים ברעב הנורא – אפילו אז הם מאמינים שיהועז יצליח "לשכנע" את האל (המצוי פיזית סגור בין ארבעה קירות בהיכל), שיושיע את העם.

ייתכן שממלכת יהועז הייתה מאריכה ימים, אבל הוא היה סבור שהקזת דם מדי פעם מועילה למורל העם, והוא יזום מתקפה על העמלקים כדי להגיע למקורות הירמוך (נחלת חצי שבט מנשה) וליהנות ממימיו. המתקפה הזאת מצליחה בהתחלה במחיר הרבה קורבנות, אבל אז יש מתקפת נגד מסיבית של העמלקים, והיא מגיעה עד ירושלים. הצבא של יהועז מותש, מטוסיו מיושנים וחסרי חלקי חילוף בגלל החרם בינלאומי, הסוללות נגד טילים אינן מתפקדות. ההתקפה הגדולה על ירושלים קורית ביום הכיפורים. יהועז מקיים את הטקס לפי הכתוב בתורה על כל דקדוקיו, למרות הפגזים שנופלים לא רק ברחבי העיר, אלא בהר הבית עצמו, וזורע הרס ומוות. על פי דרישת מלאך (שיהועז והעם רואים ושומעים), הוא

מחזיר להם כגמולם, כי בעיניו "אידי" תל-אביב החטאה הוא עונש אלוהי על הכפירה ועל חיי הוללות. יהועז מספר לעם כי קיבל התגלות אלוהית בנגב, ובה נאמר לו שעליו להושיע את ישראל, להמליך עצמו למלך (הוא גם דואג שימצאו בכתובים שהוא מזרע בית דוד), להרוס את המסגדים בהר הבית ולהקים את בית המקדש. הוא גם מפליא למצוא את ארון הקודש שהצניע המלך יאשיהו, ומחדש את

עבודת המשכן כמו שכתוב בתורה ובמשנה. החוק במדינה הזאת הוא חוק ההלכה (גזענית מאוד – אין דריסת רגל לבני דתות אחרות, לגויים יש נפש, אבל לא נשמה, הגוי הטוב ביותר אינו שווה שת ציפורן הזרת של יהודי), אין מלמדים שפות זרות וחכמת העמים, אלא רק הלכות, מזמורי תהילים ו... שירי נעמי שמר. עבודת האל במקדש מתוארת פעמים רבות בכל אירוע ובכל טקס – שחיתת בעלי החיים, הפשטת העורות, התזת הדם על המזבח וכו' הכול בפרוטרוט מזוויע, תוך הקפדה על כל פרט המתואר בכתבי הקודש.

ראה את זוועתיו של סטלין), וב"בעל זבוב" של ויליאם גולדינג שתיאר איך בני אדם הופכים לחיות טרף. המצב הביטחוני והמדיני הקשה של מדינת ישראל הוא כר פורה לדיסטופיות מקומיות, כגון "הדרך לעין חרוד" ו"שואה 2" של עמוס קינן ו"2023" של יגאל סרנה, ועכשיו – "השלשי" של ישי שריד.

מדכא לקרוא דיסטופיה, ויש גם תחושה לא נעימה של פטרונות מצד הסופר, שכביכול הוא רואה את מה שקהל קוראיו אטום מלראות – אבל אולי יש הכרח לקרוא. הסופר יוצר עולם בדוי, שלדעתו הוא עלול להיות ממשי בעתיד כלשהו, אבל סופר זה אמור לשכנע את הקורא כי ההווי המתואר בעתיד זה נסמך על הגיון פנימי, כמו למשל, החובה של מחבר יצירה היסטורית לשכנע את הקורא שתיאור ההווי שבספר הוא אמנם אוטנטי. לפני שנבדוק את יצירתו של ישי שריד מבחינה הזאת – אפרוש בקצרה את עלילת הספר:

יהונתן הוא בנו של יהועז, שהיה מלך בימי מלכות הבית השלישי (מכאן שם הספר), נמצא בכלא של העמלקים שהחריבו לא מכבר את המלכות הזאת על מקדשה וכל אוכלוסייתה. הוא יושב בתאו פצוע ומזוהם, ומתנחם רק בזאת שמרשים לו לכתוב את קורותיו ואת קורות מלכות ישראל השלישית, תוך שהוא מקווה שמישהו מבני ישראל יגיע אל זיכרונות אלה. יהועז היה בצעירותו חוזר בשאלה שזנח את השומרון וגר עם אישתו וילדיו בנגב. רצח אביו הפיח בו רוח של גבורה, והוא אוסף את בני ישראל, נלחם בעמלקים ומצליח לשחרר את ירושלים, את השומרון, הגליל והנגב. ערי החוף – חיפה ותל-אביב – מתאיידות מפצצות האטום של העמלקים. ליהועז יש גם כן פצצות אטום, אבל הוא איננו

מחליט לרצות את האל הנוקם בהקרבת בנו שנולד לו מאישתו השנייה (יהועז) דרש וקיבל רשות מהסנהדרין לשאת אישה שנייה). יהונתן, בנו של יהועז, שהעריץ את אביו, והיה נאמן לו בלב ובנפש, מתקומם כנגד רצונו של אביו ושל כל העם לשחוט את התינוק ולהקריבו לאלוהים כדי לשכך את חמתו – הוא מתקומם כנגד המעשה הזוועתי העומד להתרחש, ובמקום לשחוט את התינוק, לפי דרישת אביו, הוא פוגע באב ובורח בחסות ההפגזות הכבדות, שמהן נהרגים לקיש ושומריו הדולקים אחריו. הוא מצליח להציל את התינוק, אך נשבה על ידי העמלקים, ונכלא בתא הנידונים למוות.

לאורך כל הוידוי של יהונתן בשהותו בכלא מתוארים ספיקותיו לגבי מה שקורה בממלכה, כל זאת, כאמור, למרות הערצתו לאביו ולמפעלו, ולמרות האהבה הגדולה אליו. שלושה גורמים לספיקות אלו – יואל אחיו מבהיר שסיפורי הגבורה של אבא הם שקר, וכי לדעתו הממלכה הולכת לקראת אסון. הוא עצמו בורח לפני שהאסון קורה. אימו של יהונתן מספרת לו על החיים היפים שהיו בתל-אביב לפני "האידי", וכן היא מציינת שאביו ברח כאשר נזרק לעברו רימון של העמלקים, ובמקומו נפצע יהונתן אנושות, ונשאר פצוע דכה וצולע. הגורם השלישי הוא דמות מלאכית-שטנית, בעלת פני עיט, שחודרת לתוך מחשבותיו של יהונתן ונוטע בו מחשבות אפיקורסיות, כגון שהאל אדיש לגבי סבלו של העם (חורבן הבית השני, השואה), ואדיש אפילו לסבלו של בנו, הלא הוא ישו. יחד עם זאת, הוא גם מזהיר אותו שאם לא יופיע בפני אביו ויאמר לו בבוטות שעליו להתפטר – הממלכה תיחרב. יש עוד הזיה מוזרה של יהונתן: הוא

רואה בעיני רוחו את יצחק רבין נואם בכיכר על השלום (עמ' 221-224). עד כאן הכול "סביר" מבחינת ההיגיון הפנימי של הדיסטופיה, אבל מסתבר בסיפור שהמלאך הזה נתפס במצלמה של לקיש, ראש משמרות האמונה. זה גם מצליח ללכוד אותו, ולענות אותו עד מוות. עובדה זאת לא מונעת מהמלאך להופיע בפני יהועז והעם ולדרוש שיקריב את בנו. זאת ועוד: המלאך גורם לכך שעולה חזיר על המזבח, שהקטורת הופכת למקור צחנה, שבאמצע טקסים דתיים נשמע קול מואזין מוסלמי, ושהבהמות המובלות לשחיטה משוועות לרחמים בלשון בני אדם.

איך זה מסתדר עם ההיגיון הפנימי של הדיסטופיה – לישי שריד פתרוניים. כשיהועז נמצא בשדה הקרב, מחליט הרב חסדאי, ראש הסנהדרין (שבנו נהרג בקרבות) למרוד במלך ולמנות את עצמו לכהן גדול במקומו. הוא מונה שלושה חטאים של יהועז, שבעטיים איננו ראוי להיות כהן גדול. אחד החטאים הוא בכך שנשא אישה שנייה והוליד ממנה בן, שלדעתו הוא ממזר.

איך פסיקה כל כך מופרכת יכולה לצאת מפיו של בר-סמכא בהלכה?! ואם כבר יצאה מפיו, איך יהונתן לא הוכיח אותו על טעותו? לאורך כל הספר מפגין יהונתן בקיאות גדולה בתורה, במשנה, בסידור, במזמורי תהילים – הוא מצטט פרקים שלימים, מזמורים שלימים, משניות שלימות שלמד בעל-פה בבית הספר ובעבודתו במקדש (אגב הוא פצוע דכה, ולפי התורה הוא מנוע מלבוא בקהל ה' – דברים כ"ג 2). והרי התורה לא רק שהיא מרשה פוליגמיה, היא אפילו מנחה כיצד לנהוג בירושה של הבנים מהנשים השונות (דברים כ"א 15-17) – איך אם כן, שם ישי שריד בפיו של בר-סמכא בהלכה כזה היגד מופרך?

גם עניין "האידי" הוא מופרך בעיניי: נאמר שיהועז לא החזיר לעמלקים בהמטרת פצצות אטום על ישוביהם משום שראה ב"אידי" של תל-אביב עונש משמיים על כפירתם, ועל כך שהיו מוכנים לוותר על שטחים לעמלקים. ניחא, אבל מדוע העמלקים (שלפי הגיון הספר, לא רצו להפגז את ירושלים בפצצת אטום כדי לא למנוע מעצמם אפשרות להקים שוב את המסגדים בהר הבית) הסתפקו בהפצצת תל-אביב וחיפה, ולא הפציצו את היישובים הישראליים בשומרון, בגליל ובנגב? הספר איננו משיב בשום מקום על קושיה זאת.

אם יש תפקיד לדיסטופיה הזאת של ישי שריד, הרי שהוא להזהיר אותנו מפני ההזויים ששורפים מסגדים וכנסיות, ששורפים בני אדם, שמתכננים את הקמת בית המקדש השלישי על כל המבהיל שמתלווה לכך, כולל הבערת העולם כולו; אלא שבאמת אין צורך להזהיר אותנו, כי אנחנו מבוהלים ומזועזעים ממה שרואות עינינו. מה שחסר לנו זה עצה איך מתגברים על הצרה הזאת, ואת זה באמת אין טעם לבקש מסופר, מאף סופר. ■

"ברגע שאנו שוקעים באהבתנו, האדמה משנה את פניה, אין חורף או לילה; כל הטרגדיות, הצרות כולן חולפות – ואף המטלות: שום דבר אינו ממלא את הנצח המתקרב מלבד הצורות הקורנות של אלו האהובים."

– ראלף ואלדו אמרסון
מתוך החיבור "חברות" (1841)

ספרים חדשים שהגיעו למערכת

דוד מלמד

פרוזה

◀ **יעוז הנדל, בארץ לא זרועה, ידיעות ספרים, 2015, 349 עמ'.**

ספרו הרביעי של המחבר השזור מסע אישי, פוליטי, לאומי והיסטורי.

◀ **ישראל אלירז, מה היה אחריך, אפיק, 2015, 151 עמ'.**

פרגמנטים של פרוזה ושירים, פרייטטו של המשורר הוותיק, לאחר 35 ספרי שירה.

◀ **אמיר אור, הממלכה, הקיבוץ המאוחד, 2015, 558 עמ'.**

סיפור חייו של דוד כבשר-ודם, ספר פרוזה ראשון של המשורר הוותיק.

◀ **גיום אפולינר, זיכרונותיו של דון ז'ואן צעיר, אסטרוולוג, 2015, 109 עמ'.**

רומן אירוטי שלישי שכתב המשורר הצרפתי הנודע. מעללי נער מתבגר וחוויותיו המיניות.

◀ **יעקב זנדמן, חמישים מילים לעצב, הוצאת המחבר, 2015, 191 עמ'.**

דברים החולפים בליבו, מוחו, גופו ונשמתו של אבא הנפרד מעמר, בנו בן ה-17.

◀ **ניבה יוסף, אניס מנאסי, הקיבוץ המאוחד, 2015, 200 עמ'.**

ספרה השני של המחברת נע בין דומרמי, נאנסי, פריס, תל-אביב וירושלים.

◀ **שמואל דוד, שני נסיכים ומלכה, פרדס, 2015, 466 עמ'.**

רומן היסטורי דוקומנטורי על ניסיון העפלה שהחל זמן קצר לפני סגירת שערי אירופה.

◀ **ירון פז, עקרונות תורת אימוסר, מנדלי מוכר ספרים ברשת, 2015, 120 עמ'.**

אסופת סיפורים קצרצרים המתחילים בכיוון אחד ומסתיימים בכיוון שני.

◀ **תמר מרין, ילדים, ידיעות ספרים, 2015, 237 עמ'.**

ספר ראשון של המחברת על זוג צעירים תוהים וטועים הכורעים תחת נטל החיים בכרך הגדול.

◀ **שלמה אריאל, בכוונה תחילה, פרדס, 2015, 78 עמ'.**

חמישה סיפורי-רצח חוקרים את השאלה כיצד מתהווה דחף שאינו בריכוז לרצח.

◀ **מיכאל פריאנטה, בצל החומות, סתווית, 2015, 190 עמ'.**

פסיפס של זיכרונות ילדות המשחזרים סיפור משפחה מהרובע היהודי במכנאס שבמרוקו.

◀ **דן יוספן, הכול יהיה בסדר, כרמל, 2015, 243 עמ'.**

ספר שבו מוטיב המקריות שזור מראשיתו ועד סופו ואינו פוסק על איש מגיבורי הספר.

◀ **יפתח לובצקי, עיר תחתית, כרמל, 2015, 194 עמ'.**

ספרו הראשון של המחבר על רקע ימי המדינה-שבדרך בעיר התחתית בחיפה.

◀ **אסף יוסף מזוז, לגרום לאחי לחייך, הוצאה עצמית, 2015, 110 עמ'.**

ספר חדש של המחבר שפרסם בעבר מספר ספרי פנטזיה.

◀ **אירמרגד קוין, אחרי חצות, כרמל, 2015, 159 עמ'.**

רומן המתאר כיצד מסתגלים אנשים למשטר אחרי 14 שנות דיקטטורה נאצית.

- ◀ **הלהט האדום של המצוק, אבן חושן, 2015, עמ' 111**
 אנתולוגיה של שירה פולנית עכשווית בתרגומו של יונתן ברקאי.
- ◀ **רעיה המאיר, בצל האלמוגן, פיוטית, 2015, עמ' 84**
 "זמן בוגדני חדר בבהילות/ אל המלים שלי". ספר-שירים ראשון של המחברת.
- ◀ **רפאל וויאצ'ק, אהובתו של התלוי, אבן חושן, 2015, עמ' 78**
 תרגום ראשון לעברית של שירי המשורר הפולני, מפורצי הדרך של השירה הפולנית החדשה.
- ◀ **עמית ניסים, גובה פני הים, פרדס, 2015, עמ' 58**
 "בלילות כאלה מכפיל הירח את טבעותיו./ הכול כדי להימצא". ספר-ביכורים.
- ◀ **אורית גידלי, ערש, הקיבוץ המאוחד, 2015, עמ' 37**
 ספר-שירים שלישי של המחברת, שירי פרידה מאם.
- ◀ **צופיה פן, לרגע אחד, כרמל, 2015, עמ' 150**
 "לרגע אחד/ מאושר האדם/ שבדרכו אל מעבר לים/ יכול לעצור/ להסב פניו לאחור". שירים.
- ◀ **ישראל לין, הסופיות האינוסופית, סטימצקי, 2015, עמ' 64**
 "יקומים חדשים/ דחוסים כערמות/ הגלגולות של החוחר-רוז/". שירים.
- ◀ **חיים א. רכניצר, שבלת, כרמל, 2015, עמ' 114**
 ספר-שירים שני של המחבר, משורר, רב רפורמי ופרופסור לפילוסופיה יהודית.

כתבי עת

- ◀ **סגולה, גיליון 67, דצמבר 2015.**
 עורכת: שרה ג'ז בן צבי, המהדורה העברית: ד"ר איתמר ברנר. מגזין להיסטוריה ולידיעת הארץ. בין המאמרים: האם נמצאה החקרא היוונית, הגולם ויוצרו, ו"בעזרת השם" – רחובות מספרים על שמם.

- ◀ **עוזי גדור, גן בעדן, כרמל, 2015, עמ' 149**
 ספרו האחד-עשר של המחבר, סיפורי אהבה.

עיון

- ◀ **לב נ. טולסטוי, כתבי הגות, כרמל, 2015, עמ' 523**
 כתבי-הגות של הסופר הנודע, וביניהם טקסטים המבטאים את התייחסותו לשאלה היהודית.
- ◀ **חמוטל בר-יוסף ומשה גנן, מה יש פה להסביר, ספרא, 2015, עמ' 344**
 גנן משוחח עם בר-יוסף על חייה ושירתה ועל היחס בין ביוגרפיה לשירה בליווי שירים וקטעי-פרוזה.
- ◀ **אורן סופר, גלי צה"ל, כרמל, 2015, עמ' 203**
 ספרו של ראש המחלקה לסוציולוגיה באוניברסיטה הפתוחה על דרכה של תחנת גלי צה"ל לגוף-שידור מרכזי בזירה הציבורית בארץ.
- ◀ **מנחם זהרי, וכרתי להם ברית שלום, כרמל, 2015, עמ' 110**
 סקירה מקיפה של המושג "ברית", שימושיו ושגירותו בכתבי המקרא.
- ◀ **רינה יצחקי, הזכות ה-12, מנדלי מוכר ספרים, 2015, עמ' 418**
 ספר רחבי-ידעה על בעיית שמירת זכויות הילד ובמיוחד על זכותו להישמע.
- ◀ **חייא דהאן, מבראשית, כרמל, 2015, עמ' 308**
 מחקרו של המחבר בעקבות המילים בפרשיות השבוע.

שירה

- ◀ **טלי וייס, טבורו של הלילה, אבן חושן, 2015, עמ' 95**
 ספר-שיריה הרביעי של המשוררת. "אין הלילה נעלם עם אור ראשון/ הוא משנה מקומו/ כחלומות. כאהבה".
- ◀ **ישראל קנטור, מבעד לאור הירח, פרדס, 2015, עמ' 92**
 ספר-שירים על התחלה, על סוף ועל אהבה. קדמו לו ספרי שירים וציורים של המחבר.

רשימות מן הגנזך

יצחק בר יוסף

יונתן יודע מדוע רצחו את ארלזורוב

לכבוד חג החנוכה 1938 נתנה ליזה שטיינברג, אשתו של המשורר והסופר יעקב שטיינברג, שי לרפאל ספורטה. היה זה ספרון קטן, שהתגלה עתה בארכיונו של ספורטה, ובו רשמה "פנינים" מפיו של בנה הקטן יונתן, שהיה תלמידו. ליזה הייתה אחותו של חיים ארלזורוב, כחצי שנה אחרי שזה נרצח, התנהלה השיחה הזו בין ליזה ובין יונתן הקטן: יונתן: אימא, את יודעת מה שחבל?

אימא: מה?

יונתן: שדוד חיים מת.

אימא: אהבת אותו?

יונתן: כן, ואת?

כן, מאוד.

יונתן: אבל למה הוא מת פתאום?

אימא: מפני שהרגו אותו.

יונתן: בוודאי הוא גנב איזה דבר שלא שלו.

השיחות שרשמה האם מפיו של הילד ברורות מאוד – פיסת חיים קטנה, בשוליהם של אירועים היסטוריים גדולים. מה אנו יודעים על רצח ארלזורוב, מה אנו יודעים על מה שהתרחש בבית של אבא יעקב, אימא ליזה ויונתן הקטן? הספרון הקטן נותן רמזים.

יונתן: אני רוצה שאת תהיי אשתי שלי!

אימא: אני אשתו של אבא, ולא יכולה להיות גם אשתך.

אבל אני אימא שלך ולא אימא של אבא.

יונתן: אבל אני רוצה שאת תהיי אימא של אבא!

יונתן שטיינברג הקטן גדל והיה לחוקר ובלשן. הוא נפטר לפני כשנה בגיל 85. מספרת אחותו איה גולדהמר: "יונתן היה איש מוכשר ומרתק ומצניע לכת – למד בלשנות ושפות ולימד סנסקריט באוניברסיטה העברית".

אראק לחימום הנשמה

בארכיונו העשיר של החוקר, הארכיאולוג והסופר פסח בר־אדון, שהופקד ב"גנזים" בשנה האחרונה, נמצא אוסף ענק של מסמכים, מכתבים וכתבי יד הקשורים לתולדות כפר גלעדי. בנו של פסח, דורון בר אדון, מסביר כי אביו החל בפרויקט גדול של כינוס מקורות לתולדות המקום, באמצע שנות ה־40. הוא ראיין וכתב וליקט מסמכים על רבים מראשוני כפר גלעדי. מלחמת העצמאות פרצה, והפרויקט נעצר ונגנז. נותרו דפים מצהיבים, ובהם רישומי

ליזה שטיינברג ובנה יונתן

נחום גוטמן, ציור של יצחק יציב

שיחות שעשה פסח בר אדון עם ראשוני כפר גלעדי, מכתבים ומסמכים שונים. אוצר בלום, ארכיון בתוך ארכיון, כבובות בבוקשה.

עיני נפלה על מכתב ששלח החלוץ אליעזר קרול לאשתו חיה בעת שהשתתף בעלייה המחודשת ובשיקום של כפר גלעדי ב-1921, לאחר שהמקום נחרב במאורעות תל חי. המכתב כתוב ביידיש, והתרגום מעשה ידיו של פסח בר אדון: "באתי עם כל חפציי לכפר-גלעדי ביום חמישי בדיוק לפני שבוע, והגשם תפס אותי באמצע הדרך, ועד שבאנו למקום, ארך יום תמים, ונרטבתי עד מה העצמות. ומשהגענו סוף סוף, פגשנו את כולם מסתובבים בחצר, בגשם, מבוססים בבויץ, מפני שאין עדיין מקום להסתתר, ולוגמים מדי פעם מעט אראק לחמם את הנשמה.

הגשם יורד בלי הרף, את ערימת השעורה והתבן מכסים בברזנט, את הפרות מסתירים במערה וחולמים על דבר אחד: "לו שמעת על מה משוחחים כאן בלא קץ – היית שומעת רק את המילה 'גג'. גג נהיה כאן אידיאל, והס מלהזכיר חלונות ודלתות, זה כבר 'איבער אידיאל' – חלום שאין להשיגו".

את הדברים האלה כתב אליעזר קרול לאשתו חיה שהייתה מאושפזת אותו זמן בבית החולים בצפת.

והנה סיום מכתבו: "הייתי רוצה להמשיך ולכתוב לך רבות מחיינו, אבל

אין לי יותר נייר כתיבה. וכאן לא משיגים בנקל נייר... אל תמהרי לעזוב את בית החולים, מוטב שתחזרי בריאה לגמרי מפני שמחכה לך כאן עבודה רבה".

אץ רץ יצחק יציב

עמל רב השקיע יצחק יציב, עורך "דבר לילדים", בליקוט דברי ספרות ושירה לעיתונו. שותפתו למערכת, ברכה חבס, נשלחה אחרי תום מלחמתה עולם השנייה למחנות הפליטים היהודים באירופה. יציב שולח לה איגרת, ובסיומה הוא כותב:

"זוה המכתב לוונינה המעטירה, לבחורות מארץ ישראל, היושבות על גחלים לוחשות, בתבערה שהצית היטלר". בסוף דבריו הוא משאיר מקום גם לנחום גוטמן, וזה הוסיף שם איור. – יציב שכל עול המערכת עליו בהיעדרה של ברכה חבס.

דרושה: מכונת כתיבה לס. יזהר

הפעם הגזמתם, כתב ס. יזהר הצעיר (השנה היא 1947 – משמע, הוא בן 31) מרחובות ליצחק יציב, עורכו של "דבר לילדים". ובלשונו של יזהר, "הגדשתם את הסאה".

אגרת שלא נשלחה לבעליה

נכבדי,

תפיה אני ששלחת לי כתב-יד זה להערכה. כלום לא ידוע לך, לא הנני
אלוהים בכשרון-תפיסה בעצמי ובפרוזה מצין אלו, ועל אחת כמה וכמה
כשהדברים באלהה ופרוזה כאחת.

איני יודע המחבר מי הוא, שהרי חתימתו בעילום-שם. אבל אם בחור הוא,
עול ימים, עצמי לו שיבא לפרדסים ויקח מעדר בידו ויחפור בעפר שבע
שעות ביום ויפרנס עצמו בכבוד וייעז קצת כוחותיו העודפים ויהא פטור
מפיוטיו ומסמליו על 'רחם' ועל 'מיעון-שדיים' ועל 'כניסה סבניס' ועל
כיוצא באלו מן הדברים עצמנו לבינה ויהא ישן בלילות על מסכנו שנת
עטלים מתוקה ולא יוציא לבטלה זמנו ולא ישרך כסא-לכנה ברחובות
כרכים באפס טעמים ומחטבות ולא יבלה עולמו בהרהורי עכירה של כיסור
ויניח דגת הלב על נצה 'האפס' ו'הפרוזה' לקאפי ולסארטר ולרוסיס
להט.

ואם מחברת לפני, בחורה, הרי עלי לה שתלך אל בית אביה ותבקש ממנו
בכל לשון של בקשה שימסכן כל מה שבידו ויתן גזוניה ותמצא לה בן-דוד
פקיד מפקידי 'האוצר' או מיסטרד הספר והתעשייה, ואין בכך כלום אם
נפתח תיקו על פטעי שוחד ומעילה ונסגר, אדרבה מובטח לו שיעלה מעלה
מעלה בסולם החברה וזוגתו עמו; ויטנו להט, הנעיסים והישרים, דירה נאה
בבית פסותף ורהיטים נאים וכלי חסהל נאים מכל הטנינים, לצנינה ולחמה,
לשנינה ולתעלה-קצף, לערבוב סקאות ולמאפה תנור וידוויבו דעתם, ויקששו
כהלי סעונם בתמונות של זיירי ישראל האבסטרקטיים שנצטיינו וקיבלו
סדסים בכל בירות אירופה ואמריקה הצפונית והדרומית; ובשעות הפנאי,
בקלות ביד ובשעות ערב, תחזק המחברת 'ראסי' בקפה-אנונה או בסועדי
לילה עם נשים מסוג מעלחה והסעפוט והעצבות יסתלקו ספנה ולא תתיאש
מן העולם הזה, וסופה, אם תזכה לכך, שאלוהים יפתח רחמה ותלד כנים ובנות
והכל יבוא על סוכנו בשלום.

אבל אם בעל בעמיו המחבר, וכבר נזרקה שיבה בכלוריתו וכבר
הפליגו בשבחו המבקרים בגליונות הספרותיים של ערבי שבתות וחגים
ופועדים, באמת תקנה אין לו, אלא מה להוצאה מכובדת שתאסוף בהחוסה
אשתה זו?

איגרת של שלמה צמח שלא נשלחה

ועל מה הכעס? "ידעתי גם ידעתי
כי סיפורי לילדים קשים המה, בצורתם,
בשטפם ואולי גם בשפתם, אך הפעם
הגדשתם אתם את הסאה כשהוספתם
נופך משלכם בשגיאות כתיב ובסירויס
העתקה..."

ובהמשך הוא מסביר: "לדוגמא –
תחת 'חמורים נאים', נדפס – 'חמורים
נעים'... או תחת 'חמור לבן נוטה לצהוב'
– נדפס 'נוטה לדהור' ועוד ועוד ועוד,
קלות וחמורות. והשיא הוא בשיחה
בעמ' 402 טור ב' למטה: קרא ותראה
כי מתברר שהאתון היא אשתו של מוכר
התמרוקים החדש! – רחמנא ליצלן!
תבל שכזה בעיתון ילדים!"

ובהמשך מודה יזהר שידוע הוא
שכתב ידו קשה לפענוח הוא "קלוקל
ונשחת ונתעב. ומי כמוני בוכה על כך,
ומתנצל על כך בכל מכתב שיוצא מתחת
ידי העלובות, אלא מה?... מדוע אתה
מקבל כתב יד זה!... מדוע אינך מחזירו
לי ומטפח בו על ראשי... או לפחות
מדוע, כיון שכך, מדוע אינך שולח לי
הגהות!"

וגם הצעה לו לס. יזהר: "השג לי
מכונת כתיבה!"

מה שבידו וייתן לה נדוניה ותמצא לה בן-דוד פקיד מפקידי
האוצר או ממשרד המסחר והתעשייה, ואין בכך כלום אם
נפתח תיקו על פשעי שוחד ומעילה ונסגר, אדרבה, מובטח
לו שיעלה מעלה מעלה בסולם החברה וזוגתו עמו..."
ואם סופר ותיק ומנוסה הוא, זה ששלח לו את כתב
היד בעילום שם, אומר לו שלמה צמח בפנים מכורכמות מן
הסבל שגרמה לו הקריאה: "אבל אם בעל בעמיו המחבר,
וכבר נזרקה שיבה בכלוריתו, וכבר הפליגו בשבחו המבקרים
בגליונות הספרותיים של ערבי שבתו וחגים ומועדים,
באמת תקנה אין לו, אלא מה להוצאה מכובדת שתאסוף
בתחומה אשפה זו?"

לסיום: הנכם מוזמנים להיכנס ל"בלוג של גנזים" בגוגל,
או בקישור gnazimblog.wordpress.com – להירשם
כמנויים ולקבל עדכונים שוטפים מהרכילות הספרותית
של יותר ממאה שנה – איך ומתי סופרינו ומשוררינו כעסו,
התחנפו, אמרו דברי חוכמה וכד'.

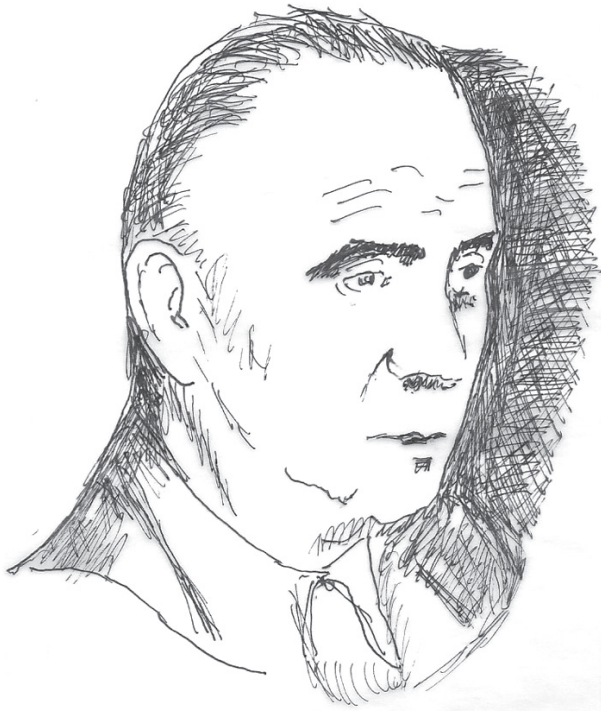
מכתב גלוי לגרפומן מצוי

שלמה צמח (1880-1974) היה איש רב פעלים חלוץ, סופר,
מחנך ועורך (היה בזמנו גם עורך "מאזנים"). בארכיונו מצאתי
"איגרת שלא נשלחה לבעליה" שבה הוא משתלח לתיאבון
במי ששלח לו כתב-יד של יצירה ספרותית:

"איני יודע המחבר מי הוא, שהרי חתימתו בעילום-שם.
אבל אם בחור הוא, עול ימים, עצתי לו שייצא לפרדסים
וייקח מעדר בידו ויחפור בעפר שבע שעות ביום ויפרנס
עצמו בכבוד, וייעז קצת כוחותיו העודפים ויהא פטור
מפיוטיו ומסמליו על 'רחם' ועל 'מיעון-שדיים' ועל 'כניסה
מבפנים' ועל כיוצא באלו מן הדברים שבינו לבינה, ויהא ישן
בלילות על משכנו שנת עמלים מתוקה..."

ואם בחורה היא הכותבת האומללה, שלא ידעה למי
לשלוח את פרי ביכורי עטה, מייעץ לה צמח: "שתלך אל
בית אביה ותבקש ממנו בכל לשון של בקשה שימשכן כל

חברותי וחברי באגודת הסופרים העברים במדינת ישראל,

י"ד ברקוביץ' (צייר – משה גרנות)

ולהיטיב את הקהל העברי ולהעלותו למדרגה העליונה – באה האמביציה הקטנה האישית".

יותר מבעבר, יפים דברים אלה גם היום. זו מטרתו של כתב העת "מאזנים" וזה תפקידו וזו הרוח בה עליו לפעול.

ברצוני להודות לד"ר משה גרנות, עורך "מאזנים", על עבודתו הנאמנה והמסורה. יודע אני היטב שאין זו משימה פשוטה להקפיד ולהצליח להוציא כתב עת ולשמור על רמתו.

בברכה,

צביקה ניר

יושב ראש אגודת הסופרים העברים

ביראת כבוד אני פותח גיליון "מאזנים" זה, הראשון שמתפרסם בתקופת כהונתי כיושב ראש אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל.

משחר נעוריי קרצו אליי גיליונות "מאזנים" מחלונות הראווה של חנויות הספרים, שהיו פזורות לאורכם ולרוחבם של הרחובות המרכזיים ברמת גן, העיר בה גדלתי. מקריאה בהם התוודעתי לגדולי הספרות העברית: סופרים, משוררים, מסאים וחוקרי ספרות. חבריי ואני, נהגנו להעביר את הגיליונות החדשים מיד ליד. מסמנים היינו קטעים שלכדו תשומת ליבנו ועינינו, ושומרים אותם למזכרת. לא פעם היה גיליון "מאזנים" מעין מורה דרך, זרז שגירה אותנו לחפש ולתור אחר יצירות נוספות של יוצר זה או אחר שפרי אחד מיצירותיו פורסם בגיליון "מאזנים", וטעמו משך אותנו לגלות פירות נוספים.

לטעמי, כתב העת "מאזנים", הוא "הפנים" של האגודה. הוא כרטיס הביקור שלה. ככל שכתב העת ישמור על רמתו הגבוהה, ובה בעת ישכיל לפתוח שורותיו ולקלוט קולות חדשים הנשמעים בשדה הספרות, כן תעלה יוקרתה של האגודה ותורם קרנו של ציבור חברי האגודה.

לנגד עיניי עומדים דבריו של הסופר י"ד ברקוביץ', מעורכיו הראשונים של "מאזנים" במאמר הפתיחה של הגיליון הראשון שיצא לאור ב-15 במרץ 1929, בהם הצדיק את ייסוד "מאזנים" לאחר פרישת קבוצת סופרים בראשות ביאליק מ"כתובים", ביטאונה הקודם של אגודת הסופרים:

"במקום הכוונה הטובה לעבוד עבודה ספרותית נאמנה, להגביר ולהפרות את כוחות היצירה, להשכיל

האמנית: הדסה גורחובסקי